ПОНЕДЕЛНИК

**СПИСАНИЕ ЗА ТЕОРИЯ,
ПОЛИТИКА И КУЛТУРА**

година деветнадесета

1/2

София, 2016

Александър Лилов

Основател и главен редактор (1998–2013)

Редакционен съвет:
Янаки Стоилов *(председател)*
Александър Симов
Андрей Пантев
Анна Лилова
Васил Проданов
Васил Сгурев
Иван Ангелов
Кольо Георгиев
Юрий Борисов

Издателски съвет:
Емил Костадинов *(председател)*
Георги Аврамов
Георги Григоров
Димитър Георгиев
Иван Драганов
Орлин Иванов
Тодор Канев

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

Главен редактор: **Димитър Генчев**

Заместник главен редактор: **Павел Писарев**

Редактори: **Генка Николова**
Иван Динков-младши
Харалампия Чунева

АДРЕС НА РЕДАКЦИЯТА

София, Позитано 20
Тел./факс: 02/944-39-22
www.ponedelnik.bg
e-mail: ponedelnikcsi@abv.bg

Център за стратегически изследвания „Александър Лилов“,
фондация „Академия Европа“
ISSN 0861–6620

Ръкописи се приемат в обем до 15 страници и не се връщат.

Този брой, както и предишни книжки могат да бъдат намерени
в редакцията на списанието.

Печат ЕКСПЕРТПРИНТ ЕООД

Съдържание

ПОНЕДЕЛНИК
СПИСАНИЕ ЗА ТЕОРИЯ, ПОЛИТИКА И КУЛТУРА

Мисли и афоризми 5

Пред конгреса

СЪВРЕМЕННИЦИ НА БЪДЕЩЕТО
125 ГОДИНИ БСП
(Проект за политическа декларация на 49-ия конгрес на БСП) 7

Политика

„БСП – СЪЗИДАНИЕ И СЪПРОТИВА“
Конференция, организирана от Обединението на левите социалисти в БСП
(20.III.2016 г., Велико Търново) 12

Михаил Миков С гордо вдигнати глави, с вяра в солидарността, свободата и справедливостта (обръщение към Обединението на левите социалисти в БСП) 13

Изказвания:
Петър Начев 14
Светлана Шаренкова 18
Янаки Стоилов 21
Бойко Великов 24
Дилян Начев 26
Петър Волгин 29
Александър Симов 30
Васил Сгурев 32
Ваня Добрева 34
Евгений Белий 37

Европейска левица

Ана Пиринска Джеръми Корбин – колко е важно да бъдеш честен 40

Андрей Осталски Нелоялният опозиционер Джеръми Корбин (политически портрет) 49

Съдържание

Икономика

Иван Ангелов — Кой е по-добър стопанин – държавата или частният сектор? 54

Глобална политика

Михаил Мирчев — Необходима е смяна на парадигмите в националната политика и в държавното управление (Бежанският проблем – заплаха и риск за България) 72

Димитър В. Димитров — Колин Крауч за корупционерите на знанието, или Постдемокрация III 101

Левицата – вчера, днес и утре

Бригита Йосифова — Сякаш тъжно махам с ръка и казвам сбогом... 114

Култура

Нови книги:

Лъчезар Еленков — Из „Небесна лодка“ 136

Павел Писарев — За родата, един театър и един възрожденски град 141

Христо Черняев — Книга за днешната българска орис 143

Юбилей

Димитър Георгиев на 80 години 146

Показалец

Показалец на статиите и материалите, публикувани в списанието през 2015 г. 147

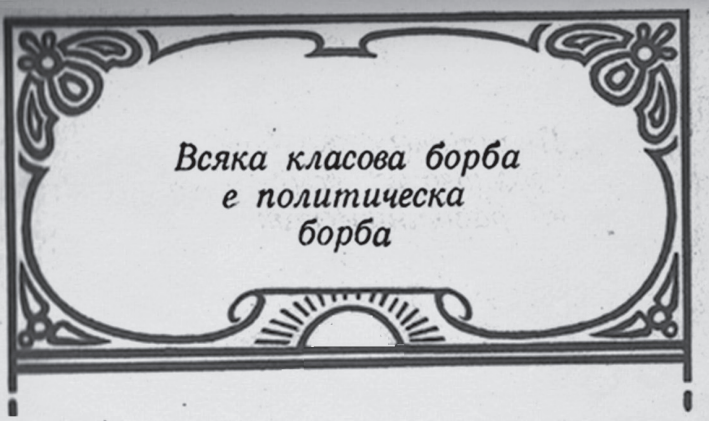

На социалистическата партия у нас предстои да се бори за придобиването на широки политически права — свобода на словото и печата, на събранията и агитацията, и на разни икономически завоевания, които могат да спомогнат за развитието на работниците и тяхното по-скорошно съзнаване своето значение като обществена класа. Нашите социалисти трябва винаги да помнят, че *всяка класова борба е политическа борба*. Тая борба само ще възпита работниците политически, ще им покаже доколко капиталистическите наредби са враждебни на работническата класа, доколко интересите на буржоазията са противоположни на интересите на работното население.

Димитър Благоев

Из „Обществена хроника“, сп. „Ден“, кн. 7—8, 1891 г.

СПИСАНИЕ
ПОНЕДЕЛНИК
София
2016
Art
Gallery
"Понеделник"

PASCIN

Жул Паскин

СЪВРЕМЕННИЦИ НА БЪДЕЩЕТО

125 ГОДИНИ БСП

(Проект за политическа декларация
на 49-ия конгрес на БСП)

ПРЕД КОНГРЕСА

Българската социалистическа партия е една от най-старите партии в Европа и в света. Нашата история преминава през три века. Тази история не е бреме, а извор на опит и вдъхновение. Колко други организации имат такава дълга биография! „Нека бъде благословен часът, в който нашите социалисти са почнали съзнателно да работят за разпространението идеите на научния социализъм у нас… Да бъдат благословени… тия съвременници на бъдещето…".

За 125 години партията преминава през различни периоди и приема различни наименования, съобразно с условията и задачите, които си поставя. Преследвана и забранявана, преодоляла много изпитания, тя съществува досега, защото *остава партия на хората на труда, свързана със съдбата на България.* Защото се е борила срещу експлоатацията и дискриминацията. И днес ние заставаме на страната на бедните гаврошовци, срещу тези, които, водени единствено от егоизъм, не зачитат обществения интерес.

От самото си създаване ние сме част от европейското социалистическо движение. Наши представители активно участват и ръководят дейността на най-масовите и авторитетни организации на леви партии от Европа и света, а сега на Партията на европейските социалисти.

В дългия си път имаме много победи и поражения. Част сме от историческата памет на нацията. Ние сме партия на съзиданието и съпротивата. Затова за разлика от други партии не късаме неудобните страници от собствената си история. За разлика от нароилите се партии-проекти и псевдодемократични „спасители" ние сме доказвали нееднократно грижата си за хората и обществото. Носим собствения си исторически товар, но и идеалите, заради които съществуваме. Разделяме се с илюзиите, но не се отказваме от мечтите си.

Първият партиен вестник „Работник" заклеймява партизанщината и ламтежа за министерски кресла, толкова актуални и днес, като заявява, че цел на социалистите не е власт с каквито и да е средства, а напротив – такава, която да прогласи „социалистическия преврат, който е крайната цел на социалната демокрация". И сега *нашата кауза е социалистическо преобразуване на българското общество*.

В началото на XX век партията преминава през разделението, отхвърля политическото приспособенство, за да остане вярна на своя идеал и перспектива. По време на Първата световна война *партията на българските социалисти* за разлика от много други сродни партии в Европа непоколебимо *поддържа каузата на мира.* Във времена на криза и разруха партията успява да отговори на насъщните потребности на отрудения народ, като създава комуни, кооперации, културни и просветни организации.

След погрома на 9 юни, като се започне от въстанието през септември 1923 до 1945 година, комунистите са начело на борбата срещу диктатурата и фашизма, в която паднаха хиляди свидни жертви – партизани, ятаци, политзатворници и концлагеристи, войници и офицери. В годините на Втората световна война партията и Отечественият фронт отправят сурово предупреждение срещу въвличането на страната в „престъпната и гибелна за българския народ хитлеровска война" и водят битката срещу нея.

ПРЕД КОНГРЕСА

По-късно партията ръководи социалистическото изграждане на България. В тези десетилетия, въпреки догматични решения и прояви на насилие през първите години, страната постига всестранен икономически и духовен напредък, индустриализация и промишлена модернизация. Реализира огромни успехи в държавното строителство, в социалната сфера, здравеопазването, образованието и науката, културата и спорта. Осигурява равенство между жените и мъжете. България намира място в първите тридесет в света по икономическо и човешко развитие. Затова дори след драматичното рухване на държавния социализъм в Източна Европа БСП оцеля. Нещо повече, благодарение на своите заслуги за развитието на България и на това, че своевременно възприе идеите на демократичния социализъм партията привлече хиляди нови членове и спечели първите многопартийни избори. Тя изигра решаваща роля за приемане на Конституцията на Република България и се утвърди като една от водещите политически сили в страната. Днешните поколения може и да не си спомнят социалистическа България и нейните постижения, но знаят, че техните родители живяха по-достойно и по-сигурно.

Преди четвърт век под лозунгите за демокрация и пазарно стопанство в България отново се установи капитализъм. Голяма част от богатството се натрупа не чрез производство, а чрез присвояване на създаденото при социализма. Страната, въпреки присъединяването си към ЕС и НАТО, остава най-бедната в Европейския съюз, на границата с развиващите се държави. Социалната поляризация, високата престъпност и корупция разяждат обществото и държавата. Нарушават се основни социални права, липсва житейски хоризонт. В резултат на високата смъртност, ниската раждаемост и огромната емиграция, предимно на млади и образовани хора, България е в демографски колапс. Това е днес горчивата българска действителност. *Преходът е провален, защото не изведе България на по-високо ниво на социално-икономическото и духовното развитие и до по-добър живот за мнозинството от хората.*

Поука от последните две десетилетия е, че разграждането на държавата не води към обществен просперитет. Въпреки положените усилия, не успяхме да запазим много от направеното от две поколения преди нас. Сега се налага да укрепваме държавата и чрез нея да градим. БСП като партия на българската държавност защитава републиканското и конституционното управление. Тя отстоява българската история и култура, съхранява славянските и православните корени на българската нация.

Във вековната си история социалистическата ни партия е преживяла много преходи, но не е преходна партия. За разлика от други, които си отидоха заедно с последния преход. Ние също платихме висока цена за отстъпленията, колебанията и резултатите от последните 25 години. Но опитите да ни бъде предявена цялата сметка за тези години и да бъдем заличени с подмяна на историята ни няма да успеят.

***

Светът, Европа и България преживяват отново дълбоки и драматични промени. Финансовата, икономическата, социалната и бежанската криза ни изправят пред големи опасности. Тероризмът се превръща в основна заплаха за света

и за европейските граждани. Разпадането на еднополюсния свят, разделението и противопоставянето между част от Запада и Русия правят света непредсказуем и опасен. Никога през последните десетилетия, както сега, рискът от война, включително ядрена, която може да засегне Европа и България, не е бил толкова голям.

Преживяваме не само поредната циклична криза на системата, а разрушителното господство на финансовия капитал, на транснационалните корпорации и монополите върху световната икономика и националните държави. Неравенството в света и в България нараства в небивали, опасни размери. Днес 1% най-богати буквално противостоят на 99% от хората, а по-малко от сто души в света разполагат с толкова богатство, колкото половината от населението на Земята. Затова огромното мнозинство трябва да застане срещу олигархията, псевдодемокрацията и медийните манипулации.

*Неолибералният модел на капитализма е изчерпан, но неговите последици остават. Изостряне*то *на обществените противоречия предизвиква нов облик на вулгарен антикомунизъм и прояви на неофашизъм.* Те влизат в политическия арсенал на глобалния капитализъм, който вече застрашава демокрацията. *В тези условия под въпрос е поставено националното съществуване на България!*

Това изисква от нас като социалисти да предупредим хората и да подготвим страната за следващия преход. Народът трябва да реши – или справедливо, просперящо и хуманно общество с демократично управление, или олигархично господство, налагано чрез авторитарен, дори насилствен режим. Да отхвърлим унижаващото България положение на изоставаща периферна държава – без своя воля и приоритети.

Целта на съвременния антикомунизъм в България е да дискредитира и да криминализира миналото на социализма, за да унищожи неговото бъдеще. Да се попречи ощетените да застанат отново под червените знамена. Но ние не се плашим, защото още от първите дни на появата си социалистите са обект на тежки хули и нападки, че са заклети терористи – конспиратори, рушители на държавните наредби и на добрите нрави. И както преди столетие, за да си социалист, трябва да имаш здрави нерви и силна вяра. Дори в най-трудните моменти не вдигнахме ръце, за да се предадем – поне тези, които останахме верни на социалистическия идеал.

В критични периоди от най-новата ни история нашата партия има решителна роля за запазване на целостта на страната и за националното единство. БСП е със значителен принос за членството на България в Европейския съюз. Ние сме убедени, че европейската интеграция не означава отстъпление от националните интереси. Без последователно отстояване на тези интереси в глобалния свят няма как успешно да се реализира лява политика. Тя изисква еднопосочни усилия от левите и прогресивни партии в Европа.

Програмата на БСП е за свободни граждани, справедлива държава и солидарно общество. Това е постоянна задача, решавана чрез левия проект за активна социална държава, която осигурява равни възможности за всички, изкоренява мизерията и изолацията, разгръща потенциала на нацията и на всяка отделна личност.

Спасението сега е в лявата национална политика – в решителните действия, които водят към радикална промяна. Само така можем да изведем България от дълбоката криза. БСП настоява България да е равностоен член на ЕС и НАТО, да

сътрудничи с Русия, Китай и други държави. Обявяваме се срещу превръщането на България в прифронтова държава. Застъпваме се за активна роля на държавата в регулирането и контрола на пазара, за държава, която инвестира в производителна икономика.

България се нуждае от нова технологична индустрия. Трябва да използваме специфичните предимства на страната за енергийни и транспортни коридори, да запазим и да развиваме ядрената енергетика, да опазим и да използваме нашата земя, вода и природа. Държавата да стимулира раждаемостта и отглеждането на деца, да гарантира здравеопазване и образование за всеки.

Ние искаме да изкореним ширещата се днес бедност и мизерия. Да отхвърлим гибелната за страната ни духовна и интелектуална нищета. Да подчиним властта на задължението да гарантира достоен живот на всеки, без унизителния недоимък и страх за утрешния ден. Това е била сърцевината още на първата програма минимум, огласена от Бузлуджа през 1891 година. Тя зове за народно образование – безплатно, пълно, научно и професионално. Това е живата реалност, станала възможна след 9 септември 1944 година. Било е и ще бъде! Тя е постижима, но само ако сме последователни и упорити, ако получим огромна обществена подкрепа!

БСП отново е пред избор – да бъде истинска социалистическа партия, партия на бъдещето или да остане в миналото. Възстановяването на доверието налага да скъсаме с разминаването между идеи и политика, между заявена и реална политика, между изискванията на политическия морал и поведението ни. Преминава през премахване на зависимостите от властта и парите, от външни въздействия.

Вече четвърт век БСП като масова и парламентарна партия отстоява демокрацията, парламентарното управление, правовата и социалната държава. Заедно с това ние сме единствената влиятелна партия в България, която се стреми да преодолее капитализма. Това ни прави различната партия. Нашата неотменна цел е стремежът към демократичен социализъм. Нашата пътеводна звезда сочи бъдещето на социализма, социализма на бъдещето!

Бъдещето на БСП е да бъде партия, която води борба и дава перспектива – за икономическо и духовно развитие, за благоденствие и истинско народовластие, за обединение на българската нация.

БСП е тук! БСП – Борба
Социална справедливост
Прогрес

Мъже, жени, народ,
Нашата борба е за България!
Продължаваме!

"БСП – СЪЗИДАНИЕ И СЪПРОТИВА"

Конференция, организирана от Обединението
на левите социалисти в БСП
(20.III.2016 г., Велико Търново)

С ГОРДО ВДИГНАТИ ГЛАВИ, С ВЯРА В СОЛИДАРНОСТТА, СВОБОДАТА И СПРАВЕДЛИВОСТТА*

Михаил Миков

Уважаеми другари, госпожи и господа,

Искам да ви поздравя във връзка с провеждането на конференцията „БСП – съзидание и съпротива" в старата ни столица Търново. Тук, където преди 125 години Габровски и неговите съмишленици запалиха искра, от която огънят на социалистическата идея се разгоря в цяла България. И така 125 години до днес.

Въпреки бурите, въпреки опитите да бъде загасен огънят, въпреки черногледството, въпреки предателствата през годините, БСП, идеята на БСП е съзидание и съпротива. Съпротива на обикновения българин за едно по-добро и справедливо общество. Съпротива за свобода, съпротива за едно друго бъдеще на нас и на децата ни.

Но също така тази идея е и съзидание. Съзидание, което в годините е оставило материални паметници. Съзидание, което създаде общество, в което хората се чувстваха много по-свободни, в което се чувстваха много по-равни, в което имаше много повече справедливост.

Днес някои говорят за носталгия. Но тези, които критикуват носталгиците, се страхуват най-много от това, че годините на съзидание могат да бъдат ясно доказателство, че това се е случило в България. Било е възможно. Затова се опитват да изтрият и материалната памет, затова се опитват да унищожат паметниците. Най-важното обаче – те искат да изкоренят идеята.

Надявам се, че днешната конференция ще даде своя принос за социалистическата идея. И не само в исторически план, не само заради днес, а и заради това след десетилетия пак в България нашите наследници да отбелязват поредната годишнина от социалистическата идея с гордо вдигнати глави, с вяра в солидарността, свободата и справедливостта.

Успех на конференцията!

* Видеообръщение на председателя на НС на БСП.

Изказвания:

Петър Начев

Спокойните слова и традиционните конференции са подходящи за други времена. Нашата дискусия днес има за цел да постави важни въпроси в трудно време – както национални, така и партийни, както идейни, така и прагматични.

След няколко седмици резултатите от конгреса на БСП – съзнаваме или не, ще определят отговорите на няколко въпроса:

Жизнена ли е партията отвъд миналото? Има ли потенциал да разгърне отново съзидателност и съпротива? БСП готова ли е да поеме всички рискове и несгоди, но да постави на върха на копието си правдата, без която съществуването ѝ не е особено важно?

След поредица от конгреси, на които тези въпроси не получиха ясен отговор, вече няма как да ги заобиколим. В тези условия влиянието на нашата партия е сведено почти до влиянието на няколкото забележими партии на статуквото. Затова предлагам да изоставим брюкселския бюрократичен език и казионната партийна лексика. Този конгрес трябва да е за нас – членовете и симпатизантите. Той трябва да избере ръководство, което да даде недвусмислена и категорична заявка за самостоятелност и решителност на действието. Така ще върнем доверието, с което да поискаме и да вземем властта. Ръководството трябва да заяви от наше име, че за разлика от предишни години ще черпим сили от корените си, от идейните основи, в които са вградени душите на хиляди, стотици хиляди достойни българи, които милееха и милеят за равенство, за справедливост, за развита и просперираща България.

Олевяването на партията среща добре организирана и финансово подплатена опозиция вътре в нея. Облагодетелстваните от прехода оказват и днес завидна съпротива да работят и да представляват масовите интереси на българските граждани, като дори разширяват своята агресия и не позволяват и на други да го правят. Те заслужават да бъдат наредени до евтините хора, които имат своя цена. Лявото крило смята, че в БСП имат място хора с различен социален статус и възгледи, че те могат да допринесат за нейното въздигане до партия с определяща роля в политиката, но само ако приемат социалистическия идеал и не залагат партията за собствените си интереси. Има хора в БСП, които не отговарят на тези критерии и отблъскват левите избиратели. Отливът на гласове е показател за недоверие и резултат от несъответствие между думи и дела, между очакванията на хората и реалната политика. В опитите си да оправдаят несъстоятелността и користта си, ръководители или представители на БСП влагат енергия, за да промият представата за лявата политика и да подменят големите, неотменими и непосредствени цели с цели, които имат малозначителен обществен ефект.

БСП е първо идеи, второ – политики и трето – експертност. Тази последователност е задължителна и нейната промяна ще ни обезличи и превърне от партия в неправителствена организация за усвояване на средства от търговия с влияние. Противопоставяме се и на опитите за разделение и конфронтация по пол и въз-

раст. Издигането в БСП не бива да е административно или част от пиар акции. Който полага усилия, който е последователен в действията си, който докаже своята нравствена и професионална способност, трябва да получава повече отговорности и повече признание.

След този конгрес има *три възможни сценария за развитието на БСП.*

– *Единият* е приблизителното запазване на сегашното състояние на партията и взаимното блокиране на противоборстващите си групи. Той ще позволи на много от политическите ни дейци да бъдат част от политическия елит по силата на инерцията и остатъчната признателност на немалобройните, но намаляващи българи, които по една или друга субективна причина често гласуват за БСП. В този случай БСП не може да запази дори сегашното си влияние. БСП може и трябва да е реална алтернатива на статуквото, но БСП не може да промени националната действителност с простички и технически мерки. Големите партии са големи, защото решават големите национални предизвикателства.

– *Другият* е партията, със или без лява фразеология, да бъде отново овладяна от цинични прагматици и конформисти. Тогава ще служи като бушон на натрупващото се социално напрежение или патерица на статуквото. Ще остане в историята като партия на прехода и преходна партия. Тогава ще подкрепим нормативната забрана на равенството, другарството и антифашистката борба, ще продадем сърцата и паметта си и ще сме достойни за управленци и участници в коалиционни споразумения, като някои от нас дори ще придобият хотели с минерални басейни срещу износа на националните ни интереси и партийната ни идентичност. Този сценарий предвижда обединение с хората, които възприемат левите избиратели за стока в търговския оборот. Лявото крило се противопоставя на тази развръзка и заявяваме ясно, че не се продаваме и нямаме никакъв интерес да ви купуваме. Край на преговорите. Ние сме БСП!!! Вие кои сте?

– *Третият* сценарий е сценарият на категоричното отстояване на радикална лява и национална промяна на икономическата и социалната политика. Той позволява БСП да се утвърди като партия, която осъжда и коригира системата на неравенството, противодейства на корпоративния глобализъм, осъжда двойните стандарти. Това е партия, която живее с битието на обикновените хора, която споделя проблемите им и предлага решения. Те често са болезнени и пораждат страх от неизвестното, особено у хората, които са постигнали някакво макар и крехко материално благоденствие. Към тези хора отправяме нашето послание – спомнете си как живееха вашите родители, спомнете си детството си, погледнете себе си и децата си и си представете как ще живеят те, какви хора ще са, с какви хора ще са обкръжени. Промяната не е нещо, което може, а което трябва да стане и трябва да започне заедно с вас. Трябва да преизградим социалната база на партията, като се разграничим от статуквото, включително и партийното, и представим ясна и разбираема платформа за икономическата и социална алтернатива, за обществения морал и ролята на гражданите в управлението, в политическите процеси и в усвояването на националното богатство.

Обръщам се към всички вас и специално към делегатите с призив да бъдете активни по време на конференциите и конгреса. Не вярвайте на гръмки слова, когато са произнесени от гърмящи змии. Изисквайте от номинираните за делегати предвари-

телно да поемат ангажимент пред вас, техните другари, за поведението и позициите, които ще отстояват на конгреса. Тези номинации не трябва да са механични, защото така няма да доведат до оздравителните процеси в партията. Мнението на лявото крило е, че са необходими хора, които последователно са изградили доверие към себе си, хора с енергия за съпротива и съзидание, хора, които разбират, че критичната ситуация, в която се намираме, изисква отговорно поведение, прозрачност и решимост.

Нашата подкрепа към ръководството не е безрезервна. Ние разбираме ограниченията и пречките, но БСП не може да чака някакво форсмажорно обстоятелство, което да я спаси. Още на конгреса трябва да се освободим от бремето, което ни тежи, и да приемем предизвикателствата на съвремието. И веднага да се насочим към подготовка за президентските избори. Политическата промяна ще настъпи в близките няколко години, като единственият въпрос е дали промяната ще е в полза на повече самостоятелна и национална политика, или напротив. БСП трябва да действа изпреварващо и да се отдели от сегашния сив и еднообразен политически пейзаж. Това означава отчетливо открояване в морално-волеви план, повече инициативност и никакви компромиси в името на лични или финансови изгоди.

Обществото ни е капиталистическо и не трябва да се притесняваме да го наричаме такова. Две са основните разлики с някогашното капиталистическо общество:

Първата е, че сега капиталът не просто няма човешко лице, той е напълно анонимен. Собствеността е прикрита зад фасадата на сложен финансов и правен инженеринг.

Другата е, че този път повечето български предприемачи не са част от капиталистическото елитарно съсловие. Те са обречени да оставят на децата си материално спокойствие, но не и цел, име или собствено житейско поприще.

А приликата е в това, че българските граждани и тогава, и сега са завързани с три синджира нищета.

През тези 20 години България загуби традиционни пазари, индустрия, високото си ниво на образованост и грамотност, културата и идентичността си, социалния модел, нравствеността и морала си и се превърна в изоставено от 2 млн. български бежанци гето и дори в посмешище за бездомните сирийски бежанци. България ще е различна, ако повери съдбата си на хора, които съчетават културата на ума и културата на сърцето.

Лявото крило на БСП предлага национален приоритет на Българската социалистическа партия в следващите няколко години да бъде увеличението на дела на държавното участие в икономиката от сегашните около 10% до равнище от 20–25% от БНП. Този процент е дори под средния за най-развитите икономически и социално страни в ЕС и в света. А сега сме страната с най-малко държавно участие в икономиката в целия ЕС. В Австрия държавните предприятия формират 27% от БНП, в Дания 37%, във Франция 33% от БНП.

Ако искаме да имаме държава, сигурност и просперитет, тази промяна е от първостепенно значение. Това е европейският икономически модел, към който трябва да се стремим. Този процентен индикатор би позволил на гражданите да различат държавниците от политиците на прехода и същевременно би подобрил нивото на демокрацията и политиката, като раздели политическите субекти най-малкото на леви и десни.

Конкуренцията на видовете собственост – държавна и частна, вътрешното потребление, реиндустриализацията и проектното планиране, преструктурирането на независимите регулатори са въпросите на голямата и обърната към хората лява национална политика.

Ако българската държава днес беше икономически инициативна на пазара на горивата и управляваше 10% от пазарния дял на търговията на дребно, цената на бензина и на дизела щеше да е пазарна още преди година, защото държавното предприятие е прозрачно предприятие и естествен генератор на конкурентна и лоялна бизнес среда. Тогава българските граждани и българският бизнес щяха да са потребявали повече и по-дълго време. Примерът е адекватен и по отношение на финансовия сектор, на търговията с храни, козметиката, лекарствата и т.н. Сегашната нормативна уредба на конкуренцията се изражда в естествен закрилник на натрупалите капитал и ограничава можещите.

Ще завърша с един куплет от популярна младежка песен, която показва, че БСП има своето място и трябва бързо да го намери и сред младите българи и често непредставени социалисти. „Няма да ме видиш долу, не мога да живея без мечти, аз искам да летя високо, ела с мен и полети."

За всеки, който има очи да види, за всеки, който има уши да чуе, и за всеки, който има сърце – БСП е тук, за да гради завод, завод за живота.

Подпис: Левите социалисти в БСП

***

Позволете ми, в рамките на няколко секунди, да отправя едно още по-лично обръщение към вас.

Аз съм от поколението, което няма удоволствието да помни и да познава предишната България, освен, разбира се, от разказите на своите близки. Аз съм от поколението, което в ранните си години, върху раменете на бащите и майките си, беше част от онова няколкостотинхилядно шествие на БСП в началото на демокрацията, в центъра на София. Аз съм от поколението, което трябваше да дава отговори на врътниците си във връзка с прегрешения в миналото.

Но отказвам да бъда част от поколението, което ще отговаря за грешките на настоящето. Отказвам да ми бъдат приписвани престъпни номинации, олигархични зависимости. И най-много отказвам да ми бъде приписвана подмяната на обществения проект на народа с бизнес проект. Тези, които носят това клеймо, те са тези, които трябва да отговарят пред нас.

Затова ви моля:

Нека нашата вяра бъде нашата кауза! Нека заедно да превърнем зала 1 на НДК, в деня на конгреса, във врящ казан за онези, които отричат и принизяват честните, почтените и достойните социалисти. За онези, които нямат очи за бъдещето и ще останат безвъзвратно в настоящето.

Призовавам ви, нека на този конгрес да проектираме нашето бъдеще и да докажем, че сме негови съвременници! А ако отнемат нашата вяра, нека знаят, че това е станало, защото вече не сме имали очи да я погледнем, не сме имали ръце да я прегърнем и не сме имали нозе да я изпратим.

Не я даваме!!!

Светлана Шаренкова

Днешната конференция предизвиква някои размисли. За пореден път през последните години отчитаме, че БСП е в дълбока криза – идеологическа, организационна, политическа и морална. И ясен път за преодоляването ѝ няма. Това е изключително тревожно.

След началото на пълния цикъл отчети и избори в БСП и по време на подготовката на 49-ия конгрес на партията кристализира тревожното усещане, че отново предстои разцепление. На повърхността излизат главно лидерските амбиции на редица дейци на партията – все познати лица от ръководството ѝ през последните 10–20 години. И сякаш няма обединителна теза, която да консолидира партийния актив и всички различни мнения в партията. Ако БСП някак преживя отделянето на Първанов, Дончева и Кадиев, този път въпросът за единството и консолидацията е въпрос на нейното оцеляване. Затова основна задача на предстоящия конгрес е да се потърси обединителната линия в партията и да се намери верният път!

След ерата „Станишев" има реална промяна на курса на БСП в правилна посока, но тази промяна върви бавно, често само декларативно, няма ярки и запомнящи се действия. И тук критиката е преди всичко към председателя Миков. Но и към цялото ръководство, което утвърди новия курс в документите на БСП, но не се зае да го отстоява – всеки в своята сфера на компетентност. Напротив, от различни наши дейци често чуваме разноговорене и критика към тази политическа линия.

В същото време, ако бъдем честни, трябва да кажем, че курсът, отстояван от Михаил Миков, за връщане на партията към идейните ѝ корени и социалистическа същност е единствено правилният. Разбира се, това, което трябва да се разработи по-ясно на концептуално и практическо ниво, е идеята за социализъм от XXI век, в съвременна информационна среда, на друго технологично ниво и с друг тип кадри – не както при държавния социализъм на XX век.

Трябва също да се признае, че за първи път от 26 години партията заговори за основния политически въпрос: *от чие име и в чия полза иска да управлява?!* Заговори на висок глас за бедност и мизерия, за безработица и безперспективност, за смазваща демографска криза, за лошо образование и здравеопазване.

БСП ясно заговори за недъзите на либералното общество, за липсата на справедливост и солидарност – отхвърли индивидуализма и свръхконсуматорството като ценност.

Партията, макар и бавно, започна да се освобождава от клишетата на еднополюсния свят – т.нар. евро-атлантически ценности и европейски стандарти, които лицемерно и до втръсване ни бяха повтаряни от другарите Станишев, Вигенин и Найденов. Днес тези мантри звучат кухо и безсмислено. Защото светът вече е многополюсен – цивилизационно и културно. Защото т.нар. ценности на ЕС, НАТО и САЩ са в дълбока криза и техните лидери се държат неадекватно в новите геопо-

литически условия. Резултат от това са поредицата терористични актове на ИДИЛ в Париж и в Брюксел, невижданата бежанска вълна, войната в Сирия и цялата нестабилност на света. Дори докладите на икономическите форуми от Давос ясно сочат, че светът се проваля от алчността на един много тесен кръг корпорации, олигарси и техните политически слуги, които искат да го ръководят и ограбват.

Ето на това станаха прикритие т.нар. евро-атлантически ценности, които нямат нищо общо с българския манталитет, традиции и норми – част от славянско-православния цивилизационен модел. „Правата и свободите" на индивида се превърнаха в удобен маслинов лист на елита и монополите да грабят и експлоатират света. Справедливостта и моралът бяха подменени с абстрактни ценности, но народите вече въстават срещу тях, а недоволството от този световен ред намира различни, понякога чудовищни форми. Първо беше индивидуалният тероризъм, после се появи Ал-Кайда, самообяви се цяла държава – ИДИЛ, а днес вече едни арабски момчета – френски граждани, родени и расли в Европа, убиват и взривяват в Париж и в Брюксел. Явно социалните и моралните дефицити са доведени докрай. Явно нещо е сбъркано в модела и той трябва да се промени.

Да, партията скъса със сляпото повтаряне на фалшиви евро-атлантически мантри, но БСП все още не се е обърнала към националния интерес. А националният интерес днес ни задължава да работим с всеки един от световните полюси – равнопоставено и с уважение, ако този полюс ни помага да реализираме българския интерес.

Днес (както и винаги!) да си ляв означава да си социалист, следователно трябва да си радикален, да се противопоставяш на системата, на статуквото – не да се стремиш да си част от тях. И не на последно място днес да си ляв значи да си патриот и да отстояваш националния интерес и националната идентичност.

Тук е мястото и на темата Русия. Русофилството не е просто емоция, то е част от българската национална идентичност вече няколко века. Затова БСП трябва системно и последователно да отстоява възстановяването на специални отношения с Руската федерация. Развитието на българо-руските връзки да стане политическа задача на всички нива и представителства на БСП – местно, регионално, национално и европейско.

Във връзка с това новият външнополитически курс на БСП също прави решителна промяна с далновидното убеждение, че в днешния многополюсен свят, наред с членството в ЕС и НАТО, в наш държавен интерес е сътрудничеството с Русия, Китай и пр. В същото време има изоставане от динамиката на променящия се свят. Партията трябва активно да се противопоставя на опитите за разширяване на НАТО на Изток, което го превръща в агресивен военен блок. И да се върне към една от основополагащите си ценности – борбата за мир! Особено внимание да се отдели на действеното, включително и международно, участие на партията в борбата срещу приемането на Трансатлантическото партньорство за търговия и инвестиции.

Днес националният интерес е свързан с възраждането на българската държавност и с отхвърлянето на догмата за „по-малко държава". БСП трябва да изработи нов модел за държавно развитие за следващите 10–20 години. Модел за социална държава, която да извади България от дъното на ЕС, от мизерията и изключването

на цели групи и региони в страната. С основна цел – благосъстоянието на българите. БСП е призвана отново да върне България сред 30-те страни с най-висок индекс на развитие. Т.е. да възстановим нивото на живот на 90% от българите, които преди 26 години при реалния социализъм бяха средна класа, без недостатъците и ограниченията на социално-класовия подход.

Ако това не се случи, БСП ще върви към пълна маргинализация, а България ще продължи да крета на опашката на ЕС. Няма друга партия, която да иска и да може да го направи. Да, Борисов и Горанов ще разпределят някакви фондове, 50–100 семейства ще стават все по-богати, а стандартът и качеството на живот на българина ще се кърпят с подаянията на Брюксел. България ще гасне.

Надежда, че това ново начало ще се случи, дава проектът за политическа декларация „Съвременници на бъдещето. 125 години БСП", в който се прави оценка на историческото развитие на нашата партия. От него се разбира, че БСП се отърсва от два исторически комплекса, които досега ѝ вредяха много: ясно и категорично защитава антифашисткия си подвиг и след дълги години мълчание оценява като успешен периода на изграждане на социална държава между 1944 и 1989 година. А в очите на много българи именно успехите на социалистическа България са основен политически капитал на левицата. Така тя най-после върна моралния си дълг към милиони българи, живели, работили и защитавали родината си в периода на социалистическото съзидание. Честни редови социалисти, които бяха изоставени от партийните ръководства поради политическо късогледство или от стремеж към криворазбрана модерност и европейска кариера.

В Декларацията, защитавайки миналото си, БСП гледа и към бъдещето, припомняйки, че тя е била и ще бъде партия, чиято „кауза е социалистическото преобразуване на българското общество". Когато целта е изграждане на нов тип общество, опозиционните действия и дългосрочните програми ще са по-амбициозни, по-решителни, по-смели.

След дълги години, в които БСП отдаде твърде много политическа територия на влиянието на бизнеса, партията си припомни, че е „партия на хората на труда, че е свързана със съдбата на България". Социалната и патриотичната същност са неизменен спътник на най-успешните периоди на БСП в нейната история и обратното – когато ги е загърбвала, е губила доверие.

Проектът за декларация, с който ще отидем на 49-ия конгрес на партията, е програма за връщане на БСП към автентичния социалистически курс. Той е работещ и модерен, защото светът, Европа и България вече са различни – неолибералният световен ред катастрофира, а народите желаят по-хуманно общество и повече социална справедливост.

Ето защо основна задача на партията след конгреса трябва да бъде създаването и лансирането пред българското общество на ясен проект за нова социална държава. Само такъв идеен проект ще доведе до единство и развитие на БСП и до единение на левицата в България. Защото единението на лявото и на национално отговорните сили може да се случи, да бъде жизнено и да промени България единствено върху ясна национална доктрина, която да се реализира от идейни и почтени политици.

Янаки Стоилов

В началото ще се опитам да отговоря на поставени в дискусията въпроси: *в какво се изразява днес различието между лявото и дясното, дали то е актуално и може ли да се говори за ляво и дясно в БСП?*

Ако търсим „геометричен“ отговор на този въпрос, както някои споменаха, означава да се объркаме. Защото хората и през XIX век не са се разделяли, просто за да седнат едните отляво, а другите – отдясно, а са сядали на различни места, защото са открили различия помежду си. Има коренни и трайни различия между лявото и дясното. Днес едно от най-важните от тях е *как се отнасят те към проблема за неравенството*. Ако не сме забелязали, че днешният свят, светът, в който живеем, е светът с най-голямо неравенство от цялата история на човечеството, няма да разберем нашите задачи. Това е статистически доказано, аз няма да се позовавам на авторитетните източници. Имало е много по-голяма бедност, отколкото днес. Но толкова голямо неравенство между хората, между този 1 процент, който владее половината от световното богатство, и останалите 99%, никога не е имало. Затова тук да се задават въпроси – *какво е значението на лявото и дясното в XXI век,* означава да не се разбира този основен факт.

Другият въпрос е – *след като БСП е лява партия, защо се говори вътре в нея за нещо ляво?* Вие смятате ли, че номинализмът, т.е. назоваването на нещата с определени имена, автоматично им придава това значение, с което ги наричаме. Нима БСП дълги години под формата на социаллиберализъм не беше част от мълчалив „полуконсенсус“ в рамките на неолибералния модел?! Надявам се, че основната, огромната част от партията е забелязала това. Мисля, че го забеляза и ръководството през последните години. Първо, като започна да говори за него, а надявам се сега, в последните една-две години, и като започна да действа с оглед на това, което се изрича. Това са основните ориентири. Ако цялата партия БСП е достатъчно лява и национална, тогава тържествено и с радост можем да обявим, че вече няма нужда част от членовете на БСП да се определят като леви социалисти, за разлика от други, които не са или използват думата социалист само за да кажат, че те са членове на една от многото партии и да ги различават по наименованието, а не по същността.

Това са днес част от важните въпроси, но те пак ще бъдат подменени.

Като излезем след малко от тази зала, аз съм почти сигурен, че журналистите, които присъстват тук – в интерхотел „Велико Търново“, защото днес тук има още една конференция, която също е по важна тема – за ролята на президента и на националната сигурност, вероятно няма да се интересуват от това, което говорим, а ще ни попитат: „Вие съгласни ли сте да се обедините за обща кандидатура за предстоящите президентски избори?“. До това ще бъдат сведени всички въпроси. Не че е лошо да се търси обединение на левите избиратели в предстоящите избори, а защото преди това трябва да се зададат други въпроси.

Дали общите ни действия са за лява национална политика, която да бъде искрено и убедително изразена? Или БСП да приеме кандидат от собствените си среди, или извън нея, който е най-удобен за АБВ като първо условие за такива общи действия. Или, ако това не ни харесва, да намерим равно отдалечен от левите партии човек, когото да подкрепим. След това да кажем: постигнахме добър резултат, но нямаше как да променим ситуацията, в която други консумират властта. Ето това са видимостите, които ние трябва да отхвърлим, и да насочим хората към решаване на истинските проблеми.

А как да ги отхвърлим? Ето ние поставяме важните дилеми и пред България, и пред БСП. Аз бих казал – имаме два избора, три пътя няма! И то във време, когато дълго ни се внушаваше, че трябва да сме част от левия център, от т.нар. трети път, от социаллиберална модел и т.н. Този път дори в богатите страни вече е почти извървян. Той имаше известни резултати за страни като Германия, Великобритания и никога не е бил приложим в България, защото това са страните, които извличат големите ползи и от европейската интеграция. Днес е време да кажем, че трети път няма и вътре в БСП, и ще поясня за какво става дума.

Първо – по отношение на националния избор. От нас се изисква като социалисти да предупредим хората и да подготвим страната за следващия преход. Ако някой още се пита дали преходът е свършил, трябва да му обясним, че преходът вече свърши и светът отива към нов преход. Въпросът е какъв ще бъде светът и каква ще бъде ролята на България в него. Народът трябва да реши, но ние да му кажем – или справедливо, просперящо и хуманно общество с демократично управление, или олигархично господство, налагано чрез авторитарен, дори чрез насилствен режим. Някъде преди десетина години, аз си спомням, на един от нашите конгреси издигнах лозунга „Долу олигархията, свобода за народа!“. БСП не поде този лозунг. След това излязоха разни протестъри и реформатори, които да се упражняват в борбата с олигархията, но през този период тя си се развиваше.

Ние трябва да отделим успехите, които сме постигали с наше участие в различни управления, които се изразяват в различни подобрения, в опити за коригиране на политиката, но също така да си даваме сметка, че движещите механизми и основните властови фактори в този период не се промениха. Така БСП ще намери отговора на въпроса – *защо излизаме от всяко управление, в което участваме, с тежки поражения?* Не защото не сме постигнали определени положителни икономически и социални резултати, а затова, че не сме се опитали да променим модела на управление. Ако сега някой ни кара отново бързичко да влезем във властта, то е пак да участваме в такова управление. Та нима ние не можехме, преди малко повече от година, да влезем във властта. Имахме възможност, но не го направихме, защото си давахме сметка до какво ще доведе това. Защото преди партията да е силна и преди да е разбрала за какво ѝ е необходима властта, тя ще понесе следващото още по-тежко поражение от това, че нейни представители ще участват във властта.

Второ – каква е партийната дилема. Тя също е съдбовна. БСП отново е притисната или да бъде истинска социалистическа партия, партия на бъдещето, или да остане в миналото. Възстановяването на доверието налага да скъсаме

с разминаването между идеи и политика, между заявена и реална политика, между изискванията на политическия морал и поведението ни. Преминава през скъсване с всякакъв род зависимости.

Искам да завърша с главното. Ние можем да говорим за това каква да бъде нашата икономическа политика, социална политика, нашето здравеопазване и образование. Все важни теми. Ние трябва да покажем на хората, че това, което искаме, ще го направим. Но ако ние не направим конгрес, който да реши проблемите на партията, то почти нищо от тези въпроси няма да бъде решено. Затова различните съждения сами по себе си са важни, но най-важно днес е хората, които ще отидат на конгреса, да знаят защо са там и да направят своя избор. Той може да бъде различен. Но те трябва да знаят, че правят избор. Те не бива да са част от инерцията, а част от съдбата на партията. Тя ще бъде такава, каквато я направим.

Единият избор е:

- да запазим връзката с корените си, за да вървим напред;
- да отстоим и развиваме курса към лява национална политика;
- да изберем хора, които няма да ни подведат и които могат да поведат недоволните българи;
- да използваме държавата за модернизация на икономиката, за регулиране на пазара и за намаляване на социалната поляризация.

Конкретните решения са работещи, когато са израз на идеи и политика. Да критикуваме сегашното управление, но да се стремим да променим социално-икономическия модел, а не само да правим почти същото, но по-добре. Първо да възстановим доверието, а после да искаме властта, за да можем да решим проблемите. Това е моят избор. Мисля, че това е и вашият избор, на хората, които са тук.

Но *има и друг избор*. Той не бива да бъде пренебрегван като възможност. Надявам се, че не е много вероятен, но е възможен. Това е да загърбим идеите, да ги сведем до рекламно клише, което опакова циничния прагматизъм. Да останем в плен на корпоративни, лични и външни зависимости. Да фризираме и коригираме досегашната неолиберална политика, независимо как ще я наричаме. Да допуснем хора, които приватизираха изграденото по време на социализма, сега да приватизират партията. Те вече се чувстват достатъчно силни и не се притесняват да предявят тези претенции. Хора, които разпиляваха доверието към БСП в своя изгода, сега ни оценяват и поучават. Въпросът е дали ще им бъде позволено. После ще дадат партията на концесия, просто за да бъдат на власт. От нас зависи дали ще го допуснем.

Не бива да подминаваме снизходително тези, които ни упрекват, че още сме в миналото, че не сме излезли от лозето на Никола Габровски. Искам да им припомня тук, от Търново, че аз съм израснал до това лозе и съм копал истинско лозе. В нашата партия има място за хора с всякакъв социален статус. Но трябва да я представляват личности, които поне се доближават до Благоев, до Георги Кирков, до Габровски. Защото освен политически начетен, Габровски е бил заможен, но е представлявал в парламента и в живота бедните и отрудените хора, а не богатите. А при нас богатите искат да представляват богатите и всички други да работят в тяхна полза. Това не искат да приемат тези, за които експлоатацията е само историческа, но не и съвременна категория.

Политика

Политиката е разговор за настоящето и за бъдещето. Но в този разговор миналото на действащите политици може да ни каже много повече какво да очакваме от тях, отколкото днешните им обещания и намерения. Защото измежду кандидатите да ръководят БСП почти няма нови и такива, които да не са заемали ръководни позиции. Всички са почти в равностойно положение. Така че никой не може да се оправдава, че не знае за какво е изборът и какви ще бъдат последиците от този избор.

Бойко Великов

Искам да поздравя Лявото крило за тази конференция, защото смятам, че в последните години приносът му за разработването, представянето и отстояването на политика е все по-съществен в БСП.

Предстои ни 49-ият конгрес. Аз ще се спра малко по-подробно на въпросите, свързани с предизвикателствата на този конгрес. Преди малко повече от 18 години, в тази зала проведохме една национална конференция, с наименованието „Българската левица за националната държава в XXI век". Връщайки се назад, сега си давам отговор колко актуални сме били преди 18 години с онази дискусия за *ролята, значението и мястото на националната държава в нашето съвремие,* по-специално за българската национална държава. Пак ще се върна назад – 2000-ната година, в Политическата платформа „БСП – партия на промяната, БСП – партия на бъдещето" ние заложихме *идеята за създаване на национална доктрина* и БСП да бъде инициаторът за това. За съжаление ние не изпълнихме този свой ангажимент. Забравихме този ангажимент. Пак в същата платформа поставихме още един въпрос – *за републиканизма и неговата роля в съвременните условия*. И като идеология, и като реалност в днешния ден. И това забравихме. Направихме историческия компромис с избора на премиер – бившия цар Симеон Сакскобургготски.

Казвам тези неща, защото сега отново сме изправени пред необходимостта от политическа платформа, която да ни даде ориентация и бъдеще като партия. Платформа, която не трябва да се разминава с политиките, които провеждаме. Една от тежките ни слабости през годините е, че ние допуснахме разминаване между нашите програми, платформи и политики. В нито една наша платформа и в нито една наша програма не съществуваше плоският данък. Но той някак изведнъж се появи, без дори част от ръководството да е информирано за това. Нямаме право повече да позволяваме разминаване между програми и политики, но когато готвим програмите, те трябва да бъдат достатъчно реалистични.

България се намира в рамките на неолибералния модел и пред необходимостта от радикална промяна на този модел. БСП трябва да предложи политики, които съответстват на реалностите, но в същото време политики, които могат

да променят съществено и системата. Това е голямото предизвикателство пред БСП на този конгрес. През последните дни и седмици непрекъснато се опитват да ни вкарат в един-единствен спор: *кой ще бъде председател на партията след конгреса*. Какви организационни мерки сме предприели вътре в партията. Искат да ни извадят от големия спор, от голямата дискусия за политиката, която ни предстои да представим на този конгрес. Тя е важната и аз се радвам, че днес въпросът за политиката е на преден план и политика се обсъжда както в геополитически, така и във вътрешнополитически план.

Бих искал да поставя няколко дилеми, пред които днес БСП е изправена по отношение на властта.

Първата дилема е ГЕРБ, защото ние минахме през едно предизвикателство – участие или неучастие във властта. БСП каза не, защото не получи от обществото необходимото доверие за участие в управлението. Въпросът е ние извадихме ли си необходимите поуки и даваме ли си ясен отговор какво всъщност е ГЕРБ като партия срещу нас? Бях във Варна няколко дни по конференции. Срещнахме се с представители на ГЕРБ, водещи партийни дейци. Единият каза следното: като ми изтриеш ГЕРБ от челото, отдолу пише БКП. За съжаление това, което казва той, го мислят и една част от нашите хора. Подкрепата към ГЕРБ идва и от леви хора по една или друга причина. Затова тази дилема трябва да е ясна пред БСП – по отношение на участие във властта, по отношение на ясни правила и ясни ангажименти, свързани с политиките, които сме заложили. На последната платформа имахме червени линии, сигурно някои от вас си спомнят това. Ние ги поставихме, защото единият от аргументите за това е – можем ли, или не можем заедно с тях да управляваме. Не, не можем – в тази дясна политика ние не можем да участваме.

Другата дилема е ДПС. Казвам дилема, защото въпросът за съюзника стои открит. Ние понесохме тежки поражения от стратегическия си партньор, както беше обявено преди повече от десет години. Въпросът за ДПС е пряко свързан с една от характеристиките, която ние заложихме за партията и която също забравихме през годините – БСП национална партия. Изведохме я още през 1998 година като водеща, първа характерна особеност на БСП. Постепенно това изчезна. Предстои ни сериозна работа, разбира се, за да можем отново да върнем БСП като национална партия. Да не отстъпваме непрекъснато това пространство на появяващи се проекти като „Атака" например или НФСБ и останалите.

Третата дилема е свързана с позициите вляво. Непрекъснато ни се задава въпрос за съюзника или за общата кандидатура за президентските избори. Въпросът АБВ. И тук, разбира се, имаме ясния отговор – АБВ участва в дясно управление. Ние не можем да приемем за лява формация АБВ с това ѝ участие в управлението и с водената политика, включително и в социалната сфера. Тази реформа, която прави Калфин, не е лява по своята същност и по своето съдържание. Ако ние оценяваме една формация, трябва да я оценяваме предимно по политиките, които тя води чрез своите представители.

И още един въпрос, който пряко засяга БСП – политиката и зависимостите. Зависимости, които за съжаление не са от вчера. Зависимости, които ни доведоха до сериозни компромиси, доведоха до ерозия на доверието към БСП. Компромиси в резултат на корпоративни и частни зависимости – от национално до местно

ниво. Последните местни избори отново го доказаха с безпринципни коалиции с неясни плаващи мнозинства и, разбира се, с неясна политика.

Затова, когато даваме своята оценка, когато правим своя анализ, не трябва да забравяме миналото на всеки един от нас – като политика и като онова, което е представял през годините. На моменти като че ли ни обхваща политическа амнезия за близкото и за по-далечното минало. Политическа амнезия, която за съжаление не ни дава перспектива. Бързо се губи политическото доверие. Бавно и трудно се възстановява то. Особено в такава динамична епоха, в каквато живеем.

Конгресът е натоварен с много очаквания. Те стават все по-големи и по отношение на политиката, и по отношение на ръководството, и по отношение на идеите, които ще предложим. Трябва да отговорим на тези очаквания, длъжни сме да го направим заради националната кауза, и заради националната политика, и заради смяната на този модел на управление. Аз съм убеден, че БСП има потенциал, има ресурси, има възможности, има и млади хора, които поемат не само местните структури, но имат и своето представителство на национално ниво, което ще се разширява в бъдеще. Конгресът трябва да ни доведе до едно ново качество на единството на принципна основа. Ние не можем да допуснем отново разгаряне на всичко онова, с което се сблъскваме през последната година като противоречия, като конфликти, като сблъсъци, като подчинение на корпоративни и частни интереси. Само по този начин можем да реализираме онова, което ще представим на предстоящия конгрес.

Ще завърша отново с нашето място в националната политика точно като национална партия. Трети март беше много показателен. Повече от 50 000 души се качиха на Шипка, без някой специално да ги организира за това. Националния знак ни го дадоха на националния празник. Ние трябва да отговорим на този национален знак и като партия.

Дилян Начев

Вземам думата, защото бих искал да обърна вниманието ви към една изключително важна тема: *състоянието на медиите днес в България и качеството на политическия дебат.*

Смятам, че темата наистина е съществена. Досега бяха казани важни неща. Сигурен съм, че предстои да чуем още по-важни. Но каквото и да кажем днес тук или на което и да е друго политическо събрание, ако не съществуват нормални начини всичко това да стигне до възможно най-голям брой хора, то неговото изричане би било ако не напразно, поне не в достатъчна степен полезно.

За съжаление качеството на медийната среда в България днес е критично ниско. Това, струва ми се, е видимо за всеки непредубеден човек. От сутрин до

вечер гледаме по телевизията и слушаме по радиото едни и същи несъстоятелни хора, които почти винаги биват представяни като експерти по различни проблеми и които изговарят отново и отново едни и същи клишета и откровени лъжи. Единственото разнообразие е, че от време на време някои сменят началника си и започват да хвалят някого другиго за сметка на предишния.

Медиите днес често са лобистки, повърхностни, услужливи, неадекватни и зависими. Много от тях съществуват предимно за да бъдат защитници на системата, на статуквото. И всичко около тях е направено така, щото това да е възможно или почти задължително.

Затова в Съвета за електронни медии се назначават почти едни и същи хора, които да изпълняват определени задачи, когато им ги подскажат. Като например да свалят от ефир определено неудобно предаване.

Затова в Закона за радио и телевизия е записано, че плурализъм трябва да има единствено в БНР и БНТ, но не и в частните медии, на които е позволено да развиват политическа пропаганда от сутрин до вечер без последствия. Впрочем, ако някой случайно не знае, държа да поясня, че плурализъм в представите на някои членове на СЕМ означава да се говори против БСП, против Русия, против левите идеи като цяло. Това е плурализъм. Ако, не дай си, Боже, някой обаче постави дори под съмнение безалтернативността на неолибералния модел, той задължително не спазва изискването за плурализъм, той е рубладжия, агент провокатор и въобще вреден елемент, който развращава хората с вредните си идеи за солидарност, социална справедливост, човешко достойнство, свобода, равенство и други левичарски небивалици.

Затова управляващите предвиждат в Закона за обществените поръчки купуването с държавни пари на т.нар. медийни пакети, или, иначе казано, на частно медийно влияние и комфорт, да става без търг. Със същата цел, впрочем отново с обществени средства, т.е. с парите на пенсионерите, на майките, на безработните, на инвалидите, на болните – на всички нас, всекидневно се купува медийно време, разбира се, в определени медии, за всевъзможни безсмислени реклами на европрограми, на инструкции за безопасност при наводнение или пожар и какво ли още не.

По същата причина много често в медиите работят хора, които са удобни, услужливи към управляващите и силните на деня, лишени от почти всякаква критичност в мисленето си. Това се отразява изключително видимо в поведението им. Това са хора, за които човек може да остане с впечатление, че основната им задача е да грейват от възхита при всяка глупост, изречена от политико-икономическата олигархия. Преди известно време, в интервю по национална телевизия, президентът Росен Плевнелиев открито и съзнателно каза, че българският народ е стадо говеда, което трябвало да се води. Да не мислите, че журналистката, която вземаше интервюто, реагира по някакъв начин? Естествено, че не. Защо ли? Защото въпросният президент е десен атлантик, т.е. всяка критика спрямо него би била проява на лош вкус и, разбира се, на липса на плурализъм. Между другото съзнателно го определих като атлантик, а не като евроатлантик, както е популярно днес да се наричат хора като него, защото няма нормален човек, който да желае доброто на Европа, част от която сме и ние, и постоянно да подстрекава и да търси конфликт между ЕС и Русия.

Но същите тези журналисти, анализатори, експерти… нямат никакви скрупули да критикуват със и без причина БСП. „Защо направихте това?", „Защо направихте онова?", „Съжалявате ли за едно или друго?", „Ама защо искате махането на плоския данък, след като вие го въведохте?". Сякаш това, че е бил въведен по време на управление, в което БСП е участвала, означава, че ние нямаме право да обсъждаме този въпрос.

И естествено в медиите се канят предимно хора, които да говорят в правилната посока – а именно против БСП и против лявото. А ако тези, които говорят против БСП, са били или са част от самата БСП, толкова по-добре. Тогава им се дава думата от сутрин до вечер по всякакви теми. Представят се като специалисти по всички въпроси, думите им – като истина от последна инстанция, а критиките им към БСП са като манна небесна. Така много често, впрочем дори по-често, отколкото когато беше в БСП, в последно време се дава думата на Георги Кадиев, без значение, че самият той няма на практика никаква политическа тежест и се провали на няколко поредни избори. Не ме разбирайте погрешно – не съм против това да се дава думата на хора с различни виждания, тъкмо напротив, но обръщам вниманието ви към съществуващата тежка тенденциозност в това отношение. Дава се постоянно думата, разбира се, и на някои наши членове и дори ръководители на определени областни организации, самите те представители по-скоро на едрия бизнес, отколкото на социалистите, които въпреки че на последните избори само преди няколко месеца бяха поставени от избирателите на 4–5 място, със значително по-малко гласове от тези, получени за листите на БСП, сега предявяват претенции и отправят критики. Както казах, важното е да се критикува БСП.

И каква е целта на цялата тази медийна какофония? Защо медийната среда в България е такава. Ами целта им е много проста – да заживеем в една паралелна реалност. Да повярваме, че ГЕРБ са безалтернативни; че държавата е стабилна, а българите благоденстват; че корупцията и контрабандата са преборени; че в парламента има пълно съгласие; че БСП е слаба опозиция; че Русия е лоша, а Турция добра; и прочие глупости и лъжи.

За съжаление тази постоянна пропаганда вече дава своите плодове. България днес е една от много малкото държави, в които мнозинството от младите хора нямат или поне открито не заявяват, че имат леви убеждения. Тъкмо обратното е в държави като Франция, Италия, Испания, Гърция и дори САЩ, където самообявилият се за демократичен социалист Бърни Сандърс е подкрепян преди всичко от американската младеж.

Така че имаме много работа и тази работа в известен смисъл е будителска. Тя зависи от всеки един от нас. Не бива да се поддаваме на пропагандата и лъжата, а напротив – трябва да следваме идеите и идеалите си и да продължаваме да вярваме, че и за България, и за Европа, и за всеки човек е възможно да има по-добро, по-справедливо и по-светло бъдеще.

Петър Волгин

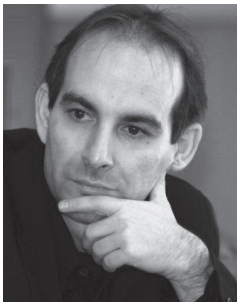

Много се радвам, че съм тук, основно защото съм в компанията на много истински леви хора. Честно да ви призная, дори не съм очаквал на събрание на БСП да се говорят такива неща. Струваше ми се, че социалистическата партия е станала прекалено политически коректна, прекалено „хайверена" и тотално е зарязала революционния език. За радост разбирам, че че все пак са останали леви хора в БСП, което е хубаво. Така че поздравявам ви.

Първо, ще кажа две думи за медиите. Анализът, който чухме преди малко, беше изключително точен. Действително българските медии в 90%, а може би и повече, представляват една апология на статуквото от гледна точка на неговия неолиберален смисъл. Защо е така? Поради една много проста причина – хората, които работят в българските медии, пак казвам, голямата част от тях, и като собственици, и като генерални директори, и като журналисти, са, буквално казвам, на издръжката на „Америка за България" или на издръжката на Американското посолство, или на някакви други фондации или някакви други чужди сили. И те няма какво друго да правят, освен да обслужват собствения си дневен ред на най-яростния атлантизъм. Тъй че не се учудвайте защо в българските медии непрекъснато се отправят точно определени послания и защо там направо се смущават, когато се споменат думи като солидарност, справедливост, неравенство. Просто това е лош тон в българските медии. Ако искаш да си готин, ако искаш да си пич – тогава трябва да говориш за евроатлантизъм и за пазара като най-прекрасното нещо на света.

Както сигурно сте забелязали, дори по случващото се с мен, когато се опитваш да бъдеш някакво изключение, започват едни удари по главата. Тук ще кажа нещо съвсем лично. Толкова е отвратителна ситуацията в медиите като цяло, пък и в БНР в частност, че аз смятам да взема да стана генерален директор на Радиото, защото това май е единственият начин нещата поне малко да се оправят.

Това, от което БСП и Лявото движение имат нужда, са преди всичко ясните цели. Ние действително през тези 25 години, и аз в това число имам грях и много други хора, зарязахме идеите. Решихме, че те са нещо много отвратително. Решихме, че трябва да мислим само как да спечелим следващите общински, местни, парламентарните или президентските избори, как да направим така, че да влезем във властта – в коалиция или самостоятелно, и абсолютно зарязахме това, което се нарича идея, това, което се нарича идеология.

Ще ви дам пример с един от най-смислените съвременни френски философи, Ален Бадиу. Една от най-популярните му книги е озаглавена „Комунистическата хипотеза". Виждате, че този човек не се притеснява, не се страхува да употребява думи като комунизъм в положителен аспект. Ние обаче се притесняваме. Ние се притесняваме да говорим за социализъм, ние се притесняваме да говорим за Маркс и Енгелс, дори за Ленин. А Ленин е изключително интересна фигура и неговите действия трябва непрекъснато да бъдат изучавани. Най-малкото защото, бидейки убеден марксист, всъщност е имал смелостта да излезе извън

марксическата догма и да организира революцията в Русия. Нещо, което се е смятало за еретично от марксистка гледна точка. Но Ленин не се е уплашил. Направил го е. Хубаво е ние да познаваме тези хора, да познаваме техните трудове, да познаваме нещата, които са направили. Ние не познаваме дори съвременните мислители, не познаваме хора като Ален Бадиу, ние не познаваме хора като Славой Жижек, въпреки че Сашо го цитира, като Антонио Негри, а те трябва да са част от нашето ежедневно говорене.

Ние трябва да мислим не само как да намерим някакви спонсори за следващата кампания, но трябва да видим как да развиваме идеите и как да привличаме нови хора, защото левицата винаги е била това. Дясното е защитавало статуквото, дясното е охранителното. Дясното иска да запази съществуващото, а лявото винаги е било носител на идеята за бъдещето. Лявото трябва да има визия за бъдещето, за след 100 години, не за следващия отчетно-изборен период.

Така че, ако искаме да има истинска левица, тя трябва да има идея за бъдещето, трябва да бъде действително съпричастна към всякакви модерни съвременни идеи, които се развиват в света.

Александър Симов

„Ретроградна. Пълен мухъл. За нищо не става. Искаме нещо по-съвременно. Това не се чете. Скука."

Това са само част от реакциите, на които попаднах относно декларацията, която БСП трябва да приеме на своя конгрес по случай своята 125-годишнина. Най-интересното е, че точно покрай този документ чух като идеологически далай лами да се изявяват хора, за които никога не съм подозирал, че се опитват дори да имитират идеологическо мислене. Но като им дадоха думата по електронните сайтове и вестници – текна един тъмен токсичен поток от словесност, който в най-добрия случай може да ти докара скоротечен зъбобол.

Заради това реших да разследвам. Да видя какво толкова ретроградно е закопано в тази декларация, че лишава от сън едновременно другаря Румен Овчаров и другаря Георги Гергов, и то дотам, че даже им пуска протестни киселини. Нямаше нужда да съм Шерлок Холмс, за да разбера, тъй като засегната страна с милионерска страст обяви проблема – БСП записала, че е за преодоляване на капитализма. О, какъв ужас! Как да не си платиш участие в сутрешен блок, за да можеш да обявиш, че Янаки Стоилов е виновен за всички беди на БСП. Как да не платиш на подбрани журналисти да праснат тежки анализи каква ретроградна скука лъха от документите на партията.

Позволявам си това иронично начало, защото, уви, това е единственият начин да осмисля как една част от БСП се е превърнала в неин кариес, който се опитва да напомни за себе си по най-неприятните начини.

Оказа се, че в партията има социалисти, които се чувстват така добре в капитализма, чувстват се толкова неразривно свързани с него, че когато темата за неговото преодоляване се постави на дневен ред, те реагират като вампири пред изгряващо червено слънце.

Преодоляването на капитализма е в основата на левия идеал за света. Не вярваш ли в него, трябва да се попиташ дали пък сърцето ти наистина не бие отдясно и просто да си сбъркал политическия си адрес. Когато идеята за ляв курс те дразни и гледаш при първа възможност да я сриташ, може би е добра идея да видиш дали пък не искаш да подадеш документи за членство в ДСБ. Така де – на света щяха да му бъдат спестени много неприятности, ако нямаше политически електрони, които се намират на грешното място.

И въпреки че съм свикнал да слушам откровени глупости, не мога да се отърва от мисълта, че всичко това не е случайно. Не е просто изблик на сюрпризираща политическа енергия от хайверени социалисти. Това е част от древен като дясното лицемерие опит в България да бъде създадена една дресирана, укротена, лакирана и стерилна левица. Левица, която приема неравенството като нещо естествено, не се бори с бедността и се гнуси от думата „социализъм". Някой много иска левицата в България да бъде красива брошчица върху ревера на олигархичните зависимости, в които се е оплел целият политически модел на страната. Алхимичните опити за създаване на дресирана левица не са от вчера. Още от началото на прехода слушаме титаничните усилия на много хора да изобретят „втора писта" в левицата. Настоящото проявление на тази идея е в ГМО-партията АБВ, чийто лидер пръв постулира сапунената идея, че няма ляво и дясно. Така че днес десните интелектуалци, които създават манифести за спасение на Републиката, има от кого да преписват, когато се опитват да превърнат обществото в безформена, неполитическа маса, където лявото и дясното са изчезнали, а Иво Прокопиев и Делян Пеевски са фактическите кукловоди на политическите процеси.

И точно тук идва разговорът за лявата БСП. Дебатът, който трябва да се проведе в БСП, е не дали да има втора писта, а дали да не кажем завинаги сбогом на тези, които се пишат за социалдемократи.

Социалдемокрацията в цяла Европа е в криза, защото, честно казано, тя свърши своята историческа задача. Днес левите партии се нуждаят не от разходки до център-лявото пространство, а от преоткриването на идеята за радикална лява политика, предназначена да спре всички дефекти на десните икономически експерименти у нас, в които пръст имаше и самата БСП. Тази идея за „европейските социалдемократи", които хлипали неразбрани от БСП и изолирани от нея, е поредният опит на много хора да си търсят кариера на гърба на левицата.

Не костюмарите, революционерите ще спасят БСП, а революционери сред онези от буренясалата и забравена алтернативна лява писта лично аз не виждам. Аз не ги виждам и в БСП, но пък от опит знам, че БСП е в състояние да изненадва точно тогава, когато най-малко очакват това от нея. Все пак тя беше единствената посткомунистическа партия, която спечели първите демократични избори в страните от Източна Европа. После профука безцелно това доверие, но когато

говорим за леви избиратели, не можем да си фантазираме ходещи компютри, които изчисляват политически уравнения, за да решат кого да подкрепят. Тук левите са стихийни, леко фанатични, упорити, инатливи, идейни, може би малко едностранчиви, но все пак си остават солта на земята и са хора, за които си струва да се бориш и да отмяташ зловредните митове.

В заключение трябва да кажем, че левицата днес е в много сложна ситуация. И тук изобщо не визирам преходното явление АБВ. В цял свят е така. Левицата трябва да си създаде нова идейна основа и да не се страхува да бъде толкова радикална, че зъбите на всеки богаташ да го заболят, когато види нейните идеи. По-добре от мен го е казал Славой Жижек. Нека той да сложи точка на изказването ми: „*Положението, в което се намираме днес, е точно обратното на това от началото на XX век, когато левицата знаеше какво трябва да направи, но трябваше търпеливо да изчака подходящия момент, за да действа. Днес не знаем какво трябва да се направи, но трябва да действаме веднага, защото скоро бездействието ни може да има катастрофални последици. Повече отвсякога сме принудени да живеем сякаш сме свободни.*"

Васил Сгурев

Искам да направя няколко бележки, ако могат да помогнат за програмата – добре, ако не, здраве да е.

Първо. Не обещавайте повече, отколкото можете да направите. Това е нещо страшно. Хората толкова са измъчени, такава бедност се шири в страната, не бива да ги въвеждаме в заблуждения. Сега не може много да се даде. Трябва да се каже какво може, какво не може. Има един коридор в рамките на законодателството, който успешно може да се преодолее и да се направи така, че хората реално да почувстват в близко време ползата от извършените промени. А не да правим това, само когато се сменя някаква система, след не знам си колко време.

Второ – през последните три години настъпи коренна промяна в доктрините на водещите държави. Всички те зарязаха лозунгите, че могат да помогнат на други държави, на други хора и т.н. Основното е националният интерес и животът и стандартът на хората в собствените им страни. В някои държави слагат на второ място съседите. И това е, да кажем, новата концепция на Русия. Но заедно с това и концепцията: ако трябва, ще нанесем превантивен ядрен удар. Тоест цялата национална политика във водещите страни е в полза на собственото им население. Крайно време е националният интерес да влезе и в българските програми. Нашите политици също имат определен коридор, в който могат да се движат наляво, надясно, за да защитават националния интерес. Защо десните партии в Европа защитават националните интереси – например в Унгария и в някои други малки страни? А в България да не може лявото пространство да се яви като истински защитник на националния интерес? Ясен е националният

интерес – по-висок стандарт и оцеляване на нашия народ, който намалява, и това трябва навсякъде да се казва, защото няма как другояче да стане.

Трето – крайно време е след 25 години някой *да каже кои са националните приоритети на България*. Не може да се говори за икономика, здравеопазване, образование и т.н., в един кюп какво ли не се слага. Трябва да се спрем на една, максимум две насоки, чрез които да се измъкне икономиката на страната, както е било в миналото, както е и сега в някои страни. Как Израел измъкна икономиката си и повдигна стандарта си – с развитие на военнопромишления комплекс. Нека си го кажем – и в момента тези страни са едни от най-развитите в света. По същия път върви и съвременна Русия. Китай изгражда световна транспортна инфраструктура. Това е националната му цел – копринения път. Всеки избира какво може да направи за страната си.

Лявото пространство също трябва да знае кои промишлености в България ще измъкнат останалите. Не може да развиваме всички, както в парламента се говори – и туризъм, и търговия, и т.н. Не, има някои, които са водещи и се наричат сега модерно „драйвери", те водят икономиката напред. Тези национални цели трябва да преминат през парламента и да станат задължителни поне за един мандат, както в САЩ. След това – като се изберат, да се изгради истинска иновационна система, а не както сега – при премиера има Съвет по иновации, който никой не го знае какъв е, кога работи, къде работи. И да се започне систематично да се набляга върху тези приоритети, които са от полза за страната, за да може оттам да дойде увеличението на националния продукт.

Според мен лявото пространство не бива да остава само като бърсач на сълзи и разпределител на бедност. То носи отговорност за развитието на България в рамките на тази пазарна система, която сега е установена. Ако някой може веднага да я промени, да заповяда.

И по още един подобен въпрос бих искал да кажа моето мнение. Тук не се говори *с какви кадри ще се осъществява новата промяна*. Имам подозрение, че ние живеем с една илюзия, че най-добрите кадри, които са в България, са отляво и са в лявата част. Не е така, има много компетентни областни управители и кметове и от другите партии. Следователно трябва да има конкурентна среда и да се стремим кадърните и истинските хора да идват при нас. Това също е въпрос на конкуренция и на борба. Никой няма да остави това пространство свободно.

И нещо друго – *изборът на кадри*. Сега избираме лидер. Добре. А защо не се направи конференция, на която на кандидатите за лидер предварително да се даде възможност да кажат с каква платформа идват. Да им се задават въпроси, за да се види кой какво ще предложи. Защото като стане лидер, това не значи, че той автоматично ще води натам, накъдето трябва. Лидерът трябва да има собствено виждане, да бъде достатъчно подготвен за това. Миналият опит с кадрите е много тежък. Издигат се хора проявили се, които минават някаква траектория в управлението и след излизането от властта веднага – цоп! – в локвата на ренегатството. Ако това и сега ще се случи, то просто няма нужда да се полагат усилия в тази посока. Трябва да идват хора, които са конкурентоспособни. Как това ще се направи като система – аз не знам, не съм го правил, но без това нищо няма да стане. Защото избора и на министри, и на зам.-министри, и на управленци

и т.н. го прави първият човек на партията и край. Ако иска лявото пространство да се наложи, то трябва да има ефективна система за избор, за издигане на кадри отдолу и за утвърждаването им в политиката и в управлението.

Последно – *в документа трябва да се заложи изискването – ляво значи ефективно*. Това, че може да се измислят много хубави лозунги, това добре. Но ако в момента не може да се управлява ефективно на общинско ниво, на областно ниво или в правителството, то тогава да се потърсят личности, които могат да осъществят такава дейност по-добре. Защото България може да върви напред и да излезе от положението, в което се намира, само с търсене на ефективност в управлението. И с оценка. Трябваше да се даде оценка на последното правителство на Коалиция за България, което за 2 часа направи сериозни икономически промени в България. Никъде никой не се обади от страна на партиите, които носеха отговорност.

Аз смятам, че ако се поставят реални цели, хората ще разберат, че трябва да се заложи на тези, които ги искат и могат да ги осъществят. Ако има неискреност, нищо няма да се промени, защото народът много добре чувства кой говори искрено, кой към какво се стреми и кой просто хвърля лозунги и се мъчи да завоюва пространство във властта.

Ваня Добрева

Ще се спра на два въпроса, свързани с *икономическата политика на БСП и с нейната геополитическа ориентация.*

Най-напред ще започна с отношението на нашата партия към собствеността.

Известно е, че в момента у нас собствеността – промишлената и аграрната, е в ръцете на частния бизнес. През годините на прехода държавата сама абдикира от функциите си на собственик. Лозунгът „Държавата е лош стопанин", прогласен през 90-те години и от лидери на партията, доведе до разруха в края на провалените преход. Днес огромна част от българите вече са наемни работници на частния капитал, главно чуждестранен, на банките, които почти изцяло се притежават от чужди корпорации.

В тази насока левите партии у нас са призвани да дадат професионално защитени отговори на въпроси, които се отнасят до нормализирането на днешния икономически и социален живот.

Позволявам си да конкретизирам част от тези въпроси:

Ще започна с това – *дали БСП в сегашното си състояние може да промени своето отношение към държавата като собственик?* От друга страна, може ли държавата да върне позициите си на собственик, включително на производствения капитал? Смята ли БСП, че държавата трябва да притежава процентна

квота и каква в структуроопределящите предприятия и отрасли? При доказани нарушения на следприватизационния контрол БСП готова ли е да национализира вече приватизирана държавна собственост, все едно дали след това ще я запази като собственик, или ще я предложи на търг? Готова ли е нашата партия да заеме твърда позиция и по предоставените на чужденците концесии, включително по отношение на експлоатацията на подземните богатства на България, примерно на златодобива? Разбира се, на законови основания. Ще реализира ли същата процедура във връзка с ЕРП-тата?

Отговорите на тези и на редица други въпроси предполагат изработване на нова политика по отношение на държавата и нейната собственост, набелязване на нови зависимости между държавата и частния бизнес. Най-вероятно дори намекът за такъв политически и икономически завой ще бъде остро критикуван и бламиран от представителите на световния финансов капитал и неговата „пета колона" в България. Ръководството на БСП ще удържи ли на такъв натиск, ако евентуално формулира нова икономическа политика?

През последния четвърт век при създаването и укрепването на частния сектор ръководителите на БСП са прибягвали и до десни, и до леви инициативи и мерки. Ако обаче настъпят действителни промени в партийната политика във връзка с ролята на държавата, но и на кооперациите, това ще бъде ли съпроводено с промени в политиката на БСП към частния бизнес? При такава ситуация БСП ще трябва по нов начин да съчетава държавния с частния интерес, да степенува с нови механизми политиката си към дребното, средното и частното предприемачество. Ще се наложи с други мерки и средства да укрепва производствения бизнес, с друг тип категоричност да различава криминалния от некриминалния капитал.

Сега БСП няма формулирана политика за защита на работещите в частния сектор, на социалните им права и на правото им на труд. Парадоксално е, че България е единствената страна в Европа, в която основните синдикати се гордеят, че са с десен произход. Не сме си отговорили и на един обикновен въпрос. Щом по Конституция партиите не могат да се намесват в трудовите конфликти, тогава как БСП, без влияние в синдикатите, отстоява трудовите интереси на трудещите се и на работещите в селското стопанство? И защо са толкова чести случаите, когато ощетените работници се пазят като опарени да не би дейци на БСП да се намесят в трудовите им спорове? Лично аз бих искала да зная дали ръководители на БСП са взели участие в създаването на такива „уникални" синдикати с дясна ориентация, както и дали са участвали в отглеждането на СДС през 90-те години.

Време е лявото движение, но и ръководството на БСП, да изрече една истина: България, най-бедната държава в Европейския съюз, не може днес да провежда пълноценна социална политика без интензивно развитие на икономиката и производството! Особено важна цел за БСП, ако влезе в управлението на държавата, е да работи енергично за възстановяване и модернизиране на икономиката в страната. В този смисъл сега икономиката се явява органична част, предусловие и гарант на лявата политика на БСП.

Нужно е да се осъзнае, че с възстановяване на разрушената ни икономика БСП решава и приоритетна национална задача. Това ще ѝ позволи да договори с

други политически и граждански формации изработването на национален план за икономическо и социално спасение. Същевременно и ние, от лявото движение, ще трябва да се съгласим, че възстановяването на икономиката няма как да се осъществи с прилагане единствено на леви мерки. В бъдещ управленски проект, наред с левите мерки, сме длъжни да очертаем и десни мерки, които не противоречат драстично на лявата ни идея.

В същото време се оказва, че възстановяването на икономиката е пряко свързано с геополитиката, че без промени в геополитиката на страната няма как да бъде постигнато възстановяване на националното производство, на националната икономика, да се провежда пълноценна лява политика. Геополитиката, която нашата държава осъществяваше през прехода, вместо да спомогне за икономически растеж, го стопира.

При икономическите и външнотърговските отношения с Европейския съюз ние, българите, сме в положение на консуматори на по-добре изработения и поевтин продукт, произведен в развитите страни на Запада, съответно България няма какво да предложи като равностоен партньор. По логиката на пазара Западът едва ли е заинтересован у нас да се развива национално производство, тъй като зависимостта ни от готовата западна продукция ще намалее. И поради политически, и поради икономически причини на големите държави в ЕС не им е изгодно нашата икономика да се модернизира. Те наложиха на политическия ни елит да спре съвместните енергийни договори с Руската федерация за строеж на „Южен поток", АЕЦ „Козлодуй" и нефтопровода „Бургас – Александруполис". Те спряха спекулативно 3-ти и 4-ти блок на АЕЦ „Козлодуй", наложиха в договора за присъединяване на България към ЕС клаузи, които ощетяват грубо националното земеделие.

Изходът от тази стресираща ситуация не само според мен, но и според редица отлично квалифицирани експерти, е България да отвоюва своя суверенна политика, да се възползва от „остатъчния си суверинитет" в границите на ЕС. Директно казано – да се ръководи последователно от своите национални интереси. Това се отнася както до енергетиката, така и до другите сфери на икономиката и външнотърговските отношения. След като икономическите и външнотърговските отношения с ЕС се развиват в ущърб на България, най-естествено е да се обърнем към традиционни пазари на българското производство, а и към нови пазари, за чието разработване е нужно време. И флагманът на такава силно коригирана политика да стане БСП.

Преди всичко е нужно да се обърнем към пазарите на страните от бившия Съветски съюз и главно на Русия, на съседните балкански държави и на Близкия изток. С Близкия изток сегашните перспективи са скромни поради водещата се война в района. С балканските страни най-често сме купувачи на селскостопанска продукция и на стоки на леката промишленост. Излиза, че единствената реална възможност нашата икономика да се развива истински, имам предвид и туризмът, износът на сурова и преработена продукция, смесените предприятия, кредитите и самостоятелната енергийна политика, е да направи пробив в необятния руски пазар, да реализира съвместните българо-руски енергийни проекти, да издигне на високо равнище традиционните партньорски отношения между двете страни.

Пример за нас трябва да бъде политиката на малки държави в ЕС като Словакия и Унгария, които провеждат изгодна национална политика. *Наложително е ръководството на БСП да преодолее междинната си позиция, за да извърши прелом във външнополитическия си курс не само на думи, но и на дело.* За съжаление не единствено правителството, а и нашите партийни ръководители не смеят да назоват крупните недостатъци в политиката, провеждана от Вашингтон, Брюксел и ПЕС. Не може с безхарактерно поведение да се печелят дивиденти в интерес на собствения народ. Няма как със сегашния външнополитически ръководен потенциал на БСП, с неговото двойствено отношение към остатъчния ни суверенитет, особено към Русия, да излезем с реалистична управленска програма за развитие на производствената мощ на българската икономика със съответни позитивни последици в лявата, социална политика.

Тук не говоря за вековните ни исторически и културни връзки, за ползата от затопляне на политическите, културните и военните отношения с Руската федерация и руския народ, а за възобновяване, растеж и подем на българската икономика, за прелом в осигуряването на реална база за провеждане на лявата политика на БСП.

В контекста на нов геополитически курс на партията ще подчертая, че България очаква БСП да разкрие своята същност като национална партия, кръвно свързана с цивилизационния избор, направен от княз Борис Първи и от светите братя Кирил и Методий. Да препотвърди с по-значима сила, че нейните членове и симпатизанти работят за равноправно общуване на хората с различен етнически произход и култура. Да заяви още по-категорично, че държи на духовните ни ценности, на историческите ни и културни традиции. Да отстоява славянския ни корен и православната ни вяра, конституционната норма, според която България е унитарна държава.

Това са въпросите, които исках да поставя на обсъждане пред нашата конференция.

Евгений Белий

Сто двадесет и пет години, премерени с мерките на един човешки живот, са много време. И са много малко за осмисляне на историята. Защото в историята на българската левица са вписани дълга редица биографии на поколения, които си предават щафетата на идеала и по този начин преодоляват ограниченията на естествения биологичен часовник. „Онова, което не можеш да извършиш сам, го довършват другите след теб. Оттук и тази особена връзка между поколенията – и тази потребност: да съхраниш миналото, за да продължиш да работиш за бъдещето, даже и когато теб те няма вече на този свят." Така говореше дядо ми – Асен Костов, който почина преди няколко месеца на 105 години, със 75-годишен стаж в нашата партия.

Това е особена, неясна и не докрай разгадана връзка: да припомним миналото, за да работим за бъдещето. Защо го правим ли? Да отговорим веднага на нашите критици вътре и вън от БСП: защото такива са традицията, природата и характерът на 125-годишната ни партия – да си задава вечни въпроси, за да получава нови и понякога верни отговори. А това означава, че вплитаме поредната брънка в историческата верига на процеса на собствената си идейна и политическа самоидентификация.

Е, има и други мнения. Внушават ви – по повод на проекта за политическа декларация за 125-годишнината на БСП – че на БСП вече не ѝ трябват „някакви много умни хора, които разсъждават за историята, пишат глупави декларации, особено последните, и се занимават с идеология". И още: „На нас ни трябват хора, за които политиката е днес, и днес трябва да се реши еди-кой си проблем." Та бързам да кажа: другарю Асланов, ние сме програмна, идейна партия. За нас са важни идеите, а чак след това търсим лидерите, които ще ги олицетворяват и отстояват като наше верую. Изборът е сложен. Както е записано в програмата на нашата партия – това е реформирането на капитализма до неговото историческо преодоляване. Нашата кауза не е ден за ден. Ние сме като всички останали поколения в нашата партия – за социалистическо преобразуване на българското общество. И още нещо пак от там – от „глупавата декларация" – цитирам „за разлика от народилите се партии проекти и псевдодемократични спасители, ние сме доказали на дело грижата си за хората и обществото. Носим собствения си исторически товар, но и идеалите, заради които съществуваме. Разделяме се с илюзиите, но не се отказваме от мечтите си."

Днес е необходимо да се разграничим от печалбарите в БСП. Да издигнем кандидатурите на истински леви хора. Личности, доказали с трудовата си биография, че служат на идеала, а не на келепира. Хора,които са вградили живота си в историята на България и на нашата партия. Лидери, които отстояват социалистичността и социалистическата партия – умни, смели и всеотдайни. И няма значение от кое поколение ще бъдат те – важното е да са истински, а не номинални, назначени социалисти. Наши, родни, разпознаваеми хора – с интелект, морал и сърце.

Тогава ще си върнем доверието и ще започнем отново да побеждаваме!

ДЖЕРЪМИ КОРБИН – КОЛКО Е ВАЖНО ДА БЪДЕШ ЧЕСТЕН

Ана Пиринска

Ана Пиринска *– журналист, политолог, магистър по „Политика и икономика на Евразия" в Московския държавен институт по международни отношения. Автор е на публикации по актуални политически и икономически въпроси.*

През септември миналата година Джеръми Корбин сензационно и безапелационно оглави Лейбъристката партия във Великобритания. В първата си реч като лидер 66-годишният левичар изглеждаше смирен, уравновесен и не позволи на шумните овации да го главозамаят. Изказването му няма да остане в историята като едно от най-вдъхновяващите, нито дори от най-ярките. Думите му обаче продължават да отекват в съзнанието на хилядите британци, които повярваха, че ще отстоява една „малко по-честна политика". Как така „малко по-честна", мнозина биха възкликнали възмутено? Именно тук е силата на Корбин – назовава нещата такива, каквито са. Днес кой би повярвал на обещания за пълна прозрачност и почтеност? Кой политик, особено в България, дори споменава подобни думи по време на кампания? У нас политическата реалност отдавна е сведена до стратегии, визии, посоки, флашки, кораби и капитани.

И все пак, как се справя лидерът на лейбъристите 6 месеца след избирането си? Само преди дни британската агенция *YouGov* проведе допитване, според което рейтингът на Корбин за първи път е по-висок от рейтинга на премиера Камерън. Промяната в нагласите най-вероятно се дължи на нарастващата непопулярност на консерватора сред съпартийците му, които, за разлика от него, се противопоставят на оставането на Англия в ЕС. Друга причина за загубата на доверие в премиера е разразилият се наскоро скандал с офшорните сметки на името на баща му, в които обаче Камерън публично призна, че е имал дялове до януари 2010 г. Ето защо 68% от запитаните не вярват премиерът да се справи с укриването на данъци. За

сравнение – 39 на сто от анкетираните смятат, че Корбин е лидерът, който би имал успех в тази битка. Още повече че повече той десетилетия наред, в качеството си на депутат, е един от най-острите критици на офшорните зони под британски флаг, които обаче не са подчинени на английското данъчно законодателство. Според него налагането на тези правила на Кайманови или на Британските Вирджински острови може да стане „за няколко дни". Корбин е категоричен, че панамските документи недвусмислено потвърждават това, което много хора усещат – законът не важи с еднаква сила за богатите и за всички останали. „Трябва да се сложи край на несправедливостта и на злоупотребите. Богатите трябва да си плащат", казва той.

Първите 6 месеца от лидерския мандат на Корбин опровергаха апокалиптичните прогнози на част на съпартийците му, т.нар. нови лейбъристи и привърженици на Блеъровата политика за модернизация на партията. Те постепенно ставаха все по-гласовити с наближаването на изхода от надпреварата. Депутатът Саймън Данчук дори „заплаши", че парламентарната група „ще му спретне преврат още на първия ден" и ще се опълчи срещу „налудничавите левичарски политики". „Независимо от моментното очарование Корбин ще бъде лидер на крайното ляво, за крайното ляво и ще проповядва политики и позиции, които са неприемливи за общественото мнение...", написа в блога си Алистър Кембъл, който отговаряше за комуникационните стратегии по време на Тони Блеър. Според него партията ще претърпи сериозна катастрофа, ако заложи на новоизгрялата звезда, и открито призоваваше съпартийците си да гласуват за всеки друг, но не и за него.

И самият Тони Блеър не закъсня да се включи в хора от негативни коментари. В статия, публикувана във в. „Гардиън", бившият английски премиер предупреди, че избирането на Корбин би „унищожило" партията, която вървяла „със затворени очи и разперени ръце по ръба на стръмна скала". И още: „Става дума за това дали Лейбъристката партия ще остане партия, способна да управлява", допълва Блеър. Той смята, че Корбин не предлага нищо ново и добавя, че всеки, който в сърцето си подкрепя крайно левия кандидат, имал нужда от трансплантация. В крайна сметка обаче бившият премиер така и не застана открито зад нито един от другите кандидати, след като направи болезненото самопризнание, че „това вероятно само би навредило на шансовете им". Колкото до атаките му, те едва ли са изненада за някого, след като Корбин заяви, че ако разследването, което в момента се води, наистина докаже, че Блеър е нарушил международното право по време на инвазията в Ирак, той трябва да бъде изправен на съд за военни престъпления.

Сред противниците на Корбин направиха впечатление още видни представители на Лейбъристката партия, сред които Джак Строу, Гордън Браун и др. Но като че ли колкото повече се засилваше другарският огън, толкова повече растеше популярността на „тихия революционер", както го наричат някои британски медии. Това се дължи и на далновидната политика на неговия щаб, който нито веднъж не позволи на кандидата си да влезе в обяснителен режим.

Истерията около избирането на Корбин придоби смехотворни измерения. Появиха се „впечатляващи" материали в някои ултрадесни медии. Сред найнаходчивите се оказа американският телевизионен канал „Фокс нюз", който съ-

зря опасността, задаваща се от Острова в лицето на „брадясалия вегетарианец социалист", чиято победа би имала „сериозни последици за т.нар. специална връзка между САЩ и Великобритания". Според журналиста Люк Кофи, автор на материала за Корбин, управлението му би било „толкова антиамериканско, че който и да е следващият президент на САЩ ще трябва открито да подкрепя Консервативната партия".

Британският в. „Дейли Мейл" пък създаде миникомикс за това как би изглеждала Англия при управлението на Корбин. Според развихрилата се фантазия на изданието центърът на Лондон е обхванат от мощни пламъци, полицията отдавна е изчезнала, ИДИЛ са посрещнати гостоприемно, а Висшата футболна лига е история. А „Дейли Телеграф" има публикация със следното заглавие на първа страница: „Планът на Корбин да превърне Великобритания в Зимбабве". И макар подробностите около пъкления план да са малко неясни, опасността остава напълно „реална".

Днес, 6 месеца по-късно, Зимбабве все още си е в Африка, футболът продължава да генерира милиарди печалби, а ИДИЛ зловещо се подиграва на западния свят и на все по-строгите, но безполезни мерки за сигурност, следене и подслушване. Дали обаче земетресението „Корбин" е вече в историята, или се очакват вторични трусове?

В началото на май във Великобритания предстоят местни избори, които се превърнаха в изключително сериозен тест за новия лидер.

Той води битка на два фронта – веднъж с традиционните опоненти от управляващата Консервативна партия и втори път с част от съпартийците си. Мнозина от тях продължават да се съмняват и да отричат възгледите му. Според скептиците той така и не е успял да спечели на своя страна традиционните избиратели на партията. Ето защо политическият кореспондент на Би Би Си Иън Уотсън твърди, че по време на кампанията за местния вот вътрешнопартийните му опоненти са готови дори да саботират процеса, като си „свалят крака от газта", защото смятат, че един по-слаб резултат за лейбъристите би убедил младите идеалисти в партията, че Корбин наистина е неизбираем заради левичарските си възгледи. Привличането на стотици хиляди нови членове на партията (най-вече млади хора) обаче е безспорен факт и успех за новия лидер. Това са онези обезверени, безработни и отчаяни младежи, които бяха чути от СИРИЗА, „Подемос" и Бърни Сандърс, а на Острова – от Корбин.

Корбин има сериозна подкрепа и от редица авторитетни обществени организации и фигури като синдикатите на труда *Unite, Unison, CWU* и *TSSA*, бившия кмет на Лондон Кен Ливингстън, депутатите Даян Абът, Джон Макдонъл и много други общественици и интелектуалци. Изненадваща беше донякъде и публично изразената подкрепа на 40 видни британски икономисти по отношение на икономическите възгледи на Корбин, които често пъти биват атакувани като „екстремни". В писмото си икономистите пишат: „Противопоставянето срещу

политиката на строги съкращения всъщност има здрава икономическа логика, която дори консервативният МВФ подкрепя. Целта на Корбин е да се стимулира растежът." Хана Сел, зам.-председател на една от най-силните социалистически формации в Англия, пък твърди пред „*Independent*", че „възходът му е най-страшният кошмар за блеъристите".

Въпреки това противниците му вътре в партията продължават да мечтаят за времената след Корбин. Стигна се дотам, че наскоро един от бившите партийни функционери Джон Мактърнън остро разкритикува онези членове, които не правели всичко необходимо да го отстранят: „Ако решите да убиете някого, първо му режете главата, после го разчленявате и накрая го заравяте в покрайнините на града. Не спорите със себе си коя да е жертвата и кога е правилното време. Виновникът за убийството е самата жертва. Няма нужда да се търси друга причина. Ако искате да се отървете от някого – отървете се", четем на страниците на изданието „*The Spectator*".

В горните редове се крие големият проблем на ожесточената кампания срещу Корбин. Защо вместо да анализират причините за успеха му критиците упорито продължават да рискуват бъдещето на партията? Нима всички, които го подкрепят, са некомпетентни, идеалисти утописти и неуравновесени хора? Видно е, че досегашната политика на лейбъристите не работи. Не само това, но партията загуби катастрофално последните парламентарни избори през април миналата година от едно ултрадясно управление, което хората преизбраха, защото си казаха „ела зло, че без тебе по-зло". А по-злото в случая наистина е това да нямаш ясни идеи как ще спреш порочната практика на безогледно орязване, премахване на социални придобивки и намаляване на разходите за образование и здравеопазване. Вместо това лейбъристите се сучеха, въртяха, мрънкаха, но така и не разбраха, че чашата отдавна е преляла, а воплите срещу Корбин не само не му вредят, но – като се има предвид репутацията на ораторите – най-вероятно дори му помагат.

Доказателство за това са реакциите спрямо един от най-шумните му критици и бивш премиер Тони Блеър. В коментар, озаглавен „Да, Тони, мразим те и точно ти докара партията до ръба на пропастта", публикуван на сайта на руската телевизия RT, писателят и политически активист Ричард Судан отправя остра критика към Блеър. Според автора „модернизацията" на партията по негово време я е отвела толкова далеч от корените ѝ, че тя вече едва се различава от опонентите си.

Лидерската битка отдавна приключи, но вътрешнопартийните дрязги и напрежение остават. Мнозина упрекват Корбин, че това, което предлага, е невъзможно и че ще обрече партията на изолация. Логиката зад подобни обвинения е горе-долу следната: много е хубаво да говорим за по-справедливи данъци, по-добри заплати, достъпни жилища и обществени услуги. И всички, които го критикуват, биха ги подкрепили, ако можеха. Единственият проблем е, че ако го направят и се борят за мерки, за които електоратът им настоява от години, това щяло да ги направи „неизбираеми" – а в крайна сметка по-добре е да си на власт, отколкото да отстояваш принципи, нали така?

Вече повече от три десетилетия стратезите на т.нар. нови лейбъристи пренебрегват факта, че колкото повече се стараеш да печелиш избори, като си

присвояваш ценностите на своите опоненти, толкова повече ги легитимираш, пише Джордж Монбайт в статията си „Джеръми Корбин чертае бъдещето. Опонентите му преследват невъзможна мечта", поместена във в. „Гардиън". Според автора онези, които защитават статуквото в партията, предпочитат да се преструват, че единственият „грях" на Блеър е войната в Ирак. Но какво да кажем за тоталното подчиняване на здравеопазването на пазарни принципи, за частната финансова инициатива, за криминализирането на мирните протести и за колапса на социалната политика, припомня авторът. „Щетите, които Блеъровата политика нанесе на партията за последните 21 години, са толкова тежки, че основната задача днес е подновяване на демократичния дебат и връщане към левите ценности", твърди Монбайт.

Именно това се опитва да направи Корбин. Всичките му действия и изказвания през последните 6 месеца ясно демонстрират решителност и най-вече увереност, че единственият път напред за Лейбъристката партия предполага преди всичко едно обръщане назад към традиционните ценности, профсъюзите и грижата за най-онеправданите слоеве на обществото.

„Не е лесно да си в опозиция. Всички знаем това. Но лейбъристите доказаха, че дори и в опозиция можеш да оказваш сериозно влияние и да работиш за промяна.

Доказахме го, когато застанахме зад хората с увреждания и принудихме правителството да се откаже от позорните си намерения да ореже социалните им придобивки за т.нар. лична независимост. Но не сме приключили още. Съкращенията, които биват налагани на работещите семейства, на хората в неравностойно положение, както и изоставянето на цели обществени прослойки, са политически избор, а не обоснована икономическа необходимост."

С тези думи Корбин откри кампанията на лейбъристите за предстоящия местен вот и се закани партията да продължава линията на категорично противопоставяне на антисоциалните планове на правителството.

Едно от първите неща, които Корбин направи като лидер на партията, беше да изпрати електронно писмо до хиляди партийни съмишленици с предложение да отправят въпроси към премиера Камерън. Ето и част от призива му: „Лейбъристката партия е едно съвместно начинание на всички нас, които вярваме в честността, равенството и социалната справедливост. Ако споделяте тези ценности, бих искал да се възползвам от уменията и таланта ви, за да направим партията по-силна. Бих искал да ви представлявам. Искам да бъда вашият глас, когато всяка сряда заставам лице в лице с премиера." И това не остана само добро пожелание. Съвсем наскоро Корбин зададе 100-тния въпрос, изпратен му по електронната поща. „С този пореден въпрос искам да отправя апел към министър-председателя да помогне на един млад човек на име Калъм. Калъм пита: „Правителството ще подкрепи ли специализираните колежи?". За справка – консерваторите намалиха финансирането на тези колежи с 10%, а обучението и преквалификацията за възрастни са орязани с 30%. Традиционно премиерът не

даде конкретен отговор и си послужи с добре познатия и у нас шеговит стил за отклоняване на вниманието.

Британските медии упорито продължават да търсят в какво се крие магията на Корбин. Но магията като че ли е в това, че магия няма. Всичко около него е толкова просто и ясно и същевременно ни се струва нереално. Очевидно модерните маниери на общуване са ни имунизирали срещу нормалността. Корбин например вярва, че всеки човек, с когото се среща, знае нещо, което той не знае – и така могат да се учат взаимно. Ефектът от подобни признания беше мигновен. Залите за предизборна агитация в Англия се оказаха тесни да поемат всички желаещи да видят и чуят на живо новата политическа звезда – в Ливърпул помещението е с капацитет 800 човека, но се събират 1500. На следващия ден, в друг английски град, на Корбин му се наложило да се покатери на противопожарна стълба, за да може да се обърне към насъбралото се множество. И така, сцената се повтаря почти всеки път – огромни тълпи, възторжено посрещане, а в центъра е 66-годишният левичар, облечен в различни нюанси на бежовото, който твърди, че ще върне лейбъристите на власт с най-лявата платформа от 80-те години насам, коментира в. „Гардиън".

Покрай изключителния му възход лесно се забравя колко невероятна изглеждаше неговата кандидатура в началото. Не само защото самият той не искаше да участва, след като беше номиниран в името на партийния плурализъм и малко „за цвят", както се казва. Всички го подценяваха, а 66-годишният бунтар въобще не си вярваше. Изведнъж обаче той стана новата политическа рокзвезда. Да, наистина, не е Мик Джагър, но върна надеждата на хората, гордеят се от щаба му.

По-малкият син на инженер и учителка по математика, които също са политически активисти и се запознават по време на Испанската гражданска война, Джеръми още като много млад симпатизира на лейбъристите, а едва на 15 години се включва в кампанията за ядрено разоръжаване. След като завършва училище на 18 г., заминава като доброволец в Ямайка, работейки за Националния съюз на държавните служители (предшественик на един от най-влиятелните английски профсъюзи днес). На 25 години вече е избран за общински съветник. През 1983 г. за първи път печели и депутатски мандат, който заема и до днес. Отявлен пацифист и пламенен борец за свят без ядрени оръжия, застъпник за солидарност с Палестина и др. Женил се е три пъти и има трима сина от втората си съпруга, с която се развежда, защото искала да запише едно от децата им в частно училище. Не кара кола, често може да бъде видян да ходи с колело или с метро на работа и обича да си прави домашно сладко. Никога не е заемал министерски пост, което пък му позволява открито да опонира на т.нар. нови лейбъристи и на политиката им, която постепенно премести партията от ляво към центъра, а според някои дори твърде вдясно. Корбин е най-последователният критик на тази нова посока, като от 1997 г. насам близо 500 пъти е гласувал против официалната позиция на парламентарната си група.

Убеденият пацифист има алтернативни възгледи по отношение на външната политика на Великобритания. Според него страната трябва да преосмисли своето място на международната сцена и категорично да се обяви за един по-справедлив свят на диалог, партньорство и демокрация. Корбин е и остър критик на

НАТО с аргумента, че действията на Военния алианс в Източна Европа са имали дестабилизиращ ефект и с агресивността си са допринесли за изостряне на отношенията между Запада и Москва. „НАТО е институция от периода на Студената война. Разширяването ѝ води до ответна руска реакция – едното е отражение на другото."

По отношение на ЕС ветеранът се обявява за съюз, базиращ се на „хармонизация на условията на труд в цяла Европа". И макар да твърди, че европейските институции не могат да продължават да функционират както досега и имат нужда от сериозни реформи, той все пак би гласувал против напускането на Великобритания на предстоящия референдум.

Най-много неприятели обаче трупа с позициите си за вътрешната политика и икономика. Корбин например е убеден, че

политиката на строги икономии служи за прикритие на преструктурирането на обществото, а оттам и за задълбочаване на неравенствата.

Ето защо Лейбъристката партия трябва да предложи работеща икономическа алтернатива за балансиран бюджет чрез „създаване на силна растяща икономика, която работи за всички и която предоставя ресурсите в ръцете на милиони хора, а не само в ръцете на милионерите".

Корбин вярва, че промяната никога не е възможна отгоре надолу, и ще се бори за едно ново социално движение, което да донесе истинска смяна на курса в държавата, основаваща се на справедливост, свобода, солидарност и равенство за всички. За тази цел е необходимо всеобщо колективно действие, а правителството не трябва да бъде заложник на тесен кръг от „избраници". Ето и някои точки от програмата му:

- По-честна и по-човечна Великобритания, която се основава на иновации, заетост и достъпни обществени услуги.
- Растеж и справедливи данъци за всички, но най-заможните да понесат най-големия товар.
- Одържавяване на националната железопътна мрежа, както и сериозна намеса на държавата в енергийния сектор, защото приватизацията поставя печалбата преди хората.
- Жилища за всички държавни и частни служители до 2025 г. чрез мащабна строителна програма и контролирани наеми.
- Край на незаконните войни и външна политика на сътрудничество.
- Изцяло финансирана здравноосигурителна система и край на приватизацията в здравеопазването.
- Защита на работното място – без нулеви трудови договори и силно колективно договаряне.

Корбин е носител и отражение на набиращите сила леви движения в Европа. Те са автентична реакция срещу задушаващите политики на орязване, наложени като безалтернативни, за справяне с последиците от световната икономическа и

финансова криза. Поддръжниците на Корбин обаче, както и поддръжниците на СИРИЗА, „Подемос", Бърни Сандърс и на много други, искат не само нов тип лидери, те искат изцяло нова политическа система. Според Лори Пени, автор в авторитетното издание „*New Statesman*", в Европа, а и в САЩ, политиците от център-лявото имат една представа за дневния ред на обществото, а хората, които те твърдят, че представляват – съвсем друга. Авторката призовава да има лидери, които знаят, че демокрацията не започва и не свършва пред изборните урни. „Искаме хора, които да представляват интересите на младите, на бедните и на маргинализираните групи. Това са прости и скромни искания. И най-съкрушителното е, че британската политическа машина успя да направи така, че да звучат едва ли не революционно."

Междувременно обаче Корбин продължава да предизвиква масови вълнения с всяка своя поява на обществено място. Един от най-пресните случаи е в Бристол по време на разходка по улиците на града. Изданието „*Bristol Post*" съобщава, че лидерът на опозицията тенденциозно е подминал журналистите, за да може да разговаря със случайни минувачи, и описва събитието като „политическо мероприятие без аналог".

Подобни прояви са и причината корбинманията да продължава да се разпространява особено сред младото поколение на Острова. Доказателство за това е и новината, че опозиционният лидер ще вземе участие в популярния ежегоден музикален фестивал в Гластънбъри през юни т.г. Организатор на събитието, на което често говорят видни общественици, е Били Браг. Според него изборът на Корбин е съживил едно ново поколение активисти, което търси платформи за обсъждане на социалната справедливост, на икономиката, както и на възможността за реална промяна при правителство начело с Корбин. На миналогодишния фестивал един от ораторите е Далай Лама, който в обръщението си към хилядите присъстващи подкрепи радикалното виждане на папа Франциск за климатичните промени и освен това прикани и други духовни лидери да „говорят открито за актуалните проблеми, които оказват пряко влияние върху бъдещето на човечеството". Тази година в музикалната програма на фестивала ще участват популярни групи като „Колдплей", „Мюз" и певицата Адел.

И макар възходът на Корбин да е симптоматичен и окуражаващ, остава въпросът защо електоратът на традиционните леви партии все по-често не ги припознава като носители на идеята за социална справедливост? Едва ли има еднозначен отговор, но наскоро един млад лейбърист успешно обобщи може би най-съществената причина. Според него

въпросът не е защо хората напускат левите партии, а защо левите партии изоставиха хората?

Дали защото предпочетоха илюзията, че конформизмът и снишаването ще бъдат простени в замяна на някоя и друга социална придобивка? Дали защото дотолкова са загубили връзка с реалния живот, че дори не си дават сметка за дълготрайните щети, които нанасят на лявото, надявайки се, че дългогодишните традиции са универсална застраховка за оцеляване? Така всеки опит да се скъса

с конформизма бива заклеймяван като комунистическа пропаганда, дело на неуравновесени хора. Това се случи и с „Подемос" в Испания, и със СИРИЗА в Гърция, и с Бърни Сандърс в САЩ. Точно това се случва и във Великобритания през последните няколко месеца.

Посланията на аутсайдера с 32-годишен парламентарен стаж Корбин действително идват като глътка свеж въздух, от който всички се нуждаем, за да се опомним и да накараме левите политически лидери да се разделят най-накрая с илюзията, че верните членове и симпатизанти ще продължават да прощават, да забравят и да гласуват по инерция. Инерция, която все по-успешно обезличава социалистическите партии в Европа и която неминуемо води към все по-дълбока идейно-политическа кома. Корбин извади лейбъристите от тази кома и те искрено вярват, че ясните му послания са може би последният шанс на партията да си върне достойнството на автентична левица. И сигурно са прави, защото, както пише Оскар Уайлд: *„Животът не е сложен. Ние сме сложните. Животът е прост и простите неща са правилните."*

НЕЛОЯЛНИЯТ ОПОЗИЦИОНЕР ДЖЕРЪМИ КОРБИН
(ПОЛИТИЧЕСКИ ПОРТРЕТ)

Андрей Осталски

Андрей Осталски *– главен редактор на Руската служба на Би Би Си. Бил е журналист в ТАСС и във в. „Известия". Автор е на 10 книги – художествени и документални романи и пътеписи. Носител е на наградата „Просветител" за 2008 и 2009 година.*

Избирането на 66-годишния Джеръми Корбин за председател на британската Лейбъристка партия предизвика истинско сътресение сред политическия елит на страната. Начело на официалната опозиция застана ревностен участник в антивоенни митинги, който се застъпва за разпускането на НАТО, който е почитател на Уго Чавес, на ирландските сепаратисти, на палестинската ХАМАС, на Владимир Путин.

Тони Блеър, Гордън Браун и други влиятелни партийни фигури се опитаха да го спрат, но на вътрешнопартийните избори през септември 2015 г. Корбин спечели почти 60% от гласовете, докато следващият в класирането, Анди Бърнъм, получи само 19 процента.

На колене?

„Вижте го: такива като него не се предават, той е на 66 години и няма да смени кредото си" – споделя 53-годишната домакиня Елисън. Тридесет и пет годишният адвокат Ървин има точно обратната гледна точка: „Някои грешки от младостта те преследват цял живот. Но сега той се превърна в част от системата и ще започне да играе по правилата ѝ."

Всъщност целият спор се върти около това дали Джеръми Корбин ще застане на колене пред кралицата. Този въпрос вълнува много британци. Според традицията лидерът на „вярната на Нейно величество опозиция" (така е прието да се нарича втората по големина партия в Долната камара на английския парламент, за разлика от първата, която съставя „правителството на Нейно величество") трябва да влезе в състава на Тайния кралски съвет. Това участие означава конкретни привилегии, включително достъп

до държавните тайни. Според неписаните, но задължителни в течение на векове правила, новият член на Съвета трябва да застане на колене пред монарха по време на церемонията по посвещаването си. Освен това той е длъжен тържествено да се закълне, че „ще е истински и верен слуга на Нейно кралско величество".

Джеръми Корбин обаче е яростен републиканец и активно подкрепя премахването на монархията в страната. В качеството си на лидер на опозицията той отказа да пее британския държавен химн, тъй като в него се съдържат думите „Боже, пази кралицата", и мигновено беше обвинен в липса на патриотизъм. Това го принуди да се оправдава по-късно – той, разбира се, обичал родината си, но не и монархията. И публично да обещае, че в бъдеще на официални събития все пак ще пее химна. Но да застане на колене пред кралицата и да се закълне във вярност към нея, би било далеч по-радикална крачка в приобщаването му към естаблишмънта и традицията. Крачка, която много поддръжници на новия лидер на лейбъристите неизбежно ще интерпретират като предателство и като измяна на принципи.

Впрочем самият Корбин споделя, че все още не е решил дали ще влезе в Тайния кралски съвет. Както се казва в руската поговорка: „Тихо, граждани! Чапай ще мисли."

Въпрос на доверие

В същото време в медиите се цитират анонимни източници от специалните служби, според които достъпът на Джеръми Корбин до класифицирана информация ще бъде силно ограничен, дори той да стане член на Тайния кралски съвет, защото било лекомислено да се доверяват тайни на човек, който има намерението да разоръжи Великобритания едностранно. Още повече след като Корбин официално заяви, че страната трябва да се откаже от нови 100 млрд. британски лири за ядрено превъоръжаване, и особено от средствата, предвидени за модернизация на ракетите с морско базиране „Трайдънт". Според него залогът за сигурността на Великобритания се крие в способността ѝ да регулира регионалните конфликти. Той обеща, че ако бъде избран за министър-председател, няма да натисне „червеното копче" при никакви обстоятелства.

В отговор консерваторите публикуваха в интернет видеоклип със заглавие „Лейбъристите са заплаха за националната сигурност".

Въобще Джеръми Корбин далеч не е първият британски политик, който се съмнява в неизбежността на употребата на ядрено оръжие, дори в случай на нападение над собствената му страна. След края на Студената война стана известно, че този въпрос тайно е измъчвал бившия министър на отбраната Денис Хили, който в края на краищата е взел следното решение за себе си: дори Великобритания да бъде унищожена в резултат от внезапно съветско ракетно нападение, ответен удар няма да бъде нанасян. Какъв би бил смисълът от това? Да бъдат убити като възмездие 20 милиона руснаци, болшинството от които мирни жители? Всъщност такава позиция е била присъща не само на Д. Хили, тя е била разпространена и сред други членове на британското ръководство. Но за това не е било позволено да се говори публично. „Хората трябваше да бъдат

заставени да вярват, че ще използваш атомната бомба, дори ако всъщност никога не си мислил да го направиш", споделя лорд Д. Хили в свое интервю пред Би Би Си, години след като вече е напуснал активната политика.

Джеръми Корбин обаче се различава от Денис Хили, тъй като прави подобни изказвания не след, а преди възможното си идване на власт. Такова нещо Великобритания още не беше виждала. Днес, когато светът е пред прага на нова Студена война, да казваш предварително на евентуалните агресори, че нападението им над страната ти може да остане безнаказано? „Това из корен отрича самата идея за взаимно сдържане", споделят критиците на Корбин. Възможността подобен политик да стане министър-председател – макар и чисто хипотетична засега – предизвиква паника сред военния елит. Пожелал анонимност генерал заяви пред журналисти, че ако Джеръми Корбин бъде избран за премиер, армията може да се разбунтува. Не всички, разбира се, му повярваха, тъй като е трудно да се допусне, че в най-старата демокрация на света може да бъде извършен военен преврат.

Бунтът като кредо

Джеръми Корбин е най-малкият от четиримата синове в едно повече от заможно семейство, притежаващо цяло имение в графство Шропшър. Неговият баща, Дейвид Корбин, е високоплатен електроинженер, докато майка му Наоми опитва научна кариера, но по-късно предпочита да работи като учителка по математика. И двамата са с леви възгледи, даже тяхната първа среща става на заседание на Комитета за подкрепа на антифранкистките сили в Испания. Децата възприемат политическия мироглед на своите родители, което особено силно проличава именно у Джеръми. За разлика от своите братя той никога не е имал някакви постижения в училище (според руските стандарти е бил пълен тройкаджия и директорът на училището винаги го изпращал с думите: „От теб никога нищо няма да излезе."). По-късно се записва в политехникум, но го напуска, без да се дипломира, след което започва да се занимава с профсъюзна дейност. И така, както се казва, улучил десетката. Само 24-годишен, Джеръми е вече професионален политик, избран с помощта на профсъюзите за общински съветник в един от лондонските райони. Неговата стихия е организирането на протестни митинги, демонстрации, стачки. През 1983 г. Дж. Корбин е избран за депутат от Лейбъристката партия в Камарата на общините и става член на „Социалистическа кампания", което е най-лявото течение в партията в онзи момент. Повече от всеки друг, стотици пъти, той се бунтува срещу партийната линия, без при това да загуби членството си в ръководните органи на няколко леви организации и коалиции. Така например той и до ден-днешен е колумнист на „*Morning Star*", комунистически вестник, който между другото нарича „изключително ценно за нас издание и наш единствен глас сред останалите всекидневници". Дж. Корбин нарича себе си демократически социалист, а не социалдемократ. С други думи, той е привърженик на марксистката идея за национализация на средствата за производство, на банките, на финансовата система, макар и без диктатура на пролетариата.

Успехът на Дж. Корбин е наистина поразителен, тъй като засега той очевидно не успява да се впише в традиционното разбиране за това какво е да си политик. Той едва успява да прочете речта си на партийна конференция, оставяйки впечатлението, че за първи път вижда текста. По-късно става ясно, че речта се базира върху статия, написана преди много години от друг левичар, който я предлага на петимата предишни лидери на лейбъристите, но те до един я отхвърлят. Тази статия не е програма за спечелване на властта чрез избори, а обикновена реторика, призив към обсъждането на левите идеи като такива.

Въпреки това речта е посрещната с бурни аплодисменти. Присъстващите очевидно изпитват огромно удоволствие. В радостен унисон туптят хиляди сърца – Корбин е техният кумир и няма никакво значение дали може да „държи речи", или не. Няма никакво значение дали знае как се работи в парламента. Няма никакво значение дори това дали той някога ще стане министър-председател, макар мнозинството от хората да усещат дълбоко в душите си, че той никога няма да стане. Но това не е важно...

Причината е, че вътре в партията, както и в обществото с десетилетия се е трупала съпротива срещу „новия лейбъризъм" на Т. Блеър и Г. Браун. Стотици хиляди хора, които по темперамент и убеждения се смятат за противници на буржоазното статукво, със свито сърце са се примирявали с превръщането на тяхната партия в центристка. Сега изведнъж се появява възможност те да се върнат към корените ѝ. И те трябва бързо да я използват. През последните няколко месеца членовете на Лейбъристката партия рязко нарастват – от 194 хиляди до сегашните 330 хиляди. Въпреки че сред лейбъристките депутати подкрепата за Дж. Корбин е само 10 процента.

Ходове назад?

Кадровите решения на Дж. Корбин вече предизвикаха скандал: за финансов министър в кабинета на лейбъристите в сянка той назначи Джон Макдоналд, който се ползва с репутацията на краен левичар, станал известен с обещанието да „унищожи капитализма". Конкретните му предложения обаче учудиха всички със своята умереност. Той предложи национализация, засега само на железниците, което ще се хареса на мнозина от средната класа, тъй като във Великобритания този вид транспорт е едновременно ненадежден и изключително скъп. Останалите му предложения са чисто кейнсиански: допълнителни държавни инвестиции за съживяване на икономиката, програма за ускорено строителство на жилища, подкрепа на работещите на временни трудови договори и така нататък.

В политическата област Дж. Корбин също се опита да даде заден ход. Той заяви, че независимо от разпространените слухове не одобрява политиката на Путин, но въпреки това не се отказа от думите си, че Русия е била „провокирана" в Украйна. Той заяви също, че е влязъл в контакт с ХАМАС и с Ирландската републиканска армия единствено с цел поддържането на диалог, без който мир не може да бъде постигнат. Казано с други думи, Дж. Корбин очевидно е започнал да се вслушва в съветите на пиар специалистите, че неговият радикализъм ще отблъсне много хора във Великобритания.

Заплаха за демокрацията

Какво се случва – нима това е началото на една еволюция, водеща към превръщането на вчерашния радикал и разрушител на основите в отговорен политик? Не всички са готови да повярват, че вълкът може да промени сам цвета на козината си, още повече на 66 години. Във връзка с това много хора си задават въпроса: какво ще се случи със самата Лейбъристка партия? Възможността за радикализация (и оттам маргинализация) на членската ѝ маса не радва дори консерваторите, които смятат, че ако останат без реална опозиция за дълъг период, в края на краищата ще пострада самата британска демокрация. В конфиденциален разговор с автора на настоящите редове един депутат консерватор сподели, че торите надали ще се превърнат в „Единна Русия", но „могат да станат прекалено самоуверени и да загубят способността си критично да оценяват собствената си дейност". Така центристът и лидер на консерваторите Д. Камерън, както и възможните му наследници на поста ще бъдат принудени да се съобразяват само с десния фланг в собствената си партия, прибягвайки към несигурни компромиси с тях. В резултат от това и консерваторите могат да преживеят дълги години на стагнация. „Партиите остават живи единствено в конкурентна борба едни с други", направи извода си моят събеседник. Извод, който е трудно да бъде оспорен.

Превод от руски: *Иван Динков-младши*

КОЙ Е ПО-ДОБЪР СТОПАНИН – ДЪРЖАВАТА ИЛИ ЧАСТНИЯТ СЕКТОР?

Иван Ангелов

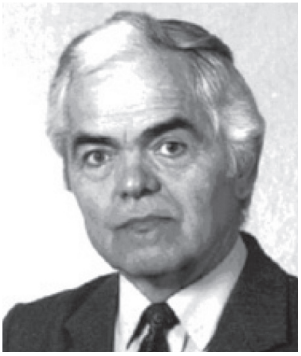

Иван Ангелов *– член-кореспондент на БАН, професор, доктор на икономическите науки. Работил е повече от 11 години в ООН. От 1960 г. работи в Икономическия институт на БАН. Специалист по макроикономическа политика. Ръководител е на научен колектив, който 13 поредни години публикува независими анализи за текущото състояние на икономиката и прави средносрочни и дългосрочни прогнози. Има над 230 научни публикации, между които 14 монографии.*

I. Данъците в България и в Европейския съюз

През последните 6–7 години нашата държава се самолишава ежегодно от 3–3.5 млрд. лв. бюджетни приходи чрез прекалено ниското облагане с преки данъци. За последните 10 години тя е подарила на частния капитал по този начин около 30 млрд. лева. И е ощетила с толкова трудовите хора, малкия и средния бизнес, интелигенцията и пенсионерите. С други думи, тя ощетява 80–85% от населението и облагодетелства 8–10%, особено най-богатите 4–5%. В някои страни ги наричат олигарси.

В ЕС преобладаващите проценти за преките данъци са три-четири пъти по-високи от нашите. Делът им в структурата на общите данъчни приходи в ЕС е 33–34%, а у нас е 18,6%. Ако това е грубо мерило на подлежащия за събиране чрез преките данъци годишен ресурс у нас, той би възлизал на 7.7 млрд. лева. Следователно България мобилизира чрез преките данъци далеч по-малко (едва 55%) от нормалното, което подлежи на събиране по европейските стандарти. Макар и членка на ЕС, тя се отклонява значително от тях и от здравословната логика за нормална данъчна политика.

През 2014 г., прилагайки европейските стандарти дори при нашата производителност на труда, сме могли да съберем с преките данъци около 7.7 млрд., а не 4.3 млрд. лева, колкото са събрани. Ето това е жестоката истина, която се крие грижливо от народа. Представете си колко важни обществени потребности можеха да се задоволяват с тези допълнителни ресурси от по 3–3.5 млрд. лева всяка година. А на хората се казва, че няма пари.

По същия начин се отговаря и на БАН, когато иска допълнително 10–15 млн. лева за финансиране на що-годе нормална изследователска дейност през 2016 г., както се прави във всички цивилизовани страни. Какво огромно разминаване с истината! Какъв управленски цинизъм! Каква подигравка с българската наука, която на думи обявяват за приоритет, а на практика методично унижават и унищожават!

Пазарните фундаменталисти и правителствата в България вече 26 години внушават на неинформираните, че „частният бизнес е по-рационален от държавния, че частникът винаги е добър стопанин, а държавата е прахосник". „На това основание, казват те, преобладаващата част от новосъздадената стойност се предоставя на частния предприемач, а не на държавата – прахосник чрез данъците." Така се стига до решението за свръхниските преки данъци (10% у нас, при средно около 30% за данъка върху печалбата и 40–45% за данъка върху доходите на физическите лица в ЕС) и ниското преразпределение на средства с държавните разходи чрез бюджета (34–36% от БВП у нас при 48–50% средно в ЕС).

Ако не броим различните такси и другите неданъчни приходи, чистите данъчни постъпления осигуряват едва около 25% от приходите на бюджета. Така държавата мобилизира твърде малка част от новата стойност за важни държавни и обществени програми и оставя огромната част от нея на предприемачите, защото, според пазарните фундаменталисти, те били по-добри стопани. По този показател България е между европейските страни с най-ниска степен на мобилизация на ресурсите за бюджета. Това е главната причина за хроничния недостиг на средства за важни обществени програми.

Защо западноевропейските парламенти не гледат на държавата като на прахосник и ѝ предоставят повече ресурси чрез по-високите данъци и по-активната преразпределителна роля на бюджета, а нашият парламент е на обратното мнение? Кой е прав при тези фундаментални различия в данъчната политика между страните членки на една и съща интеграционна общност – ЕС? Техните или нашите парламентаристи? И нормално ли е да се допускат такива съществени различия, след като има единна парична политика и единна валута, а няма единна бюджетна политика? Всички средногрaмотни икономисти знаят, че това триединство е задължително.

Липсата на такова единство не подкопава ли стабилността на единната валута с произтичащите за цяла Европа негативни последствия, на които сме свидетели през последните години? С това не се ли претоварва бюджетната политика, след като тя остава почти единственото важно средство на макроикономическата политика в ръцете на държавата! Хем е единственото, хем е със силно осакатени функции поради рекордно ниските данъчни проценти и ограничената преразпределителна роля на държавните разходи в бюджета.

Прави впечатление, че още преди въвеждането на единната валута в ЕС (на 1 януари 1999 г.) почти всички американски икономисти от различни икономически школи (десни, центристки и леви) предсказваха нестабилност и провал на еврото в стратегически хоризонт. Главният им аргумент беше липсата на единна фискална политика в общността, наред с наличието на единна парична политика. Засега първата част от тяхната прогноза се потвърждава. Остава да видим колко

още ще издържи еврото и колко още вреди ще понесат някои по-слаборазвити страни – членки на ЕС, и особено на еврозоната – от Южна и Източна Европа.

II. Дефектите на частния сектор

Българската държава се нуждае от повече ресурси за изпълнение на присъщите си инвестиционни и други функции за абсолютно необходими на обществото дейности, които частният сектор не желае или не може да изпълнява. Тя може бързо да получи тези допълнителни ресурси само чрез по-добре балансирана и по-справедлива данъчна система, което означава по-високи данъчни ставки, особено на преките данъци, а също и по-добра събираемост на данъците. Това налага промяна в разпределението на новата стойност между предприемачите и държавата в полза на държавата. За да преценим дали е необходима и икономически и социално оправдана такава промяна, нека поразсъждаваме върху някои факти за „високата икономическа рационалност" и „решаващата роля на частния сектор" за развитието на България, а също и за призивите за „изгонване на държавата от икономиката".

1. Социалните, здравните, образователните, научните, културните, екологичните, демографските, инфраструктурните, съдебните, отбранителните, охранителните, опазването на националната сигурност и други подобни функции се упражняват от държавата. Това са нейни неотменими, присъщи ѝ функции, за които са нужни големи финансови ресурси. Всички съществуващи по света около 200 държави в една или друга степен ги изпълняват, защото без това няма държава. А частният сектор не е способен и не желае да ги изпълнява отговорно. Световната практика през последните 100–150 години не предлага нищо по-различно.

2. Частният сектор влага ресурси само там, където получава максимална печалба. Печалбата, а не задоволяването на обществени потребности е смисълът на неговото участие в стопанския оборот. Той задоволява понякога някои обществени потребности само по принуда, защото пътят към печалбата минава през тях и няма начин да ги заобиколи. Ако не беше така, той не би им обърнал никакво внимание. Това е идеалът на частния предприемач. Той не може да си позволи да функционира дълго на загуба, защото ще изпадне в неплатежоспособност. И е прав да се стреми към нормална печалба.

Потребностите на българското и на всяко друго цивилизовано общество обаче са много по-широки от обхвата на печелившите дейности. Можем да говорим за пазаризация и рентабилност на производството, но не и на обществото. Няма държава в света с подчинено на пазарните принципи общество. Означава ли това, че нерентабилните дейности, от които зависи пряко животът на заетите в тях милиони хора, могат да се изоставят, макар че са необходими не само на тях, но и на цялото общество. Разбира се, че не! Противното би означавало тотален срив на социалния мир. Всеобщ хаос и крах на държавата и на обществото. Държавата е единственият субект, който може и трябва да ги упражнява в полза на обществото. А за да го прави, са ѝ нужни ресурси.

3. Казват ни, че частният предприемач е винаги по-рационален от държавата в насочването на ресурси към конкретни обекти и сфери на дейност.

Това не е вярно! Има хиляди и хиляди примери у нас и в чужбина за чудовищно, с нищо неоправдано прахосничество на ресурси в частния сектор. Известно е разходването на стотици милиони, дори милиарди левове у нас за екстравагантно потребление от едно нищожно малцинство: за покупка на ултралуксозни лимузини, хеликоптери, самолети, яхти, дори на малки острови в далечни океани; за изграждане на свръхмодерни офиси и резиденции у нас и в далечни екзотични курорти; за създаване на луксозни затворени жилищни квартали, оградени със стени и със специална охрана, за да се ограничи достъпът на външни лица; за наемане на мощни охранителни фирми, които да ги пазят от отмъщения на конкуренти със засегнати бизнес интереси (казват, че у нас около 130–150 000 души се занимават с такава охранителна дейност, което е доказателство за тежкоболно общество); за покупка на футболни и други спортни клубове с астрономическо, с нищо неоправдано от здравия разум заплащане на спортистите, за което и най-гениалните световни учени не могат да мечтаят; за авантюристично управление на банки и небанкови финансови институции, водещо до техния фалит с многомилиардни загуби за отделните граждани депозитори, за обслужвани от тези банки компании и за цялото общество (последният пример е с КТБ у нас, а има многобройни далеч по-фрапантни по мащаби примери в САЩ, Европа, Япония, Сингапур и на други места); за огромни рискови депозити у нас и в чуждестранни банки и в задгранични ценни книжа, за избягване на данъчно облагане; за финансиране на престъпност и за корумпиране на влиятелни личности; за нелегална търговия с деца, с бременни жени, с женска плът и дори с човешки органи за присаждане; за производство и разпространение на наркотици сред възрастни и деца, на вредни за здравето и живота на хората продукти и услуги; за участие в скъпи хазартни игри и т.н. Списъкът на подобни изяви на частната „предприемчивост" е безкрайно дълъг.

Нима това е рационално използване на ресурси от гледна точка на здравия разум и интересите на обществото! Колкото повече пари остават у тези хора, толкова повече се развихря тяхната екстравагантност и намалява тяхната рационалност в и извън границите на България! В същото време обществото ни изпитва остра нужда от инвестиции за жизненоважни стопански, социални и други обекти. София и други големи градове страдат например от хроничен остър недостиг на помещения за детски ясли и детски градини. В анкета на *The Global Competitiveness Report 2015–2016, World Economic Forum, Geneva 2015,* публикувана през септември 2015 г., с български стопански дейци като главна пречка за правене на бизнес в България се сочи „трудният достъп до финансов ресурс" (виж с. 136). А той се прахосва в България и по света поради либерализирания износ на капитали. Частният предприемач не се интересува от такива „дреболии" по своите стандарти. В държавния сектор не се допуска подобно ирационално, дори престъпно насочване на ресурси – не защото ръководителите там са по-морални личности и по-големи патриоти, а понеже няма мощни обективно стимулиращи условия за подобно поведение, вградени в неговите разпределителни механизми. Ако отделни личности си позволят да го правят, те подлежат на наказателно преследване, което за съжаление не се случва винаги.

4. Най-голямото стопанско престъпление в България през изминалите 100 години беше приватизацията, извършена през последното десетилетие на XX век и първото на XXI век. При общо 93.9 млрд. лева производствени дълготрайни материални активи в 1990 г. по тогавашни цени, през двете десетилетия бяха приватизирани активи за 55–60 млрд. лева. Голямата част от тях попаднаха в ръцете на хора, чиято главна цел беше да постигнат най-големи печалби за най-кратко време, с най-безскрупулни средства, а не да разширят и модернизират производството, да запазят или да увеличат работните места и да повишат конкурентоспособността.

Много от тези предприятия дори не бяха пуснати в действие от новите собственици, те нито желаеха, нито можеха да се занимават с такива „прозаични" дейности. Повечето предприятия бяха „закупени" от предварително избрани личности – роднини или близки партийни приятели, без публични търгове, примерно за 500 хил. лева, а най-ценните машини бяха след това разпродадени на части у нас и в чужбина за 2–3–5 и повече млн. лева. Много често новите собственици разпродаваха или даваха за скраб съвсем нови, току-що доставени, още неразопаковани машини.

Приватизационните договори съдържаха клаузи за запазване на предмета на дейност, за разширение на производството, за запазване или увеличаване на работните места и т.н. в съответните предприятия. Тези договори обаче бяха нарушавани масово. Имаше държавна Комисия за следприватизационен контрол, но досега не ми е известно нито едно от хилядите нарушения да е стигнало до органите на правосъдието и някой да е осъден. Този тип приватизация беше чудовищно престъпление, за което не трябва да има давност. Това беше разгром на българската икономика*. Президентът и радетелите за съдебна реформа се занимават сега с невинни дреболии, а мълчат за това най-голямо престъпление на века, пред което съдебната система услужливо си затвори очите още по-силно. И продължава да ги държи затворени.

Престъпната българска приватизация продължава да тежи върху съвестта на най-висшите политици, прокурори, съдии и други високопоставени държавни чиновници. Много от тях и сега ни учат на демокрация, морал, на предимствата на частната инициатива и частното предприемачество и настояват за още по-голяма стопанска либерализация и за изгонване на държавата от икономиката. Защото при слаба държава е по-лесно да се краде.

5. Според официални твърдения България сега произвежда по-голям БВП в сравнение с 1989 г. Ще се въздържа от сравняване на числа поради големите условности във връзка с инфлацията, нереалните валутни курсове, промените на цените, влиянието на фактора „време" и други причини. При тогавашния БВП сме имали външен дълг около 10 млрд. щатски долара (това беше максимумът в началото на 1990 г., докато през предходните години дългът беше 2–3 пъти по-малък) и имаше много висока инвестиционна активност, главно в резултат на високо вътрешно натрупване, достигащо до 33–35% от БВП. По официалната отчетност

* Вж. Разгромът на българската икономика. Май 2015 г. № 267 в моя сайт в интернет на адрес www.iki.bas.bg/CVita/angelov/index.htm

сега имаме по-голям БВП, много по-голям брутен външен дълг – 36.7 млрд. щатски долара (34.2 млрд. евро), доста по-ниско вътрешно натрупване и много по-ниска инвестиционна активност.

Вътрешното натрупване сега е ниско поради ограниченото натрупване на държавните и на частните предприятия. Натрупването на държавните сектори е ниско поради ограничените бюджетни постъпления от ниските данъци и ниската събираемост. Натрупването в частните фирми е ниско, понеже официалната им печалба е малка поради ниската ефективност в дейността им и поради укриване на значителна част от нея. И двете характеризират част от „прелестите" на нашия частен сектор. И така, в миналото имаше много по-висока инвестиционна активност при относително ниска външна задлъжнялост. Сега има много по-ниска инвестиционна активност при много по-висока външна задлъжнялост. Ето това е един от обобщените деструктивни резултати от доминацията на българския и чуждестранния частен сектор в нашата икономика.

По тази тема у нас не е разрешено да се говори поради демонстрираната нелоялност на частния сектор към държавата и обществото и поради ниската му икономическа рационалност. Частният сектор не улеснява, а затруднява социално-икономическото развитие на България. Тези негови черти го дискредитират пред общественото мнение и затова се премълчават и от властите, и от медиите. Време е българските икономисти да престанат да мълчат по този изключително важен проблем. Интересите на България изискват да говорим истината, каквато и да е тя. Истината е над всичко и над всички!

6. Ограничени и примитивни форми на корупция човечеството познава от векове. Съвременният частен сектор обаче я доразви до невиждани висоти като едно от средствата за постигане на максимални печалби. Допускат се масови нарушения на правилата за стопанска дейност чрез корупция между стопански субекти или между тях и държавни чиновници от всякакъв ранг. Много се говори за нейното ограничаване, създават се десетки органи за борба с нея, но тя продължава да расте. Благодарение и на корупцията през последните 26 години у нас станаха възможни престъпните приватизации на хиляди предприятия и десетки банки, престъпните концесионни договори, неизгодните за България договори за двете американски централи в „Марица-изток" и за производството на много скъпа електроенергия от възпроизводими източници, хиляди манипулирани държавни поръчки, ощетили обществото с десетки милиарди левове.

И въпреки това нито един осъден досега. Престъпления има, а престъпници няма! В споменатия Глобален доклад по конкурентоспособността интервюираните български стопански дейци сочат корупцията като втора главна пречка, наред с липсата на пари, за правене на бизнес в България (виж с. 136). Очевидно някои държавни институции или части от тях работят заедно с престъпните формации, т.е. създават мафиотски структури.

В господстващия в миналото държавен сектор сигурно също е имало корупция, но е била далеч по-малка от сегашната. Не защото тогавашните негови ръководители са милеели повече за обществото, а поради самата същност на държавния сектор, в чиято система за разпределение няма вградени такива

мощни стимули за лична корупция, както е в частния сектор. Печалбата в онези години не е играла такава важна стимулираща поведенска роля лично за ръководните дейци в държавния сектор, както е сега в частния сектор, понеже е била присвоявана от държавата.

7. Частният сектор се въздържа да инвестира в рискови и опасни дейности, от които обаче обществото се нуждае. Опитите за привличане на частни компании в рисково кредитиране и в други рискови дейности пропадат навсякъде. Частните компании не предприемат нищо в такива условия без държавни гаранции. Тези важни дейности, заедно с риска, се поемат пак от държавата, за което са ѝ нужни ресурси.

8. Отношенията на нашите работодатели с наемните работници в много частни фирми са далеч под европейските стандарти. Често се наемат работници без трудов договор или малолетни работници. Много често се извършват произволни уволнения и уволнения без изискваните от Кодекса на труда предизвестия. Допускат се нарушения при масовите уволнения, при полагането на извънреден труд и при неговото заплащане и при изискването за равно заплащане за равен труд на мъжете и жените. На много места работодателите не осигуряват здравословни и безопасни за живота условия на труд, за да пестят пари. Допуска се произвол в определянето и в текущото коригиране на заплатите.

Заплатите често се изплащат с големи закъснения, в някои случаи – в натура с продукция на фирмата, или изобщо не се изплащат, като се инсценират фалити и други. Задълженията на фирмите към собствения им персонал са около два милиарда лева по последни данни на БСК в края на 2013 г. Днес навярно са по-големи. В много случаи се води „двойно счетоводство" при заплащането, с цел да се избегне плащане на подоходен данък. Доста често осигурителните вноски за работниците не се изплащат или се привеждат в намалени размери. Пряко или косвено се забранява или затруднява дейността на синдикални организации, в частни предприятия членството в тях заплашва работника с уволнение. Без да твърдя, че тези отношения в държавните предприятия са гладки и безконфликтни, нарушенията там са по-малко и нередностите се отстраняват по-лесно и по-бързо.

9. Взаимоотношенията между фирмите у нас също са далеч от европейските стандарти. Това важи и за тяхното управление, и за нискоефективната им дейност. Много често, особено през 1990-те (но продължава и сега), като инструменти за уреждане на междуфирмени отношения се използват не предписаните в Търговския закон, а заплахите, изнудванията, дискредитирането, побоищата, пожарите, грабежите, бомбите, отвличанията със или без откупи, престрелките, убийствата. В края на 2015 и началото на 2016 г. отново зачестиха убийствата на бизнесмени. И те, както много други преди това, остават неразкрити. По тези причини през последните 26 години са убити над 150 души и много повече са ранени и осакатени. Вместо по законния банков път, разплащанията между фирмите често се правят с налични пари в „куфарчета", въпреки съществуващите формални ограничения за техния размер.

По данни на БСК дълговете на бизнеса в края на 2013 г. са били 171 млрд. лева (при 82 млрд. лева БВП за същата година) и продължават да растат от година на година по-бързо от хилавия растеж на БВП. Делът на

просрочените плащания достига 35–40%. Междуфирмените задължения са били 117 млрд. лева, задълженията на фирмите към банките и други финансови институции – 46.9 млрд. лева, данъчно-осигурителните задължения – 5 млрд. лева, задълженията към собствения персонал – 2 млрд. лева. Опасно висок е процентът на необслужваните кредити.

България е между най-рисковите страни в ЕС по погасяване на задълженията в срок. Това прави нашия бизнес най-уязвим. Над 67% от българските фирми изпитват ликвидни трудности поради забавени плащания от техни клиенти. Над 75% от ръководителите на фирми се оплакват, че това затруднява работата им. Над половината от тях очакват увеличаване на просрочените плащания през следващите години. Расте опасността от ефекта на доминото.

10. Крупният частен сектор много често инвестира в офшорни или в други подобни зони в Европа, в Азия и в малки екзотични островни държавици в Карибския и други региони, за да избегне данъчно облагане. Благодарение на стриктно спазваната банкова тайна в някои европейски (Швейцария, Австрия, Лихтенщайн) и други страни се инвестира и в специални депозити със същата цел. Разкриването на тези корупционни дейности се оказа много трудно поради намесата на високопоставени личности. През последните 15–20 години научавахме от медиите, че у нас са получени от сериозни институции в европейски страни доста дълги „деликатни списъци" на замесени в такива далавери богати българи, но влиятелни кръгове се погрижиха всичко да се потули. Сега никой не говори за тях, докато избледнеят напълно в късата памет на и без това мълчаливото, търпеливо и робски послушно българско общество.

Не ми е известно държавни компании да са се възползвали от такива противозаконни практики в миналото, но не ги изключвам. И отново, не защото техните ръководители са били непременно по-почтени личности. За разлика от частния, в разпределителните механизми на държавния сектор липсват достатъчно мощни обективни стимули за инвестиране в офшорни зони и други подобни.

11. Широко разпространено е влагането на ресурси от дребния, средния и част от едрия капитал в сенчести дейности, за да се избегне плащането на данъци. В някои наши отрасли (цитира се дребното и средното хлебопроизводство и други дейности) това е масова практика, но липсват държавни мерки за нейното ограничаване. По-скоро – обратното. Някои високопоставени държавни чиновници оправдават това явление чрез псевдоаргументи и се опитват да доказват, че то не било добро, но имало и полезни ефекти за страна като нашата. Това не е редно – казват те, но без него щяло да е още по-лошо за икономиката. Не зная държавни фирми да практикуват такива дейности. И за това липсват достатъчно силни обективни стимули в механизмите за функциониране на държавния сектор.

12. Частният сектор не инвестира в нискодоходни и бавно откупуващи се проекти като инфраструктурните. Особено в планински и изолирани райони или в силно социалноориентирани, но нискодоходни или нерентабилни дейности, от които обществото се нуждае. Много често, за да привлича български или чуждестранни инвестиции, нашата държава дори изгражда цялата подходяща инфраструктура до бъдещите заводски площадки. Това важи също за транспортното обслужване и за доставката на насъщни стоки и лекарства на

малки, изолирани селища. Поддържането на нисконатоварени автобусни и други транспортни линии до такива селища е неизгодно за частните предприемачи и те ги избягват. В тези райони обаче живеят стотици хиляди хора, които не може да бъдат изоставени. Държавата и общините се намесват и тук, за да запълнят тази съществена празнина, за което са им нужни ресурси.

13. Когато конюнктурата е неблагоприятна или силно рискова, частният сектор не влага във физически инвестиции за производство на продукти и услуги, а насочва парите си в по-малко рискови подвижни търговски и други посреднически дейности (от гаражен или сергиен тип) или в по-сигурни банкови депозити и в ценни книжа у нас и в чужбина. Според последния отчет на БНБ за депозити на домакинства и НТООД (нетърговски организации, обслужващи домакинствата), в края на септември 2015 г. депозитите над 500 хил. до 1 млн. лева (за всеки) са били 1078 на обща стойност 757.7 млн. лева, а депозитите над 1 млн. лева (за всеки) – 611 на обща стойност 1515.9 млн. лева. По оценка на специалисти голямата част от тях са на фалирали, на заплашени от фалит малки и средни фирми или на притежатели на свободни парични средства, които не ги влагат в стопански оборот поради неблагоприятната конюнктура и големия риск, а предпочитат по-сигурно убежище в банките, макар и с ниска депозитна лихва, както е в момента. Никой не може да каже колко са българските милиарди, изтекли в по-надеждни убежища в чужбина. През това време животът си тече и трябва да се задоволяват неотложни обществени потребности, което частният сектор не прави. Държавата се намесва и тук, но са ѝ нужни ресурси.

14. Преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) се насочват само в страни и дейности, където носят най-висока печалба и други изгоди, а не там, където са нужни на приемащата страна. До 2009 г. у нас имаше голям приток на ПЧИ. Около 75% от тези инвестиции обаче отиваха в търговия с имоти и наемодателска дейност, в хотели и ресторанти и във финансово посредничество. В търговия и ремонт на автомобили се насочваха повече ПЧИ, отколкото в цялата преработваща индустрия. Никоя страна не е преуспяла с такава структура на инвестициите. По-скоро обратното. Почти нищо не се вложи в здравеопазване, образование, наука, иновации, инфраструктура, високотехнологични производства, в по-изостанали райони и т.н. А това беше крайно необходимо и остана да се прави пак от държавата, за което са ѝ необходими големи ресурси.

Чуждестранните компании обаче не трябва да се идеализират като източник на ресурси, нови технологии и управленски умения. Те много често прилагат рафинирани съвременни методи за трансфер на голяма част от печалбата си на компанията майка или в други страни, за да избягнат плащането на данъци у нас, въпреки че са толкова ниски. Някои големи просперираща чуждестранни компании изобщо не декларират печалба в продължение на години или сочат символична печалба във финансовите си баланси по същата причина. Българските власти не може да не го виждат, но бездействат. Предполагам, че това бездействие със затворени очи и уши не е безплатно.

Чуждестранни посланици много често оказват пряко лично въздействие върху наши министри и други високопоставени лица с цел да бъдат облагодетелствани техни компании у нас. Въпреки твърденията на техните и нашите

пазарни фундаменталисти, че политиката не се намесвала в икономиката. Това са приказки за наивници.

Средновековни методи на експлоатация на труда на български жени в шивашки и други сходни дейности се прилагаха и продължават да се прилагат от гръцки, турски и други фирми в района на Родопите и в други части на страната. В случай че изпаднат в затруднено положение или ако очакват сериозни проверки от българските власти, те бързо напускат страната ни, без да изплатят задълженията си към работниците. Посочените тук и много други подобни факти пораждат доста въпроси около целесъобразността от привличане на ПЧИ и особено около необходимостта от по-строг контрол върху тяхната дейност в България.

15. Важни и необходими на обществото производства се извършват в условията на естествен монопол. Това открива възможности за злоупотреба с монополно положение. Всеки монопол е вреден, но най-опасен е частният. И тук държавните инвестиции са по-рационалното решение, съчетано със силен обществен контрол, какъвто частните монополисти не допускат или ограничават до минимум, мотивирайки се с неприкосновеността на частната собственост, закрепена в Конституцията или с „фирмената тайна". Държавата се намесва в запълването и на тези особено важни и големи празнини, но за това се нуждае от ресурси.

16. Някой може да ме упрекне в недостатъчна обективност в оценките ми за частния сектор, макар че всички мои обобщения почиват на реални факти от България и други страни. Нека видим какво установяват и други анализатори, в чиято обективност няма причини читателите да се съмняват. Всички сериозни независими анализи показват, че качеството на управлението и ефективността на функционирането на голяма част от нашите частни компании е посредствено или лошо.

Според цитирания по-горе Глобален доклад по конкурентоспособността, класирането на българските фирми е повече от тревожно. И така е от много години, без признаци за забележимо подобрение. Това също се крие от българската общественост. За да се създава и поддържа изкуствен ореол около дейността на частните фирми, не се допуска публична дискусия по тази тема.

Ето някои извадки от доклада в малкия раздел за България – как се подреждат нашите фирми в сравнение с чуждестранните. По усвояване на технологиите във фирмите заемаме 85-о място от обхванатите в анализа 142 страни; по маркетинг – 90-о място; по наличие на модерни технологии – 91-во; по брой на учени и инженери – 96-о; по разходи за изследвания и внедряване – 100-тно; по качество на управлението на фирмите – 105-о; по ефикасност на корпоративните бордове – 106-о; по потенциал за иновации – 108-о; по отношения между работодатели и наемен персонал – 111-о; по надеждност на професионалното управление – 113-о; по склонност да се делегират правомощия – 120-о; по качество на управленското образование – 121-во; по квалификация на персонала – 127-о; по способност да се привлича висококвалифициран персонал – 142-ро; по способност да се задържа висококвалифициран персонал – 142-ро и т.н. (виж с. 136–137).

Разделът за България е малък, защото нашата икономика е миниатюрна като размери и крайно изостанала по най-важните икономически и други показатели

в световните стандарти. По данни на Световната банка ние произвеждаме около 0,09% от световния БВП. Поради това не трябва да се обръща внимание на напудрените самохвални изказвания на някои български ръководители, а да започнем да въвеждаме ред в нашия национален дом.

Всяко класиране в този световен доклад след 50-о – 55-о място поставя съответната страна в групата на слаборазвитите, а след 100-тното – в групата на най-изостаналите в света. Сравнете тези данни за българския частен сектор с онова, което нашите учени – пазарни фундаменталисти, членовете на правителството и високопоставените управляващи политици ни внушават за неговата висока икономическа рационалност и решаваща роля за нашия икономически прогрес, за това, че сме център на икономическата и политическата стабилност на Балканите и че някои други страни трябва да се учат на ред от нас. Така те оправдават прилагането на най-ниските данъчни ставки в Европа, за да оставят по-големи ресурси на нашия нерационален и лошо работещ частен сектор.

Размишлявайки над тази класация, не е трудно да си представим колко „ефикасно" се използват от години подаряваните на българските фирми многомилиардни допълнителни ресурси чрез рекордно ниското данъчно облагане, за което стана дума в началото. Класацията на нашите фирми по конкурентоспособност е между 105-о и 110-о място, т.е. ние сме в компанията на най-изостаналите страни в света. Това доказва, че твърденията на пазарните фундаменталисти и на управляващите български политици тотално се разминават с действителността. Сегашното състояние на нашите фирми не обещава социално-икономически прогрес на България в обозримото бъдеще, при положение че частният сектор доминира в икономиката и при ограничените възможности за лоялна конкуренция. Затова ежегодното предоставяне на огромни ресурси на частния сектор под формата на рекордно ниско данъчно облагане е национално прахосничество.

Някои хора ни съветват да не се занимаваме с частните фирми. Ако губят (казват те), то си е за тяхна сметка. Контролирайте държавните фирми, защото те се разпореждат с държавно имущество. Такива изявления не са оправдани. Нещо повече – те не са верни! За състоянието на фирмите техните собственици отговарят не само пред себе си и пред своите акционери, но и пред българската държава и българското общество, чието имущество беше отнето и подарено на много от тях срещу символично заплащане или безплатно, а някои от тях буквално го ограбиха по време на престъпната приватизация. Гражданите на България не можаха (а българските правораздавателни институции – не пожелаха) да предотвратят това престъпление, нито да потърсят наказателна отговорност от своите архитекти и изпълнители.

Сега имат основания поне да настояват това имущество да бъде добре стопанисвано, а не пропилявано. Да не говорим, че лошата работа на всяка частна фирма вреди и на нейния персонал, на нейните контрагенти, на общината и на населението в района, където работи, на околната среда, трупат се задължения към други фирми, към банките, към бюджета, към осигурителната система.

III. Защо дефектите на българския частен сектор са още по-големи?

От години търся отговор на един много важен въпрос. Частният сектор има сериозни дефекти. Някои от тях бяха описани по-горе. Но той има и много силни качества, доказани от световната стопанска история. Големият икономически и научно-технически прогрес на Америка, на Западна Европа, Япония, Австралия и други страни е постигнат, наред с участието на други фактори, и с много важния принос на частния сектор. Това е безспорен исторически факт и е несериозно да се отрича!

Интересно е защо силните черти на частния сектор не се проявяват по същия убедителен начин и у нас, а доминират слабите му страни? Кои са причините за посредственото, дори лошо управление и за неефективното функциониране на голяма част от българските частни фирми? Защото именно качеството на работата във фирмите, а не няколко макрофинансови показатели, определя в крайна сметка дали една икономика е конкурентоспособна, или не.

Моите разсъждения, продължаващият ми с години анализ на много факти ме довеждат до заключението, че корените на причините за лошото състояние на повечето частни фирми в България трябва да се търсят в техния произход. Нашият частен сектор започна да действа през 1990-те, а и след това, по престъпен или полупрестъпен начин и предприятията не попаднаха в ръцете на най-компетентните, най-предприемчивите и най-почтените хора. Много от тези хора започнаха да управляват подареното им или откраднато държавно имущество по начина, по който то е било придобито. Някои от тях привлякоха компетентни експерти, но не им дадоха достатъчна свобода на действие. Това блокираше ефекта от тяхното присъствие в управленските органи на фирмите. А и управленските органи много често бяха фиктивни. Решенията се вземаха еднолично от новия мажоритарен и дори миноритарен собственик (или съсобственици) и от малка група недостатъчно компетентни хора около него, въпреки предписанията на Търговския закон.

Съвсем малко от новите собственици бяха достатъчно разумни да се обградят с компетентни и почтени професионалисти – управленци, инженери, икономисти, финансисти, и да им делегират правомощия. Професионалистите можеха да се разгърнат на фирмено ниво и да създадат просперираща компании, но се сблъскаха с враждебна околна микро- и макросреда. В продължение на много години не доминираха доказаните от световната практика рационални макро- и микроикономически управленски методи, а бандитските методи, за които стана дума. Неблагоприятната среда не позволяваше на добрите професионалисти и почтени хора в българските фирми да проявяват своите способности и да бъдат конкурентоспособни. Те и досега са блокирани както на фирмено, така и на отраслово и на макроравнище от злонамерена рестриктивна икономическа среда и от бандитизъм в междуфирмените отношения и дори рискуват живота си.

Нелоялното, дори полупрестъпно поведение се превърна в норма и стана решаващ фактор за успех. Лоялният към държавата стопански деятел, който си плащаше данъците, вносните мита, заплатите и осигурителните вноски за пер-

сонала си и т.н., трудно можеше да се конкурира с тези, които не ги плащаха. Съществена промяна може да настъпи единствено след промяна в средата чрез даване простор на лоялната конкуренция, на строгото спазване на реда и законността в условията на регулирана пазарна икономика.

Показателна за характера на сегашния корпоративен частен сектор в света е и скоростта на неговото формиране. В Америка, в Западна Европа и в други световни региони създаването на най-богатата прослойка и на нейната собственост ставаше постепенно с опита на много поколения предприемчиви хора в продължение на 150–200 години, придружено наистина и с много извращения, скандали и престъпления.

При това е важно да се знае, че решаваща роля за глобалния социално-икономически и научно-технически прогрес в най-развитите държави изиграха не собствениците на акционерен капитал в големите корпорации, банки и небанкови финансови институции, а техните изпълнителни ръководства, които са също наемен персонал, но на много високо равнище. Милионите собственици акционери, разпръснати по света, на практика не участваха в управлението на компаниите поради некомпетентност, незаинтересованост или физическа невъзможност да го правят. Нищожна част от тях участваха в годишните акционерни събрания. А немалко от участващите бяха некомпетентни в сложните управленски дела и лесно манипулируеми.

Изпълнителните директори притежаваха почти неограничени управленски функции, а акционерите (по-точно – част от тях) се интересуваха пряко или косвено само от крайните икономически и финансови резултати, гарантиращи просперитета на компаниите, без да могат да им влияят оперативно. Връзката между собственост, стопанисване и крайна икономическа ефективност на компаниите се обезличи и изчезна. На микроравнище решаваща беше връзката между качеството на оперативното управление на висшия изпълнителски персонал и ефективността, а на макроравнище – между лоялната конкуренция и макроикономическата политика на държавата, от една страна, и ефективността, от друга.

Висококомпетентните управленци играеха същата решаваща роля на двигатели на прогреса и в акционерните компании с преобладаващо държавно участие. В този смисъл често се дава примерът с автомобилните френски гиганти „Пежо" (с преобладаващо частно участие) и „Рено" (с преобладаващо държавно участие). А такива има хиляди по света. Следователно не видът на собствеността, а качеството на оперативното управление на корпорациите, лоялната конкурентна среда и икономическата политика на държавата бяха и продължават да са двигателите на тяхното успешно развитие.

Формирането на най-богатата прослойка у нас с нейната структура (заможни, богати и най-богати) и с притежаваната от нея собственост стана за 15–20 години (или 10 пъти по-бързо отколкото в Западна Европа и Америка). За нея най-важна е бързата максимална печалба, независимо дали придобиването ѝ е брутално. За тези хора целта оправдаваше средствата. Те не се възползваха от опита дори на богатите си събратя от Америка и Западна Европа, които се оградиха с най-компетентни управленци и професионалисти и им делегираха почти неограничени управленски функции.

В рамките на стотина години България преживя второ диво първоначално натрупване на капитали, започвайки пак от нулата. Преди 160 години Карл Маркс описа този процес във Великобритания и думите му, че капиталът не се спира и пред най-големите престъпления в името на максималната печалба, се оказаха пророчески. Ние наблюдаваме това и в България през последните двадесетина години. Този великан на мисълта като че ли е знаел какво ще се случи през следващия и по-следващия век и в страни като нашата.

Ако се опитам да направя един единствен важен извод от изнесените факти за поведението на държавата и на частния сектор в икономиката, той е следният: ДЪРЖАВАТА МОЖЕ ДА ПРАВИ ВСИЧКО, което прави частният сектор у нас и по света, но ЧАСТНИЯТ СЕКТОР НЕ МОЖЕ И НЕ ЖЕЛАЕ ДА ПРАВИ ВСИЧКО, което прави държавата за обществото, в което живеем – и у нас, и по света. Поради това задължително условие за социално-икономическия прогрес е тясното сътрудничество и взаимното допълване между държавата и частния сектор. Трябва да се намери решение, което интегрира в себе си най-доброто от частния и от държавния сектор. Световната наука и практика не са предложили досега друга, по-добра алтернатива.

Казаното дотук цели да предпази от наивно, а в много случаи – спекулативно идеализиране на частния предприемач и на частната инициатива както в глобален мащаб, така и в България. И от свързаното с това предоверяване в тяхната стопанска рационалност, като им се оставя по-голямата част от новата стойност чрез ниското данъчно облагане. Изразеното мнение не е и не трябва да се разбира като фронтална атака срещу частната инициатива и частния сектор, а като опит да се разкрие истината. А тя е далеч по-сложна и по-противоречива, отколкото се представя от пазарните фундаменталисти. Истината се крие от нашия народ. За това помагат и сервилните медии, които не допускат истинска публична дискусия по тази тема.

Пазарните фундаменталисти твърдят, че оставените ресурси чрез ниско облагане на частните предприемачи, едва ли не веднага се инвестират за модернизация на производството. Би било добре, ако беше вярно! То обаче не се потвърждава от нашата практика, както се вижда от цитираните данни. В предкризисната 2008 г. физическите инвестиции в дълготрайни материални активи у нас бяха 29.4 млрд. лв., а през 2013 г., с ниските „плоски" данъци и въпреки увеличените ресурси на частния бизнес, спаднаха на 18.1 млрд. лева. При това в преобладаващата си част те бяха на държавни компании и със средства от европейските фондове. Тук, разбира се, влияят и други фактори, но нерационалното инвестиционно поведение на частните предприемачи е очевидно.

Прочитайки тези редове, спомнете си за призивите на Милтън Фридман преди няколко десетилетия за „по-малко държава" и за „изгонване на държавата от икономиката". Спомнете си и за колоритните, но безсмислени изказвания на президента Рейгън преди години, че „държавата не може да решава проблеми, защото тя самата е проблем". Спомнете си и за многобройните внушения на нашите пазарни фундаменталисти по медиите, които идеализираха частния сектор и очерняха държавния.

Представете си, че държавата беше наистина „изгонена" и изцяло лишена от участие в управлението на икономиката – как и от кого щяха да се решават изброените по-горе проблеми, след като частният предприемач не желае и не може да го прави? Една от причините за икономическата стагнация през последните години, за оскотяващата бедност и растящото доходно неравенство у нас е отстраняването на държавата от редица нейни важни функции. Можеше ли да има що-годе нормален живот за милиарди хора по света в цивилизованото общество и за милиони хора у нас, ако пазарните фундаменталисти бяха успели наистина изцяло да „изгонят" държавата от управлението на икономиката? Всичко това доказва антиикономическата и антихуманната същност на пазарния фундаментализъм. Съвременният прогрес е възможен само при разумно сътрудничество и взаимно допълване между държавата и пазара. Това аз наричам регулирана пазарна икономика. Много други икономисти по света и у нас са на същото мнение.

Като се изказвам против облагодетелстването на капитала за сметка на труда, аз не препоръчвам да се отива в другата крайност – да се изолира, потиска и експроприира частният капитал. От години настоявам за разумно съчетаване на интересите на труда и на капитала, което е вградено в моето предложение за умерено прогресивно данъчно облагане. Всеки средно грамотен човек, надявам се, разбира, че съвременното общество се нуждае както от труда, така и от капитала. Възпроизводственият процес е възможен само при съединяването и едновременното участие на труда и на капитала. Техните интереси са общи в най-важното – стабилността и успешното социално-икономическо развитие на България, в това – да ни има или да ни няма. Има разлика в разбиранията за начините на постигането им. Възникват дори конфликти, понякога много остри. Те трябва да се решават хладнокръвно чрез взаимни компромиси, а не с революции. Българската държава и занапред има да играе много важна роля като обективен арбитър между труда и капитала.

Казаното за дефектите на частния сектор не означава, че държавният сектор е кристално чист и ефективен и че трябва да се върнем изцяло към него, както беше в недалечното минало. И в този сектор ставаха доста безобразия. Особено при авторитарно държавно управление. И двата сектора имат съществени недостатъци. Въпросът е кой е с по-малко. И как могат взаимно да се допълват чрез съчетаване на силните страни на единия и на другия.

IV. Двигател на прогреса е конкуренцията, а не формата на собственост

Какво може да бъде решението в тази сложна обстановка?

На концептуално равнище решението е в лоялната конкуренция. Двигател на прогреса е конкуренцията, а не формата на собственост. Най-добре ще се развива общество със смесени форми на собственост: частна, държавна, общинска и кооперативна. Те трябва да са равнопоставени пред закона и да се конкурират свободно под икономическото слънце. Който е по-рационален и по-ефективен, ще се развива. Който не е – ще се свива и ще загива. Рационалността на една или друга форма на собственост и стопанисване трябва да се определя

на конкурентния пазар, а не да се предрешава в най-високите държавни или партийни кабинети. При тези условия държавните предприятия ще са изложени на същия риск от фалит, както всички други. Никой не трябва да разчита държавата да му протяга спасителна ръка при всяко изпадане в тежко финансово положение по своя вина.

Изключения трябва да има само за дейности от стратегическо значение за сигурността и бъдещето на България. Те трябва да се определят предварително от Народното събрание след внимателно обсъждане със специалисти в съответните области, да работят прозрачно в същата конкурентна пазарна среда и да са обект на непрекъснат строг държавен и обществен контрол.

На равнището на данъчната политика решението е в избора на умерено високо и обществено приемливо облагане на печалбата и на доходите на физическите лица, примерно между 20 и 30%, при което ще се събира по-голям ресурс и ще се постига по-добра събираемост. Такова равнище на облагане ще е израз на балансирано съчетаване на обществените интереси с интересите на отделния данъкоплатец. Прекомерно ниските данъчни ставки фаворизират частния интерес на данъкоплатците, особено на най-богатите, и вредят на обществените интереси, защото не позволяват да се съберат достатъчно ресурси за финансиране на най-важни обществени програми. Прекомерно високото облагане прави обратното. И двата подхода са погрешни. Сполучлива е тази данъчна ставка, която е концентриран синтез на взаимнодопълващи се равнопоставени интереси на стопански и други субекти, участващи във възпроизводствения процес и в организирането на развитието на обществото.

Давам си сметка, че приемането на моите предложения няма да е лесно. Засегнатите най-богати слоеве у нас, привикнали, първо, с използването на подареното или откраднатото огромно имущество за много десетки милиарди долари, главно при приватизацията, и, второ, с подарения им от години специален данъчен уют, измерван ежегодно с милиарди левове, ще се съпротивляват на всяко повишение на данъчното им бреме и ще плашат с предстоящи „масови фалити на компании", „масови уволнения на персонал", „масова безработица", „всеобщ хаос" и т.н. Това са добре познати изхабени клишета, с които апологетите на частния сектор боравят винаги, когато се засегнат, макар и слабо, неговите интереси.

Много съм любопитен как опонентите ни ще докажат публично защо нашите фирми ще банкрутират масово при умерено прогресивен корпоративен данък с максимална ставка 20–25% (и средна около 15–17%, а за тези, които инвестират активно – около 10%, както предлагам аз), а австрийските, белгийските, хърватските, датските, естонските, финландските, френските, германските, гръцките, италианските, малтийските, холандските, норвежките, португалските, словашките, испанските, шведските, швейцарските, турските и други фирми не фалират масово при по-стръмно прогресивен корпоративен данък с основни ставки 20% и максимални до 35–36%! Както посочих в началото, облагането при прогресивния данък върху доходите на физическите лица е около 40%.

По-логично би било да търсим причините за евентуални фалити на фирми у нас в изложеното в т.9. и т.16. Но трябва ли да толерираме безкрайно дълго

посредственото управление и неефективното функциониране на голяма част от българските частни фирми, както става вече 20 години! У нас се пише и говори нещо за посредственото, дори погрешното макроикономическо управление. Но почти нищо не се коментира в големите медии за посредственото, а в много случаи дори лошо управление на частните фирми. Най-честото оправдание за това е „неприкосновената частна собственост", закрепена в Конституцията, и с „фирмената тайна".

Състоянието на нашия частен сектор не засяга само собствениците му и работещите в него. То е голяма грижа и за цяла България, която губи всяка година милиарди левове от ниската му конкурентоспособност, дължаща се главно на лошо управление. То заплашва финансовата стабилност на цялата икономика с огромната корпоративна задлъжнялост, за която също стана дума. Само външният дълг на частния сектор в края на ноември 2015 г. е 63,8% от БВП, при външен дълг на публичния сектор 13,6% от БВП. Въвеждането на умерено прогресивно данъчно облагане, наред с много други мерки, ще го принуди да подобрява качеството на управлението и да повишава конкурентоспособността си.

Ако българското правителство продължава да упорства с 10 процентните си „плоски" преки данъци, винаги ще има остър недостиг на пари за нормално изпълнение на най-насъщните държавни функции. Тези функции ще са хронично недофинансирани. Те никога няма да се изпълняват напълно и качествено, както очакват гражданите на България. От това ще страдат поне 80–85% от българите. И в същото време ще има излишък на пари в частния сектор, които той ще разходва, както и досега, не по най-рационалния начин. Твърденията, че оставените с ниското облагане повече ресурси на частния предприемач се използват най-рационално, са опровергани тотално от световните и особено от българските стопански реалности. Не е вярно, че държавата винаги е лош, а частният сектор винаги е добър стопанин! Това разбират почти всички правителства в ЕС, но не и българското.

10 февруари 2016 г.

Жул Паскин

НЕОБХОДИМА Е СМЯНА НА ПАРАДИГМИТЕ В НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКА И В ДЪРЖАВНОТО УПРАВЛЕНИЕ
(БЕЖАНСКИЯТ ПРОБЛЕМ – ЗАПЛАХА И РИСК ЗА БЪЛГАРИЯ)

Михаил Мирчев

Михаил Мирчев *– професор, доктор на социологическите науки,преподавател в УНСС, в СУ „Св. Кл. Охридски“ и в Бургаския свободен университет, където е бил завеждащ катедра „Социални дейности“. Работи в областта на социалната стратификация и мобилност, на възпроизводството на населението, на теоретичните изследвания на социалното управление и др. Автор е на множество научни публикации и емпирични социологически изследвания и анализи. Научен ръководител е на Агенцията за социални проучвания и анализи (АССА-М). Председател е на Българската социологическа асоциация.*

Ключовите думи в моята тема са „нация” и „национална идентичност”.

Визирам българската нация и българската национална идентичност, които днес са под *ЧЕТВОРНА ЗАПЛАХА*.

Първо, от *мултикултуралните идеологеми* на внесената от Запад глобализационна политика в България, от 1990 до сега. Те систематично и с нарастваща практическа ефективност, особено през последните две години – 2014 и 2015, разтварят и обезличават националната ни традиция. Нихилистично обругават националното ни достойнство и историческа традиция. Отнемат ни и ни отказват от културния и морален код на православието, както и от по-стари български културни традиции. Променят учебниците и подменят историята ни. Смазват ни психически, като ни внушават, че сме комплексари, доколкото сме били „дребни и периферни, бедни и нещастни”, макар и наследници на предишните „велика история и българи, силна държава и културно лидерство, войнски победи и международен респект”.

Мултикултурализмът е по същество *„светска религия” на еднополюсната Глобализация*. Както всяка религия, особено във фанатизираните ѝ форми и степени, мултикултурализмът бива използван за промиване на мозъци и връщане към ирационалност сред гражданската маса, за подхлъзване към страхливо поданичество и безропотност пред силните и богатите, пред бруталните и алчно амбициозните във властта.

Второ, от 27-годишната *турска пълзяща инвазия в България* и над българите – превземаща и обезродяваща, унизяваща и изтласкваща, примитивизираща и ислямизираща. Съгласно *„онтологичната матрица”*

на неоосманизма, в мащабността на „*стратегическата* дълбочина" при опита за реставриране на Османската империя на Балканите.

Всичко това е ясно подсказано и заявено още в средата на 90-те години (Тургут Йозал, Сюлейман Демирел, Исмаил Джем, Реджеп Ердоган) [1]. Открито провежданата политика от страна на Турция е срещу суверенитета и интегритета на съседна България – след 2002 г., след възцаряването на Реджеп Ердоган и Ахмет Давутоглу [2]. Ескалирала до открит протурски сепаратизъм през 2014–2016 г. Доведена до пряка военна и бежанска заплаха от Анкара срещу България, до картографирани претенции за превземане и отнемане на територии от България, до формиране на две нови сепаратистки турски партии в България, на пряко подчинение от Анкара.

Трето, от *демографската криза*, която екстремно бе разгърната след 1996–1997 година, не бе предотвратена през 2004–2005 година, бе отново стимулирана след 2009 и особено след 2015 година.

Става дума за демографската криза в България и на българската нация, която привидно прилича на общоевропейската демографска криза поради ниска и недостатъчна раждаемост. Но реално нашата е далеч *по-злокачествена спрямо статистическите и гражданските норми на кризата* в другите европейски страни. Два пъти е по-ускорена. С много по-силни ерозиращи фактори.

Има формата на *демографско разцепване* на гражданския състав на обществото. От едната страна е ускорено набъбващата част на гето-изолираните, трудово-изключените, малограмотните и примитивните, социално-девиантните, политико-сегрегираните общности и малцинства. От другата страна е частта от населението, която е социално и национално интегрирана, образована и производителна, трудово и професионално ангажирана, милееща за България и за културната ѝ традиция. Дистанцията между тези две части от населението се увеличава. Проявите на гражданска несъвместимост зачестяват. Изборните колизии между тях вече стават нетърпими. Алтернативността между тях от битово и културно равнище вече се пренася в центъра на политическото равнище и в действието на основни държавни институции.

Демографската криза в България вече 20 години има статистически и качествени характеристики на *демографска и народностна катастрофа.* Ерозираща цивилизоваността в България, обезсилваща икономиката и работната ѝ сила, с нарастващ денационализиран процент от населението. Така България – в качеството си на национална и суверенна държава, способна да отстоява своята цялост и интереси – е избутвана и се приближава към колапс.

Четвърто, от огромната *потенциална вълна от ислямска имиграция* към и през България, която още веднъж екстремно усилва ефектите от катастрофалната демографска криза. Незаконна и агресивно настаняваща се, ислямистка арабско-негърска имиграция. *Цивилизационно несъвместима* с характера и културния модел на България и на Европа.

Несъвместима в две основни измерения: (1) идващите мигранти и бежанци, в огромното си множество, *цивилизационно са изостанали с цели епохи*. От гледна точка на образованост и функционални умения не само за работа и производителност, но и общо за живеене чрез съвременни институции; (2) идващите са

запечатани в ирационализма на една интровертна и склонна към фанатизиране религия, която прави хората културно непригодни за интегриране в европейската културна среда на XXI век – с нейния рационализъм и институционализиране, с освободеността и индивидуализираността на хората, с еманципираността на жените и девойките, с дарежността на децата с обществени права още от ранна възраст.

При това не само несъвместимост, но и агресивност към приемащите народи, институции и държави. В началото на 2016 вече почти официално бе признато, че става дума за нашественическа ислямска вълна, прикривана под благовидната форма на уж „бежанци", търсещи закрила.

Започва да си пробива път и осъзнаването, че става дума за *острие в хибридната война срещу Европа*. Замислена и организирана вероятно откъм глобалния имперски център. Вместо да вижда в Европа своя основен партньор и съюзник, в последната фаза от своята икономическа и политическа криза той вижда в нея преди всичко богат източник за източване на ресурси, както и потенциална заплаха за изместване от позицията на цивилизационен лидер [3].

Става дума за човешка имигрантска вълна, спекулираща с хуманизма на европейската цивилизация. Злоупотребяваща с фондовете и механизмите за социално подпомагане и с нормите за благотворителност. Издевателстваща чрез принципите за културна и религиозна толерантност в Европа. Възползваща се от отворените граници и от принципа за „право на достъп", постановени чрез Лисабонския договор на ЕС от 2007 г. [4].

* * *

По същество и като все по-гореща практическа реалност това са *четири заплахи* към българите, към българската нация, срещу стабилността и целостта на българската държава. Тези четири заплахи, в комбинацията си, взаимно усилват своята енергия и практически разширяват своята разрушителност.

Мултикултурализмът дава идеологията и идеологемите, които сковават мисленето и публичното говорене.

Те очертават полето на позволеното и границата към цензурираното, сковават смелостта да говорим за българския народ и традиция като за ценност [5]. Те парализират или стигматизират всяка проява на национално достойнство и гордост от българската и православната ни принадлежност. Те стимулират всякакви форми на прозападен снобизъм и антибългарски нихилизъм, на българофобии и отказ от своята националност.

Снобизмът и нихилизмът вървят заедно, като две страни на една монета. Взаимно се подхранват, взаимно се подразбират. Нихилизмът към своите прави хората сноби и чуждопоклонници. От своя страна снобизмът кара хората да снижават своята самооценка и да се притесняват и дори срамуват от своята идентичност. Накрая тази емоционално-ценностна нагласа и самооценка логично кристализират в българофобия, идеологически се изговарят като българофобия – търсеща и намираща антибългарски аргументи, самонадъхваща се чрез снобско възхваляване и апологетика към други култури и народи.

Най-близкият хоризонт на този самоотричащ нихилизъм е, че сега, в 2016 г., сме най-бедната и провинциална, най-мафиотизирана и изоставаща,

най-нискообразована и едва ли не малограмотна страна в ЕС. Страна и нация не само с панически разселващ се по света народ, но и с обезлюдявана държавна територия. И за капак, че сме европейска нация, която сама предава себе си на традиционните си малцинства, които се отличават с масова малограмотност и цивилизационна изостаналост.

И всичко това се обяснява публично, струи от всички основни медии, натрапва се на общественото мнение като безвъпросна истина и свършен факт. Сякаш е даденост, от която няма измъкване – защото „ние сме си такива" и в този смисъл „сами сме си виновни". Сякаш всички тези деградиращи процеси в България не са смазващ резултат от 25-годишно „обществено и социално инженерство", което ни бе наложено от господарите в Новия световен ред след 1991 година.

По-отдалеченият хоризонт е отпреди 27 години, визира се онзи т.нар. мрачен период на 45 години комунистическа диктатура. Пропагандата визира „комунизма" до 1989 г., който уж е съсипвал и все още съсипва европейската цивилизована България.

Това бе основният идеологически рефрен на Прехода през 90-те години. Тогава формулата бе: „щом си *демократ*, значи си яростен *антикомунист*". От 2001 г. това идеологическо поляризиране малко позатихна, обществото започна да се успокоява, започна да се обръща към прагматизма на модернизацията в България съгласно икономически и социални стандарти на Западна Европа. За жалост преди парламентарните избори през 2005 г. СДС, тогава изпаднал в рейтингова безпомощност и наближаваща изборна катастрофа, се опита да върне поляризиращата формула: „*ужасни и грозни* комунисти" срещу „*прекрасни и умни* демократи" – омраза вместо разум и прагматични политики; изгаряща мостове идеология вместо формулиране на общ национален интерес и съответна национална доктрина.

През юни 2005 г. СДС не успя да вземе властта, получи унизително нисък процент, за втори път беше избутан от НДСВ. Но, воден от Надежда Михайлова-Нейнски, успя да прекърши започналия крехък обществен процес на историческо помирение между комунисти и фашисти в България, по подобие на Испания. Помирение, което е толкова необходимо, за да може икономиката да се деполитизира и да заработи на високи обороти. За да може политиката да се освободи от призраците на взаимните жертви и репресии. И така освободени, политиката и политиците да са в състояние да изведат общонационални интереси и съответни прагматични общи цели, стоящи над партийните борби и политическите клевети. И поне частично да устояват срещу насъскващи външни намеси.

След 2014 г. отново ни вторачиха в някакви неясни „евро-атлантически ценности" вместо да се дебатира прагматично за интересите на националната икономика, жизнеността на нацията и силата на държавата ни. Върнаха ни към претегляне на кого са по-големите вини и престъпления, извършени от „комунисти" или от „фашисти" преди 50–70 години – за да нямаме енергия днес за обществена модернизация и защитаване на демокрацията, нито за грижа за културата и образоваността на младите поколения, нито за да не се примиряваме с изтичането на мозъци и специалисти, на младост и енергия от България.

От 2009 г. Борисов и ГЕРБ подеха това мрачно обръщане назад, но все пак умерено до падането си от власт през март 2013. После се развихри пропагандната вакханалия срещу „*комунистите*, които са виновни за всичко" – за всички неуспехи и поразии на Прехода и далеч след него, за световната криза и пораженията ѝ у нас, за мафиотизирането на властта и за огромния държавен дълг, който ГЕРБ удвои само за 2 години.

Фиксацията в антикомунизма бе идейно знаме на протестите от юни 2013 до юли 2014 г. срещу правителството на Орешарски. Свалиха го. Избраха новия, сегашния 43-ти парламент (октомври 2014). Вкараха в парламента 5 реваншистки десни партии като Реформаторския блок. Дадоха им ключовите министерства на здравеопазването и образованието, на отбраната и икономиката.

Десни реваншистки партии на власт, зад гърба на „силната фигура" Борисов. Всички те като политически джуджета, вече катастрофирали в политиката. Но с огромни амбиции за власт и пари. Колкото по-малки и катастрофирали, толкова по-озлобени и безпаметно идеологизирани. И ето, вече втора година на власт Реформаторският блок върви напред чрез „*евро-атлантически* ценности" и „*пещерен* антикомунизъм". Това е тяхното основно острие в ежедневната депресираща телевизионна антипропаганда. ГЕРБ им пригласят. Патриотичният фронт – също. Другите политически сили или гузно премълчават, или реагират плахо и изоставащо и не успяват да стопират тази идеологизирана вакханалия.

Най-отдалеченият хоризонт на самоотричащия и комплексарски нихилизъм е темата за „*турското робство*" отпреди 138 години. Виждате как в началото на 2016 г. тази тема бе провокирана и вкарана в пропаганден оборот. Провокацията стана на ценностно равнище – чрез новите учебници, изваждане и разместване на ключови български автори с още по-фундаменталните им за българската национална и патриотична идентичност произведения.

По всички медии бе развихрена истерия: Били ли сме роби, или не? Имало ли е робство, господство, или просто благоприлично съжителство? Османската империя била ли е нещо злокобно за българите, или ни е дарила с благата на цивилизацията?

И така, увлечени в такива спорове и емоции, някак закъсняло усетихме набъбването на протурски сепаратизъм в лицето на ДПС и Лютви Местан, на ислямисткото Мюфтийство, на пряката намеса от Анкара в държавните решения тук, в България. Това също е провокация. Но вече е провокация на държавно равнище, в условията на геостратегическа война.

* * *

Именно този вече открит протурски сепаратизъм увенчава 25-годишната *турска пълзяща инвазия в България и над българите*. Неоосманска инвазия като идеология на турската политика в разбираната от тях „стратегическа дълбочина". Тази дълбочина визира цялата сегашна България.

Вече не се задоволяват с една турска партия в България – ДПС, над която да имат влияние. Искат още 2 турски партии, които да са на пряко подчинение и с финансиране от Анкара (НПСД и ДОСТ). Искат българският президент да бъде избран от тях, чрез решаващата квота на контролирания турски и циганski

електорат в България, както и на емигрантските общности. Искат техни ислямистки фондации като ТИКА да работят официално тук, при това под защитата и покровителството на българската държава [6].

Вече не се задоволяват с доминиране на турски капитали и фирми в т.нар. смесени райони в България. Искат откровен монопол в секторите на медиите, на енергетиката, на минералните води, на минната промишленост, на тютюнопроизводството и др. Монопол със съответно подчиняване на местните и на централните държавни власти, от една страна, и от друга – със съответно връщане към феодални форми на зависимост във все повече селища и райони.

Вече не се задоволяват с наводняване на телевизиите и книжарниците в България с турски филми и книги, с протурска пропаганда чрез тях. Вече искат пряко да овладеят Министерството на образованието и Министерството на културата, за да подменят автори и произведения в учебниците, за да изваждат българската история от учебниците по история и география, за да превърнат стотици музеи отново в джамии, за да се строят паметници на поробители. Вече не искат само новини на турски език в БНТ. Искат свои телевизии на турски и за турци. Вече не искат само да се изучава турски език в училищата. Искат ислямски турски училища, извън контрола на държавата. Вече не искат свободи и права на „турско малцинство" в България. Искат териториална автономия на общини и райони с уж турско население, което било част не от българската, а от турската нация в съседна Турция [7].

* * *

Мултикултурализмът позволява всичко това. Провокира искания за всичко това. Оправдава и провокира ескалация на претенции към всичко това.

Мултикултурализмът стигматизира изконни понятия като „патриотизъм" – той бил нещо остаряло и задължително водещо до ксенофобски национализъм. Стигматизира понятия като „национализъм" – той пък бил единствено и само фашизъм и агресивен ксенофобски расизъм. Стигматизира понятия и висши ценности като Родина и Отечество – те пък били „натоварени с *негативна конотация*" и затова ги изваждат от учебниците. Обяснението е – за да не дразнят в България някакви „българи с паспорт", които обаче не се смятали за „българи по дух и идентичност".

Мултикултурализмът парира българската нация, нейното историко-културно ядро, свободата ѝ да отстоява своите права и доминираща позиция. Парира и формите на съответен държавен пробългарски протекционизъм – търговски и финансов, бизнес и корпоративен, медиен и информационен, културен и образователен, религиозен и ценностен, административен и електорален.

Малцинствата стават привилегировани. Така на практика малцинствата, които се обявяват за диаспори на други, чужди нации, стават легализирана пета колона на чужди и враждебни интереси на нашата територия и в юрисдикцията на уж националната ни държава.

Става дума преди всичко за т.нар. *турско национално малцинство* в България. В него се мобилизират не само хората и общностите с турско самосъзнание, но се притеглят все по-успешно и големи части от циганите мюсюлмани, все по-

агресивно се приобщават повече от половината от българите мохамедани, посяга се дори към арабите в България.

„Щом си мюсюлманин, значи си турчин", „а щом имаш статут на турчин в България, значи си в национално турско малцинство". Подразбира се, че това малцинство не е част от българската нация, а е част от нацията майка – съседна Турция.

Това са ясните и въздействащи формули, чрез които работят сепаратистките сили в България – протурски и ислямистки, антибългарски и антиправославни. Така работи „твърдата сила" (например Лютви Местан), така работи и „меката сила" в България (например Ахмед Доган). И двете се стремят откровено или завоалирано, но с обединяващата ги цел да обезсилват българската нация, да превземат българската държава, да изтласкват и прочистват селища и общини, райони и общо територията ни от родолюбиви българи и православни.

Става дума именно за една многоглава ламя, която обезкървява българската нация и обезсилва нейната държава. Масовите вътрешни миграционни потоци и след това емиграционните потоци навън имат именно такова фундаментално измерение – изтласкване на българското и православно население, прочистване на все повече селища, общини и райони в страната от него.

* * *

Практическият резултат от горните действия се допълва от нещата, които наричаме *„демографска криза"*. Във всички политически коректни и конформистки анализи за тази криза се говори замъгляващо и обърквашо, използват се много числа, които прикриват дълбочината на кризата и фаталните фази в разгръщането ѝ. Упорито се прикрива подмяната в структурата на населението.

Мога синтезирано тук да кажа, че същността на демографската криза не е в ниската раждаемост сама по себе си, нито просто във високата смъртност като допълващ фактор. Катастрофалността на кризата е във факта, че примитивните гето-цигани раждат средно по 4–5 деца на една жена, в изостаналите ислямизирани общности се раждат по 2–3 деца на една жена, докато в цивилизованата, образована и адаптирана към модерна Европа част от населението – българско и православно, ядрото на българската нация – се раждат вече средно под 1 дете на една жена [8]. А и значителна част от тези цивилизовани деца се раждат с идеята да бъдат изнесени в чужбина – при семейно емигриране или чрез избутване към емиграция само на децата [9].

В това се състои *катастрофалността на българската демографска криза*. Тя ясно се вижда чрез полярните детеродни норми в трите основни цивилизационни общности в България, в състава на сегашната българска нация.

Само за 27 години значително се *промени общата структура на населението*. Неслучайно процентът на малограмотното и неграмотното население така екстремно се повиши. Неслучайно в състава на работната сила рязко се увеличиха хората, които са неспособни за производителен труд при съвременни технически и организационни условия. Неслучайно огромна част от двете големи малцинства се връща към примитивни форми на патриархат или на още по-примитивни форми на племенно съществуване с разрастващи се форми на съвременно робство [10].

Именно в тези свои количествени и след това качествени измерения демографската криза в България вече има *характер на национална катастрофа.* И не само не прилича на ситуацията в нито една друга страна от ЕС, от Европа като цяло. В това си измерение българската ситуация е уникална, за жалост тя е катастрофално уникална. Това ясно заявих и аргументирано представих в своята книга „*Социална динамика и цивилизационно разслояване…*" от 2009 година.

Самата демографска криза бе планирано генерирана още в началото на Прехода. След това бе разгръщана като процес от всякакви „приятели на България". Чрез нея те ни стопяват като нация, а чрез рекламираното емигриране ни разселват далеч навън – и втори път ни стопяват като нация. Следващото действие е тук, на нашата национална и държавна територия, да се заселват големи маси хора от други цивилизационни зони – несъвместими с високите културни и държавни стандарти на българите и на Европа като цяло.

Така се сменя структурата на населението, променя се цивилизованият стандарт на държавата. Нацията губи своето устойчиво генетично и културно ядро, което е споено от народностна традиция и държавническа памет, както и от историческо достойнство. Изпуска високия стандарт в своето цивилизационно развитие и развитост.

* * *

Това досега, 27 години, ставаше чрез *ВЪТРЕШНИТЕ ЧУЖДЕНЦИ* – чрез раздуване и привилегироване на примитивните общности сред циганите, чрез ислямизиране на цигани и турцизиране на помаци, както и чрез примитивизиране на общности сред турците – поради обричане на бедност, закрепостяване към примитивен поминък и откъсване далеч от културните зони в България.

Сега това демографско и цивилизационно превземане и отнемане на България се осъществява и чрез *приждащата „БЕЖАНСКА ВЪЛНА".* Това е четвъртата заплаха, която назовах в началото на този текст.

Вече трета година (2014–2015–2016) *границата ни е отворена* и държавата на практика отказва да я охранява. Отказва да спира бежанците, да подбира от тях по-малко рисковите за нас и да филтрира потока, който влиза.

Държавата прави обратното. Граничната ограда така и не е достроена. Камерите по оградата така и не работят. Охранителите така и не са на мястото си зад оградата. Нито им е позволено да използват сила срещу нарушители и да стрелят дори в екстремни ситуации. Държавата вече втора година отказва да издигне физическа преграда пред идващата човешка вълна.

Влизащите ги регистрират без подбор и филтриране. Не отделяме християните бежанци от ислямистите завоеватели. Не отделяме майките с деца и семействата от разпознаваемите с просто око агресивни ислямски бойни отряди. Не отделяме хората с одухотворен интелигентен вид от налудничавите примитиви и религиозни фанатици. Няма филтър на границата и в регистрационните бежански центрове – за да допускаме адаптируеми бежанци, но да възпираме вълната от цивилизационно несъвместимите и пряко застрашаващи ни имигранти.

Освен всичко това държавата досега цинично стимулира трафикантите на хора и бежанци. И по този начин се създава още един мафиотски бизнес с много

пари за корупция в България. Тези много пари за корумпиране на политици, кметове и администрация вторично ще ни обезсилват, защото ще се пропуска време и възможности да се самопредпазим.

И отгоре на всичко, вместо да ги подкрепя и използва, държавата възпира и плаши със съд патриотични групи от граждани, които искат да съдействат при охраняване на държавната ни граница и за залавяне на незаконни имигранти, при осъществяване на надежден контрол в рисковите селища, при разкриване на трафиканти на бежанци. Вместо да ги подкрепя и да допълва силата им към своята, държавата (МВР, правителство, следствие, прокуратура, армия) ги стопира, медийно ги оспорва, опитва се да ги осъди. Все едно не са патриоти, а са криминални престъпници.

Колко и какви са „бежанците" в началото на 2016 г. в България?

Сега никой в държавата не може достоверно да каже колко са бежанците в България. Вероятно са под 100 хиляди. Все още не са фатално много. Но това не е заради българска мъдра политика, а само защото те досега преминаваха транзит през България към Западна Европа. Това скоро ще стане невъзможно. Границите за тяхното излизане от България вече се затварят: откъм Гърция и Сърбия, откъм Австрия и Унгария, Чехия и Словакия, Хърватия и Словения.

И какво ще стане на практика? През 2016 имигрантите ще влизат в България, устремени към Германия и богатата Европа. Но ще остават тук, задържани като в котел. Недоволни и агресивни, нежелаещи да се учат и адаптират, искащи издръжка, тероризиращи всички видове български администрации и власти наред с българските мирни граждани.

Обективно е така, на път е да стане така. Въпреки идеологемните заклинания за толерантност и всеопрощаващо гостоприемство.

Тук е логично да се запитаме какви основни обективни и субективни генератори има организираната „*бежанска вълна*"? В качеството ѝ на ново преселение на бедните народи към богатите страни и икономики, преди всичко към Европа. За да се реализира в такъв обем и мащабност. За да има видимо горещ емоционален градус. За да преодолява не само морските вълнения и простори, но и алчността на безжалостните трафиканти. За да е готова да се сблъска с военната сила на приемащи страни.

* * *

Можем да откроим *няколко ОСНОВНИ ГЕНЕРАТОРА* на „бежанската вълна", на арабско-негърското и мюсюлманско-ислямисткото преселение към Европа.

Първо, това е обективен процес.

Преселение и масирано нашествие на бежанци от бедни икономики към богатите зони на благоденствие, от страни с масов глад и мизерия към зоните на западното *„потребителско общество"* – с подаряван материален стандарт за бедни и социално слаби, чрез богати и щедри социални програми и благотворителност.

Второ, отново е обективен процес.

Масово изнасяне и бягство от безводни зони, без вода за хигиена и здраве, към зони с питейна вода, вода за хигиена и чистота. Неусетно се озовахме пред войни

за вода, а преди и след тях пред масово преселение като бягство от безводността.

Трето, пак обективен процес.

От страни с полупустинна природа населението се преселва към страни и райони с умерен климат, плодородна земя и зелена природа. Това е все по-мощен пряк генератор за преселение. Особено при алчна корпоративна политика, която превръща полупустинята в пустиня, която не дава трудова и производителна алтернатива на населението там.

Четвърто, това е ценностен процес.

През трите десетилетия на еднополюсна Глобализация западните „развити страни" изнасяха демокрация и всякакви свободи, държавна толерантност и гражданско неподчинение, индивидуализъм и необуздан мултикултурализъм. И всичко това бе изнасяно в държави с тоталитарни порядки и власт, сред народи с тоталитарна култура, с тлееща религиозна и племенна агресивност. В резултат сдържащите диктатори и държави рухваха, взаимната агресия избухваше, ислямският джихад и примитивната жестокост бяха легитимирани. Вместо да се изписват вежди, се изваждаха очи.

Сега атакуваните от „демокрацията" народи отмъщават на своите демократизатори. Превземат собствените им страни – преселват се, внасят себе си в държави с реална демокрация и толерантна традиция, без да срещат съпротива поради разколебания патриотизъм и забранения национализъм.

Например, добре би било Франция да разбере неизбежността на такава отплата, след като предишният президент Никола Саркози с високомерие бомбардира Либия и съдейства за разрухата на държавата на Муамар Кадафи. Сега същият този Саркози рони крокодилски сълзи и заклеймява нашествениците в Европа. Но е късничко. Защото *„каквото посееш, това ще си и пожънеш"*.

Пето, това е геостратегически процес.

Част от *хибридната война срещу Европа*. В качеството ѝ на стопански и финансов конкурент на САЩ. Срещу упорити народи, които не желаят да се откажат от националната си идентичност, от религиозната си принадлежност и култура. Хибридна война срещу европейските народи и държавите им, защото те не желаят да спрат борбите си за съхраняване на суверенитета на собствените си държави, борбата те да оцелеят като национални и да не предават напълно своя „*социален* характер".

Нещо повече. През 2014 г. тези народи взеха, че избраха такъв състав на Европейския парламент, че в него вече има мощни групи, заставащи активно срещу колониалното послушание от страна на Германия и Брюксел.

Всичко това се тълкува като всенароден грях и някой иска той да бъде наказан. Господарите казват: *„Не може така. Не ви е разрешено. Ще си получите заслуженото."*

Доказателствата от практиката за тази хибридна война срещу Европа, признанията от авторитетни политически фигури, изследванията на водещи анализатори – всичко това вече се натрупа в една критична маса, която ще отмести завесата на пропагандата.

За да може не само да се види ясно, но и да се признае, че „*бежанската* вълна" нито е само от бежанци, нито е само от страни с царящо политическо

и военно безумие в момента, нито е само спонтанна. А е организирана, масово организирана. А е подготвяна и инструктирана за провокативно и агресивно поведение в приемащите страни и към приемащите народи. А е цивилизационно не-адаптируема и не-съвместима, не-желаеща да приема културата и порядките на новия си дом. Такава е тя в огромна част от контингента си, който се пресели през 2015 и тръгва сега през 2016 година.

Шесто, това е плод на икономически егоизъм и корпоративна алчност.

Евтин нефт и газ за Европа срещу отстъпката пред Саудитска Арабия и страните от ОПЕК те да внасят своите ислямистки маси народ в християнска Европа. Бартерна сделка!

Това по същество е престъпната сделка от втората половина на XX век – след петролната криза от 1973 година. За нея алармира доблестната Ориана Фалачи. Тя ясно разказа какво се крие зад сполучливия термин *„Eur-Abia"* – едно предречено ново битие на Европа, която продава и предава своя религиозен и културен суверенитет, за да загуби след време и своя национален и държавен суверенитет [11].

Няколко десетилетия Западна Европа бе отворена за арабска ислямска имиграция. С идеята тези разрастващи се общности да бъдат интегрирани – чрез език и образование, чрез трудова и институционална интеграция, чрез повишаване на стандарта на живот, чрез нов хоризонт за реализация на младите поколения. Но минаха няколко десетилетия. Второто и третото поколение вместо по-висока мотивация за интегриране проявяват обратното – разочарование и обида от приемащата нация, агресия към нейната държавност. Причините са комплексни, но фактите на задържана и дори спряна интеграция сред голяма част от арабско-ислямската имиграция са си факти.

На тази база бяха арабските метежи преди 10 години във Франция, самосегрегирането на турците в Германия и на арабите в Брюксел, критичната маса на трудно контролирано такова население в Англия. От другата страна са откатната вълна на неофашизма и ксенофобията в поне 10 страни от Западна Европа, неонацизмът „а ла Брейвик" от Норвегия, агресивността на „Златна зора" в Гърция и други подобни.

Корпоративната алчност и удивителното управленско късогледство „а ла Меркел" взривяват гражданската структура на европейските общества, на приемащите народи, на цивилизованите християнски европейски народи с техните културни традиции и национална идентичност.

Става дума за корпоративна алчност, изведена в ранг на държавна политика, на обща политика в ЕС. Алчност за огромни мигрантски потоци, за да си решат богатите страни и народи трите основни проблема.

Първият е *икономическият* – нужда от евтина и безропотна пред експлоатация и дискриминиране работна ръка. Това са т.нар. гастарбайтери. Вторият е *образователно-професионалният* – по-лесно е да се внесе готова образована, мотивирана и производителна работна ръка от Източна Европа. Това са т.нар. остарбайтери, или „изсмукване на мозъци". Ние ги подготвяме, те ги прибират и използват. Третият е *демографският* – нужда от внос на висока раждаемост, за да се компенсира замиращата раждаемост на своите. Висока раждаемост от

изостанали култури и примитивни народи. Както и готово младо поколение пак от Източна Европа – отлични ученици, изявени студенти, млади генийчета. Вземаш човека, надграждаш му образованието – и го запечатваш като свой не само професионален, но и млад демографски контингент.

Седмо, процес на *расово разместване* на света и смесване на народите.

По същество не става дума само за народи от различни цивилизационни зони, които се смесват сред населението и работната сила в Европа. Нито само за ислямско нашествие в страните на християнството, със закономерните за исляма амбиции за превземане и налагане. Нито само за огромен контингент население с примитивна битова, трудова, организационна, сексуална култура. Нито за огромен контингент население, което връща жената и детето от цивилизацията на еманципираността и личните права обратно към цивилизацията на жестокия патриархат и личната зависимост.

Ако правим анализ без страх, няма как да не се върнем обратно до расовите основи на всичко това. „*Расизъм*"! Днес е рисково да се заговори за раси, междурасови отношения, расова несъвместимост. Голям е страхът да не бъдем обвинени в расизъм. Но едно такова обръщане и връщане зрее в Европа.

Страхувам се, че по тази линия е и провокацията. Например защо именно в Бавария в Германия са концентрирани най-много „бежанци" от миналата година – около 1 милион души? Защо точно в Бавария? Защо точно там провокират най-директно смиреността на германския народ и страха му да не го върнат към вините от нацисткия расизъм от Втората световна война?

Неонацистката вълна в Западна Европа предстои. Закономерна е. Пряко провокирана е. И тук не визирам само вълната към крайнодясно, към радикализиране на дясното – като реакция на кризата. Не визирам само възродената сила на неофашистките партии – част от тях се въздържат от публични прояви на ксенофобия, опитват се да се позиционират в едно по-общо патриотично национално пространство. Тук говоря открито за неонацизъм, с неговия свойствен расизъм, с жестокостта на политическите му средства, с масовата хипноза на екстремисткия му национализъм.

В неговата логика и емоция „бежанската вълна" е нашествие на низша и дори на най-низша раса, която бива преместена географски, бива насъсквана срещу една по-висша раса – с нейната държавна и културна същност, уязвява нейния държавен суверенитет, тероризира нейното национално достойнство.

Това е дълбоката същност на възприемането и преживяването на „бежанската вълна" и заплаха. Това е буре с барут. Натрупва се енергия за обществено земетресение. Избухването предстои. За него вече има симптоми в Гърция и Норвегия, в Холандия и Дания, в Германия и Франция, в Австрия и Хърватия, Швеция и Финландия.

* * *

По повод на първите три, маркирани по-горе обективни процеса нека припомня драстичното разминаване между хуманистичните обещания към света в началото на Третото хилядолетие и обратното, което виждаме на практика само след 15 години.

Светът след 2000 г., вместо в съзвучие с *Декларацията на Хилядолетието на ООН* да се справи със своята Цел № 1 *„Намаляване на крайната бедност и недохранването (глада)"*, наред с Цел № 4 и № 5 *„Намаляване на смъртността сред децата и майките и подобряване на здравословното състояние на майките"*, наред с Цел № 6 *„Борба с разпространението на СПИН, туберкулоза и сифилис"* и с Цел № 7 *„Намаляване на хората без достъп до питейна вода и добра канализация"*, се върна по пътя назад. Назад към все по-масова нетърпима бедност, детска смъртност и майчина незащитеност, към изоставяне на огромно население в безпросветна пустиня, лишено дори от вода и елементарна хигиена, обезправено в най-жестоки и примитивни форми.

Срокът за постигането на всички тези Цели на Хилядолетието бе 2015 г. Сега сме 2016 г.

„Видимите резултати" са очевидни, световните сравнителни индекси са безапелационни. Вземете само световната статистика за бедността и смъртността, за болестите и примитивното положение на жената в обширни цивилизационни зони по света. Вземете статистическите редове и профили на *Oxfam*. Вземете книгата от 2012 г. на световния авторитет Джоузеф Стиглиц *„Цената на неравенството. Как днешното разделено общество застрашава бъдещето ни"* (С., изд. „Изток–Запад", 2014, с. 542). Видимите резултати са плачевни в арабския и мюсюлманския свят, плачевни са в Северна Африка и в Близкия изток. Многократно по-плачевни в сравнение с Украйна и с такива послушни периферни сателити като България.

Плачевни до масово гражданско обезумяване са резултатите в държавите, които под лозунгите и знамената на демократизирането бяха разрушени и върнати исторически далеч назад в епохи на жестоки войни – чрез „цветни революции", чрез уж демократичните военни интервенции срещу Ирак и Сирия, чрез бандеровския неонацистки преврат в Украйна, чрез уж опозиционната „Ислямска държава" и всякакви междурелигиозни, междуплеменни и междудържавни войни в арабския свят.

И всичко това е все плод на еднополюсната Глобализация от 90-те години, станала „*антитерористична*" след 2001 г., пропаднала в икономическа криза и продължителна депресия след 2008 г., възродила Студената война през 2014 г., изправила се пред Трета световна война в началото на 2016 година.

* * *

Нека изразим тази реалност в термини като „малцинства", „*национални* малцинства", „враждебни *диаспори*", глобална „*религиозна* война", „*цивилизационна* несъвместимост", тихи и трудно разпознаваеми форми на „геноцид над българите".

Българската нация и преди бежанската вълна трудно се справяше с гето-циганското малцинство и сепаратисткото турско малцинство. Чисто количествено структурата на населението за 27 години се промени и се променя толкова бързо, че само след още 10–20 години българската народностна част от населението ще отстъпи под напора на циганското и турското малцинство. Такива са числата. Такива са динамичните редове на официалната и – още по-откроващо – на скриваната неофициална статистика.

Такава е „онтологичната матрица", изговорена от Лютви Местан, вдъхновена от неговите ментори. Има план тук, в България, да бъдат внесени и да уседнат като местно население до 2 милиона „бежанци", имигранти от пустинните зони на Арабия, на Афганистан, дори от самата Турция [12]. Два милиона, плюс досегашните ни близо един милион вътрешни чужденци. С тяхната свръхраждаемост, поробена жена, племенни структури, примитивност, войнствен манталитет.

Така цивилизационната структура на българското население ще бъде радикално сменена, при това само след 10–20 години [13]. Отвън и отвътре се прави всичко възможно, за да не ни дадат възможност да спрем процеса, за да не намерим добро за себе си решение. Избързват. Ускоряват процеса. За да ни държат ръцете и обезсърчат умовете. Насажда се страх, че всичко това е неизбежно и че сме безпомощни пред него [14].

Какъв е мотивът това да се прави в България и с българската нация?

Видимият мотив *идва от геостратегическата война*, която се вихри наблизо до нас от 2014 г. Тук се концентрира *сблъсъкът между глобалните интереси и битката им за надмощие.* Ние сме в центъра на един голям район, предвиден за преначертаване на държавни граници, за възникване на нови народи със свои национални държави и за отмиране на стари народи с разпарчетосване на техните национални държави. Жестоко е, но е факт като процес в напреднала фаза на реализация.

България отново е в най-горещата зона. Максимално объркана и отслабена. С почти разпаднало се гражданско общество, с обезверено население и липса на народно и национално лидерство. Пряко заплашвана от вътрешните си малцинства. Пред масиран внос на нови агресивни външни малцинства.

България е ефективно предавана и продавана от обезумели политици и страхливи кариеристи. Надвесена е над пропастта на своето стопяване и разпадане.

Или пред изненадващо свое ново Възраждане. Доколкото сме българи, нека бъдем оптимисти. Доколкото сме професионалисти политолози и социолози, нека активно да помагаме за това ново Възраждане.

* * *

Има ли спасение за България, за православните българи – като нация с многовековни корени и традиция, като жизнен ген и духовна виталност, като патриотична традиция и национално достойнство?

Има, разбира се. Нашата история го демонстрира. Колко пъти сме успявали да се изправим и възродим от пепелта!

Но сега, за да стане отново, има една решаваща предпоставка. Тя е: дали ще съумеем да отстоим себе си? Да отстоим своите интереси в „партньорския" ЕС, пред „приятелския огън" на силните в НАТО, пред високомерното имперско ядро на ЕС и Новия световен ред.

Аз убедено говоря не само за *нужда от, но и за практическа възможност за връщане към националния патриотизъм, цивилизования национализъм.*

Връщане към идеята за нацията като медиатор между човека и света, между местните традиционни общности и света. Връщане след вече трето десетилетие на

уж демократично натрапване на идеологемите на мултикултурализма, след вече трето десетилетие на уж либерална принуда да се отказваме от традиционната си религиозна и културна идентичност [15].

На общополитическо равнище това бе постановено чрез пробутания на членовете на ЕС Лисабонски договор от 2007 г. В него има същностно противоречие. От една страна, в Преамбюла изрично е записано, че страните са *„вдъхновени от културното, религиозното и хуманистичното наследство на Европа. От което са се развили универсалните ценности за ненакърнени и неотчуждаеми права на човешката личност. Както и свободата, демокрацията, равенството и правовата държава"*. От друга страна, общите принципи за *„равенство", „свобода"* и *„човешко достойнство"* изяждат дефинирането на Европа като цивилизационно пространство, доминирано от християнската религия, еманципацията на жената, националните традиции и културни кодове за идентичност.

Всичко това просто е подминато, всъщност игнорирано, и така законодателно е отменено като норма.

Например в чл. 2 вместо ясно да се говори за християнство, се говори за размити „*ценности*" на „*своите народи*". Равенството между жените и мъжете само е „*насърчавано*", все едно то вече от десетилетия не е културна норма в Европа.

Казано е, че Съюзът „*зачита*" националната идентичност и поддържа държавите при опазване на националната сигурност. Само че върху по-общия хлъзгав принцип на мултикултурализма. Вижда се, че националната идентичност не е прокламирана категорично, а срамежливо и хлъзгаво. Отворена е вратата за фактическата ѝ отмяна и подмяна.

В чл. 69 изрично е записано, че Съюзът е *„пространство на свобода, сигурност и правосъдие"*. При това следва да *„се зачитат различните традиции на държавите членки"*. Но на практика това се извърта и подхлъзва към привилегироване на малцинства – не само на досегашните вътрешни, но и на внасяните сега чрез имиграция и бежански вълни. Разбира се, за сметка на правата и сигурността и осигуреното правосъдие за националните мнозинства.

В чл. 62 е въведен *„принцип на неотблъскване"* на имигранти и бежанци. Това би следвало да се съчетава с *„ефективен контрол и наблюдение при преминаването на външните граници на ЕС"*. Чрез обща за Съюза *„интегрирана система за управление на външните граници"*.

Тук всъщност какво е направено?

Проблемът от политически е трансформиран в технико-бюрократичен. От цивилизационно-субстанциален той е преведен все едно става дума единствено за техническа ефективност на институции за информация и контрол.

Проблемът е изваден от пряката отговорност на политиците и политическите органи на Съюза. И е прехвърлен към компетентността на чиновници и експерти, бюрократи чиновници и политически неотговорни експерти. Вместо ясно дефиниране на нуждата от културен и религиозен филтър, от здравен и психиатричен филтър, от образователен и езиков филтър, чрез които да се отсяват приеманите в Европа бежанци и имигранти, е направено прехвърляне в полето на някакво си наблюдение и бюрократичен контрол.

* * *

Тук нека си позволим да произнесем истината за проблемната ни ситуация. Не само на фона на основния нормативен документ на ЕС – Лисабонския договор от 2007 г. Но и в светлината на практическата политика през 2015 и началото на 2016 г. от страна на Брюксел и Берлин.

Истината е, че уж славният и непобедим ЕС, с ръководство от Брюксел и Берлин, е затънал и затъва във все по-трудно обяснима шизофренна раздвоеност. За съжаление. За наше опасение. Въпреки справедливите възражения на Клаус и Орбан, на Варуфакис и Иглесиас, на Корбин и Джонсън.

Нека изброим само няколко основни шизофренни разминавания и противоречивост:

- искат газ от Русия и да работят на руския пазар, но безропотно слушат Вашингтон за финансови и търговски санкции, за пропагандна война срещу Русия, за заплахи на НАТО срещу Русия;
- искат евтина имиграция от бедни страни заради нуждата от нископлатен гастарбайтерски труд, но не могат да се справят с цивилизационната несъвместимост на имигрантите, с нежеланието им не само да учат език и да се образоват, но и да работят каквото и да е;
- искат толерантност към „бежанци" и незаконни имигранти, но не вземат мерки срещу преките заплахи от жестоки атентати с масови европейски жертви – дори след атентата в Париж от 7 януари 2015, дори след демонстративните изнасилвания след 1 януари 2016 в Кьолн и други подобни;
- продължават да говорят напевно и в либерален делириум за мултикултурална отвореност на европейските държави и нации, но отказват да разберат рационалното и ценностно допустимото в ответната вълна на расово-ксенофобската истерия срещу мюсюлманите фундаменталисти, към агресивните араби и негри;
- приобщават източноевропейците и православните в ЕС, изсмукват мозъците и младостта им, но в същото време правят стигматизиращи обидни кампании срещу българи и румънци, дискриминират новите страни членки чрез ниски субсидии за земеделци, свити квоти за продукция, квоти за миграция и работа, различни банкови лихви за кредити;
- искат народите и държавите в ЕС да са привилегировано богати, но продължават да налагат екстремисткия неолиберален обществен модел, който чрез Глобализацията от 1991 г. насам рязко поляризира населението и народите, 50–70% обедняха, средната класа се сви драстично, дъното на мизерията рязко пропада, а социалният геноцид се разраства;
- кълнат се в социалната и правовата държава, но искат да подпишат *TTIP*, за да продадат държавното демократично право на алчни анонимни лобисти и техните корпоративни съдилища.

Общ знаменател на тези и други подобни шизофренни раздвоявания в политиката и мисленето на ЕС е самообезсилването пред агресивността и примитивизма на новото човешко преселение към Европа. Хуманните и либерални принципи, отвореността на държавите, културната и религиозната толерантност –

всичко това в Европа бе превърнато не просто в догма и забраняваща всяко другомислие утопия. Бе превърнато в собствена безпомощност пред очевидната нужда от силов отговор – не само затваряне на границите, но преди всичко ефективен филтър, който да отсява нискорисковите бежанци и имигранти. Включително със средствата на насилие, когато другите форми на диалог стават неработещи.

Ответно насилие заради самосъхраняването. Мрежите по границите не вършат работа сами по себе си. Ако армията е там само за да наблюдава. Ако на полицаите не е дадено оръжие и право да го използват. Ако камерите и сигналните съоръжения са изключени. Ако министрите не поемат отговорност. Ако медиите ни разоръжават мисловно чрез идеологеми и приспивни илюзии.

Горното е трудно дори за произнасяне. Всеки дръзнал да се произнесе срещу рефлекса на мултикултуралния утопизъм и догматичната идеологизирана надъханост става обект на заклеймявания. Но пробивът в догмите на неолиберализма и мултикултуралната политическа философия вече е направен. Виждаме как упорито и смело говорят за това все повече държавници и политици – повечето десни, но има и леви, повечето са от малки страни, но има и от големите, повечето са от Изтока и Юга, но има и от Севера и Запада. Всички те все по-категорично искат радикални промени в политиката за самосъхраняване на Европа като цивилизационен модел, като културна традиция, като национални идентичности.

* * *

Тук, в заключение, бих искал да обърна вниманието към един знаменателен държавнически пример от преди цяла една година. От държавата Австрия. Става дума за приетия там *закон за исляма – Федерален закон за външните правоотношения на ислямските религиозни общности.* Приет е през февруари 2015, след 2-годишна подготовка и оживени обществени дебати, в които се избистря държавническият подход.

Целта е да се отстои културната идентичност на нацията – въпреки идеологемите за мултикултурализъм и толерантност. За да се гарантират политическа стабилност и граждански интегритет. За да не се превръща културната автономия на религиозни малцинства в оръжие за самосегрегиране и в искания за политическа автономия. За да се обезсилят опитите за внос на агресивни религиозни малцинства и чужди враждебни диаспори.

Този закон на практика е пробив в мултикултурализма като идеологическа догматика, въвежда държавни и регулаторни ограничения в идеологемата за „отворено общество". Той принципно отхвърля забраната да се регулират чрез силата на държавата религиозните и културните свободи, когато и доколкото те поставят в риск нацията и културната ѝ идентичност, реда и спокойствието в държавата. Този закон е практическо връщане към принципите за национална идентичност в суверенна своя държава, както и към културен и религиозен протекционизъм.

Законът е събран само в 10 страници, имайки 6 раздела. Кратък, ясен и категоричен. И са казани толкова много принципни неща, чрез съвсем прагматични норми и формули. Ето, такъв закон бихме могли ние, в България, почти

директно да заимстваме. Едва сега, през март 2016, има внесен законопроект в Народното събрание с норми в духа на австрийския закон. Но без публично и спокойно предварително дебатиране. Много от нормите са замъглени, не са така категорични като при австрийците. Част от най-важните неща като форми на държавен контрол са ловко пропуснати.

Накратко ще маркирам някои от най-важните неща в австрийския закон.

Първо, мюсюлманските вярвания и общности не са сложени под общ знаменател, отчита се принципната разлика между различните ислями. Алевитите са отделени от другата ислямска религиозна общност. Нещо, което не се прави в Турция по принцип. Не се прави и в България сега.

Защо е това разграничаване? Защото и доколкото обособените ислямски религиозни общности имат различия не само в празниците и вярванията, в символиката и културната си традиция. Важно е, че те имат различно отношение към светската държава и Халифата, различно отношение към закона и Шериата, към социалния и гражданския статут на жената и детето. Имат различно отношение към неверниците и към другите религии, към религиозната толерантност в съвременното общество. Те в различна степен са готови за интегриране в цивилизационната среда на приемащия народ и неговата държава.

Второ, на религиозните общности се дават права за желана от тях културна автономия. Но само ако не прекрачват прага на суверенитета на приемащата държава и достойнството на приемащия народ.

„Да" за културна автономия, „не" за превръщането ѝ в политическо оръжие. Включително децата от общността в мюсюлманските училища е задължително да бъдат обучавани на немски език (официален в държавата). Включително имат задължението в тези училища да проповядват положително отношение към Конституцията на приемащата държава Австрия, към нейното светско законодателство и институционален ред, като цяло към обществото на австрийците.

Националните закони са над Шериата. Религиозните общности не могат да накърняват обществената сигурност и ред, здравето и морала, правата и свободите на другите хора в страната.

Трето, забранено е чужди държави да се намесват чрез религиозните общности във вътрешните работи на Австрия.

Не се разрешава официално или скрито финансиране на мюсюлманските организации от чужбина. Това го разбираме като забрана за финансиране преди всичко от Турция и Саудитска Арабия, Албания и Косово. Изрично е записано, че мюсюлманите в Австрия трябва да са *„освободени от влиянието и опеката* от чужбина".

Не се разрешава имамите да работят, без да знаят немски език. Всички имами задължително трябва да са получили австрийски дипломи. Специално звено от шестима експерти в Университета на Виена сертифицира имамите от 2016 г. – като отговарящи на държавните критерии и като вещи в ислямската теология. Става дума за 300 имами в Австрия. Забележете, че имамите в България сега са 4000 и са извън всякакъв квалификационен и езиков контрол от страна на нашата държава.

Четвърто, културната автономия следва да се вмести в някои основни здравни и хигиенни стандарти на европейската цивилизация. Има категорична забрана за жестокото женско обрязване. При мъжкото обрязване се предвиждат категорични медицински условия.

Пето, забранено е средновековното примитивно културно равнище на имамите. Мюсюлманските религиозни училища в техните общности са също училища. Следователно учителите следва да са изведени до културното равнище на едно европейско общество.

Имамите трябва да са завършили висше образование, при това не другаде, а в самата Австрия. Дори не в друга европейска държава. Да не говорим за Африка, Турция или арабска страна.

В обобщение, ислямските религиозни общности в Австрия са признати религиозни общности и имат всички основни права на гражданите. Могат да уреждат и управляват своите вътрешни общностни работи независимо. Имат свобода на вероизповедание и на публично практикуване на своята религия.

Имат законова защита на своите учения и обичаи. Но само ако не се позовават на тях срещу държавните норми в Австрия и само ако спазват тези държавни норми и обществен ред, ако се съобразяват с интересите на националната сигурност.

Ислямските общности и регистрираните им правосубектни организации са пряка отговорност на федералния канцлер. Всички сдружения за разпространяване на религиозните учения, на които не е даден статут на правен субект, се разпускат и нямат право да функционират.

Както се вижда, дават се свободи, но в ясна и категорична ограничителна рамка, с опростен и ефективен държавен механизъм за контрол. Само така различните могат да бъдат стимулирани към интегритет, а не към сепаратизъм и враждебност вътре в страната.

Този закон на практика е *смяна на парадигмата на еднополюсната Глобализация*. Челен пример е вече една година. За жалост през тази година не се получи вълна към възприемане на австрийската практика. „*Бежанската* вълна" и имигрантското нашествие в Европа отклониха вниманието, отложиха процеса. Но сега, през 2016 г., вероятно и други държави ще последват законодателния и държавнически пример на Австрия. Ето, вече казах за конкретни стъпки у нас. Това по същество е в логиката на Виктор Орбан и е отказ от философията и отворените обятия на Ангела Меркел.

* * *

Смяна на парадигмите в националната политика и държавното управление. А преди това смяна на парадигмите в идеологията и медийната пропаганда. И наред с това в съответните социологически и икономически, политически и медийни теории и методологически подходи. Мисля, че през 2016 г. вече можем да говорим за осезаемо разгръщане на този процес.

Отново сме в преход. Този път от ерата на еднополюсната Глобализация (1990–2015) към нещото след нея, към едно различно общество след нея.

Какво ще бъде то, не само че днес никой не знае, но впечатлява *отказът да се формулира един алтернативен и заместващ обществен проект.* Политическата

алтернатива засега е само във формата на критика и отричане, само във формата на търсещ спасение пълзящ емпиризъм. Липсва опит за системно моделиране на алтернативата.

Това самò по себе си е израз на продължаващия страх от идеологизиране, поне в ясните му откровени форми – страх у политиците, най-вече левите, страх у анализаторите и теоретичните визионери, страх сред интелигенцията, поразена от стигмата върху всяка „идеология", страх и сред „електората", който бе отвикнат да мисли политически за политиката, да мисли идеологически за обществото си, да мисли системно и логично.

Обръщат се културните кодове в политиката. Политическата коректност от епохата на еднополюсната Глобализация вече е във фаза на радикален критицизъм, на дълбочинно и прагматично преосмисляне, на коригиране и търсене на ценностите, на нужда от истинска идеологическа и политическа алтернатива. Сега интензивно се променя колективно несъзнаваното. Има много симптоми за този масов граждански процес. Антибежанските ексцесии в Швеция и Германия, в други западни страни, скоро и в България, са ясен симптом, показват натрупване на критична маса в практиката на застрашените общества и държави.

2016 година ще бъде ключова за смяната на политическите парадигми от 27 години Глобализация. По същество започна отхвърляне на основните идеологически догми на Новия световен ред. 2016 ще е ключова за спиране на залъгването на трезвия прагматизъм с някакви „ценности". 2016 вероятно ще е ключова за освобождаване на натрупвания граждански гняв срещу неолибералните политици. Гняв, който през последните години бе притискан чрез страх от големите и силните в глобалната конструкция.

Става дума за преоценка, коригиране и дори отказ от основни идеологически догми на еднополюсната Глобализация. Преди всичко за: (1) *„отвореното общество" и неудържимата мобилност* на капитали и хора; (2) *мултикултурния либерализъм*, който вместо толерантност и културно вплитане постига взаимна агресия, развихряне на ексцесии и взаимно брутално насилие; (3) *западния културен универсализъм*, който в името на демокрацията бе брутално налаган на народи и култури от коренно различни цивилизационни зони; (4) *атомизирания и егоистичен индивидуализъм* на хора, откъснати не само от своите нации и традиционни общества, не само от лоялността към своите държави, но и от семейството и родителските си роли, дори и от природната си полова принадлежност; (5) *националната държава*, която да прехвърли своя национален суверенитет и да се редуцира до местна администрация; (6) *пазарния феодализъм на глобалните корпорации*, които чрез договорите за Транстихоокеанско партньорство (*TPP*, 2015) и за Трансатлантическо партньорство за търговия и инвестиции (*TTIP*, 2016) фактически налагат своята корпоративна диктатура над държавите и правителствата им; (7) *глобалните медии,* които искат свобода и независимост за себе си, за да налагат ценностен империализъм и идеологически догматизъм на периферните страни и подчиняваните народи.

Смяна на парадигмите след ерата на еднополюсната Глобализация означава *обръщане и връщане към патриотизъм на народите и просветен национализъм на политиците, към умерен протекционизъм в икономиката, в търговията и*

финансите, към културните корени и народностните традиции, към своя родов ген и опазването му в хаоса на световното кръвосмешение.

Конкретно става дума за отказ от фетишизма на *смесеното мултикултурно* общество – с обезсилено национално ядро и продажна национална държава.

Става дума за *утопията на информационното общество* и мобилните комуникации, които създават илюзия за обективна информираност и висока културност. Но на практика за много хора затварят пътя към дълбоко знание и постигане на мъдрост. Освен това те слагат бариера в пътя към експертен професионализъм, учейки много професии на елементарен технократизъм и безмисловна стереотипност, теглейки студентите към мързел и „копи-пейст" мошеничество.

Става дума и за *утопията на потребителското общество*, в което ценностната доминанта на пълноценния живот няма вече да е работата и обществената производителност, а играта и забавлението. В него голяма част от младите поколения се запечатват в инфантилизъм и психична незрялост за цял живот. В него хората стават невротични и депресивни поради изкуствени потребности и консумативна алчност.

След смяната на парадигмите в обществото като цяло, на политическото поле идва и изместването на досегашните властващи глобалистки партии от нови, *алтернативни партии*. В този процес на борба и замяна възловата дума не е нито „леви", нито „десни". Възловата дума е „алернативни".

Това през 2014–2015 бе феноменът СИРИЗА в Гърция. Това през 2015 бе феноменът „Подемос" в Испания. Това през март 2016 е феноменът *AfG* (Алтернатива за Германия). В местните избори те се включиха в групата на големите партии в Германия. И казаха: *„Ние сме там, за да останем."* Предстои Ангела Меркел да си скубе косите, да се сбръчква от злоба и безсилие. Но народите искат своето. Избутват нагоре наистина нови партии, с алтернативни ценности, с друга, своя класова социална база. Разбира се, и с друго публично говорене и поведение на лидерите си, с друга смелост пред реалните проблеми в обществото и държавите.

Накратко, в какво се състои алтернативното на тези нови партии, обществени движения и техните лидери?

Алтернативното е *в патриотизма* – срещу обезличаващия мултикултурализъм. Алтернативното е *в национализма* – срещу глобалните форми на пазарен и финансов феодализъм. Алтернативното е *в протекционизма* – срещу господството, алчността и корпоративната психопатия на глобалните монополи. Алтернативното е *в колективния егоизъм* на нациите, които отстояват своята национална идентичност и културна традиция, своя ген и цивилизационна позиция – срещу либералния догматизъм на толерантността на всяка цена и търпимостта към всякакви други и чужди в собствената страна.

Комбинацията от всичко това е алтернативното в програмите, възванията и властовата активност на новите партии. Това е *точката на пресичане и събиране на новите леви с новите десни – на новите леви с бъдеще до новите десни със съхранен хуманизъм.*

В България политическата алтернатива има същото лице и същата формула. Без тях напъните за нови партии и за ново национално лидерство биха били

обречени на краткострочна изборна победа, скоротечно дискредитиране, бързо отпадане от голямата игра в политиката, замеряне с развалени яйца и протекли домати от страна на електората.

Успешна алтернативност през 2016 г. в България не е възможна без връщане към българската национална идентичност. С цел самосъхраняване пред вълните на преселението на прединдустриални ислямски народи. С цел справяне с агресията на примитивни малцинства в България. С цел обезсилване на сепаратизма на чужди диаспори в България.

„*Единството и съединението правят силата.*" Това е платформата на силната държава, на устойчивото общество, на продължаващата нация.

„*Законът за исляма*" в Австрия от февруари 2015 дава конкретен пример за държавническо усилие и нормативна форма как да се удържа единството и съединяването в едно съвременно европейско общество – въпреки различието в религия и традиционна култура, въпреки смесването от различни цивилизационни зони, въпреки нарасналия процент на „*чуждо население*".

Надявам се тук, в България, най-после да започнем да вземаме такива примери. Това е жизнеспасяващо. А ние, учените, би следвало да подбутваме и издърпваме процеса на съответна смяна на парадигмите на държавническото и политическото равнище. Това е нашата експертна задача, съчетана с нашата гражданска мисия.

БЕЛЕЖКИ

[1] Вж. *Л. Петров.* Неоосманизмът. Новата геополитическа доктрина на Република Турция. С., Световит, 2015, с. 194. Любен Петров е български дипломат от най-високо равнище. Книгата е написана от него с впечатляваща коректност спрямо достоверността на фактите, с аргументираност на изводите и анализа, с валидност на източниците.

При представянето на тази книга пред читатели (25 май 2015) аз развих няколко основни идеи.

Първо, неоосманската политика на Турция следва да се анализира в хоризонта на усилието от края на XIX век насам в Турция да се формира единна и еднородна турска *нация*, организирана и управлявана от съответна своя унитарна държава**.** Това е трудна задача при наличието на такава етнонародностна и религиозна пъстрота сред населението на Турция (вече 75 млн.). Само кюрдите са около 20 млн. Алевитите са други около 15 млн. И още поне 10 други малцинства със значимо присъствие. Задачата за единна нация вече 140 години не е решена. През последните 15 години радикалният ислямизъм (сунитски) натрупва огромна гражданска енергия за процеси в обратната посока като съпротива срещу властта. Избухналата в началото на 2016 г. гражданска война в кюрдските провинции е закономерен антирезултат на централната политика.

Второ, кемалисткият национализъм предполага светска държава, бори се за нея, създава съответни държавни структури, обучава интелигенцията в този дух. Но заедно с това той е интровертен по манталитет и не разчупва „имперския социален характер" на турците. Придържа се към принципа „завладявам и привличам, но не давам и не споделям" по отношение на съседните култури и народи. Това е културен код на „турската нация", който

им пречи пълноценно да се интегрират към демократичното и хуманното развитие на Европа, да догонят еманципирането на жената и освобождаването ѝ във всички сфери на обществена изява и реализация. Пречи им да освободят своята интелигенция от оковите на консервативния национализъм, при това консервиран още веднъж религиозно и още веднъж като неизживян рефлекс за реванш и реставриране на имперската им сила, власт и значимост.

Трето, турското национално и религиозно високомерие, реваншистката имперска амбиция, усещането за собствена сила след 20-годишно впечатляващо икономическо, военно и обществено развитие водят закономерно до конкретизирането на неоосманската политика и амбиции, особено след 2002 г., спрямо България като пряк обект за овладяване и завземане – чрез финанси и бизнес; чрез религиозно и властово доминиране в т.нар. смесени райони; чрез национални и регионални медии; чрез своя пета колона в съдебната система и армията; чрез политическа активност на джамиите и Мюфтийството; чрез насаждане на усещане за все по-силна и по-пряка зависимост от Анкара; чрез активен и ефективен процес на ислямизиране и потурчване на половината от циганското малцинство и на немалка част от помаците (българи мохамедани – става дума за целеви контингент от 400–500 000 български граждани). И, разбира се, чрез силата на ДПС като управляваща партия след 2001 г. – а след 2012 на още едно, второ ДПС (Касим Дал и Корман Исмаилов) и накрая през 2016 на още едно, трето ДПС (Лютви Местан и Хюсеин Хафъзов). Това вече е ветрило от три ДПС-та. И трите имат неприкривана сепаратистка политика. Изваждат своя крепостен електорат от състава на българската нация и го причисляват към „турската нация". Изместват българския капитал и го заместват с турски капитали и бизнес структури. Стремят се към тотален медиен монопол, за да манипулират общественото мнение в своя полза. Ще се възползват от новия Закон за училището (приет през септември 2015), за да сегрегират началното и средното училище, превръщайки го в масов инструмент за нова вълна от ислямизиране и потурчване – не само на територията на България, но и със средствата на самата българска държава.

[2] Вж. *А. Давутоглу*. Стратегическа дълбочина. Мястото на Турция в международните отношения (2001). С., Изток–Запад, 2015, с. 672. Любопитно е, че книгата бе преведена и готова за отпечатване 3 години преди разрешението на Давутоглу това да стане. Бе задържана в България, въпреки преводните издания в други десетки страни. Вероятно по тактически съображения, за да не се дразни и провокира тук българският патриотизъм и национален рефлекс за самосъхраняване. Обратно, в края на 2015 г. книгата не само бе издадена, но и бе направена мощна и дори агресивна пропагандна кампания. Дори с участието и ангажирането на БАН, както и косвено с атаката срещу нас от страна на Вселенския патриарх Вартоломей II (ноември и декември 2015). Това някак съвсем не случайно съвпадна с последната фаза на радикализиране през 2015 г. на агресивната външна политика от Турция към Сирия и Кюрдистан, а в нашата посока спрямо България и Гърция.

[3] Тук мога да ви припомня една интересна и подценявана книга от американец относно цивилизационното превъзходство и перспективност на Европа. Вж. *Дж. Рифкин.* Европейската мечта. Как бъдещето на Европа затъмнява американската мечта. С., 2005, с. 440.

В нея се търсят нови уроци от Стария свят, за да се прогнозира уязвимостта на световния лидер САЩ и на американската мечта и утопия. Анализира се модерната епоха (капиталистическата) и произвеждането в нея на националните държави, наред със и заради новата индустрия и капиталистическите пазари. Говори се за едно нужно и идващо Второ про-

свещение и за културното превъзходство на Европа, което би я предпазило в настоящия световен катаклизъм. Поне в съперничеството ѝ със САЩ, ако не под вълната на примитивизма и ислямизацията.

[4] *Договор/и от Лисабон, 2007.* Договор от Лисабон за изменение на Договора за ЕС и на Договора за създаване на Европейската общност. Подписан е на 13 декември 2007.
След неуспех на опита за Европейска конституция.
Според Договора „Съюзът заменя Европейската общност и е неин правоприемник". Договорът действа съвместно с Договор за функциониране на ЕС, имайки с него „еднаква юридическа сила". Наред с Хартата на основните права на ЕС, адаптирана също през 2007 година.

[5] *„Мултикултурализъм"* – базова идеологема на Глобализацията и глобализаторите след 1991 г., сърцевинна догма в глобалното обществено и социално инженерство, налагащи претенцията за универсализъм на западния ценностен и културен модел.
Идеологема и догма, която само за 2 десетилетия претърпя крах, преоценка и отхвърляне. За изненада на авторите и сценаристите на мултикултурализма, на глашатаите и апологетите, на рекламистите и пропагандаторите му. Заедно с кризата след 2008 г. и новата война след 2014 (гореща в Украйна и Сирия и студена между центъра на Глобализацията и алтернативните геостратегически центрове).
Изненадващо много европейски и световни авторитети вече се отрекоха от мултикултурализма. Още преди „бежанската вълна" към центъра на Европа (2015) и още повече след осъзнаването, че това е едно масирано, добре организирано и режисирано, дългосрочно поразяващо Европа ислямско нашествие, нашествие на „новите варвари" в центъра на цивилизацията (2016).
Достатъчно е да се споменат предупредителните гласове на Цветан Тодоров и Ноам Чомски, аналитичните предупреждения от Тимо Сарацин и Славой Жижек, Франсис Фукуяма и Хаджун Джанг, посипването на главите с пепелта на самоотричането от страна на политически лидери като Никола Саркози и Силвио Берлускони, Дейвид Камерън и дори упоритата Ангела Меркел.
Глобализацията забуксува, а триумфалният поход на мултикултурализма доведе до откатна вълна от национализъм и ксенофобия, до възраждащ се расизъм и религиозна война. На практика вече е изречена „смъртната присъда" над мултикултурализма като идеологически модел и съответно обществено и социално инженерство, над този идеал и практическа утопия, която зашеметяващо бързо на практика се претвори в деградираща антиутопия.
Мултикултурализмът умря като неоспорим приоритет на субективното, при това на индивидуализираното егоистично и атомизираното отчуждено субективно. Като приоритет, обезценяващ всякакви социални принадлежности и лоялността на хората към тях – класови и съсловни, религиозни и традиционни, национални и държавни, дори семейни и родителски, дори полови, мъжки или женски. Мултикултурализмът обеща, че ще извежда хората извън и над такива обективни окови на личността и свободния човешки дух. Но катастрофира в тази си утопия, бе посрамен от битието и неговите обективни структури.
В България преоценката на мултикултурализма като идеология и инженерство стана активно и със сериозни научни книги и конференции след 2010 г. Широко е ветрилото от колеги, които се занимават с тази проблематика и все по-смело пишат и говорят по нея.
Тук препоръчвам да видите една обобщаваща книга с богата аргументация, широк хоризонт и писана с философска мащабност: Мизов, Максим. Греховете на мултикултурализма и българският етнически модел. С., Авангард прима, 2010. В два тома по 302 страници.

[6] *ТИКА е ислямистка фондация,* финансираща дейности и форми за религиозно фундаменталистко обучение на български деца, за ислямизиране на селища и общини с българи мохамедани, за турцизиране и ислямизиране на цигански общности, за антихристиянска и антибългарска пропаганда чрез медии, кино, литература. Работещи за радикализиране на мюсюлманите в България.

[7] Ясно заявено в *гневното писмо на Ахмед Доган* от 9 февруари 2016 до провинилия се турски президент Реджеп Ердоган, който забрани на него, на Делян Пеевски и на още над 130 активисти от ДПС да влизат в съседна Турция и ги заплаши с криминално разследване.

В това писмо Доган заема високопарната поза на европейски цивилизован либерал срещу един турски примитивен националист. Това категорично противопоставяне се харесва на мнозина. Но тревожно много журналисти и анализатори, политолози и социолози пропускат да забележат и отбележат, че това е втори опит от страна на Доган да се самогероизира политически. Той да се самогероизира, а след това цяло ветрило от публични говорители да го героизират със сълзи на умиление и сърцераздирателна благодарност.

Става дума за героизиране на Ахмед Доган като герой български, като „*истински български* патриот", като „*спасител* на България" от протурския и предателски сепаратизъм на Лютви Местан (декември 2015). Спасител на България от етнорелигиозна война – както през 1990 г., така и сега. Писмото е пълно с подобни изпитани щампи, налагани вече 27 години в обществената психика, в политическата риторика, в приспиващата журналистика.

И малко граждани, още по-малко политици и съвсем малко анализатори забелязват ясно заявената формула, че турците в България са малцинство, при това те били „*национално* малцинство". И са малцинство тук, като външна диаспора на съседната велика турска нация. Но нали точно това е в съгласие с по-общата формула на неоосманизма за т.нар. външни турци! Поразителен е Доган в своята наглост: едновременно да се представя като български патриот, спасител на мира сред българската нация и заедно с това да формулира отделяне на „българските турци и мюсюлмани" извън българската нация и да ги причислява към съседната турска нация, която в последните години е настройвана като враждебна спрямо българската нация, а в последните месеци се прави максимална мобилизация за агресивни действия.

Поразителен е отказът да се види това противоречие. Поразителна е неспособността да се реагира срещу този вид демагогия и политическа мимикрия. Поразително е упоритото нежелание да се застане срещу тази „мека сила" в общата турска политика за нова вълна на потурчване и ислямизиране в България, за радикализиране на мюсюлманите в България, за използването им като гражданско стадо за целите на агресивната политика на съседна Турция. Тя вече води две войни – срещу Сирия и кюрдите. На този фон съвсем ясно намеква за насочване и срещу България. Ако не успее да я превземе отвътре, то да се стовари отвън върху нея.

[8] За тези *демографски тенденции и катастрофални перспективи* аз алармирам още от 2004 г. Написах всичко ясно и точно в голяма книга през 2009 г. Други колеги алармират заедно с мен.

Засега практическият резултат от нашата активност е никакъв. Политиците се ослушват. Андрешко хитрува на дребно. А каруцата бавно, но с цялата си тежест потъва в блатото.

Медиите претръпнаха и вече пишат по тази тематика без емоция. Българите патриоти са все още вцепенени и примирени, че умираме като нация. Интелигенцията е изпаднала също в примирение и чувство за безпомощност. От друга страна, грантовите експерти приспивно ни обясняват, че няма нищо особено в България на фона на общоевропейската демографска криза.

Вж. *М. Мирчев.* Социална динамика и цивилизационно разслояване. Възпроизводство на населението, човешкия капитал и трудовите ресурси в България. С., 2009, с. 544. Специално на тези проблеми са посветени 2 от общо 4 раздела в книгата: „Демографската криза като обществен проблем", с. 25–175 и „Цивилизационно разслояване и съвместимост", с. 407–516.

[9] Този процес на масово емигриране, чрез няколко вълни след 1990 г., специално съм анализирал както в глава от горната книга: „Продължаващата емиграция. Опит за демографско самоубийство" на българската нация. с. 111–150, така и в обобщаващата глава: „Рискът за държавата. Демографската криза и рискът от катастрофа", с. 151–175.

[10] *„Съвременно робство"* – има основания да се говори за социални форми на робство в съвременните уж толкова високоцивилизовани общества: западни, европейски, вкл. България. Проблемът не е само на нискоразвитите страни от далечни континенти.

Робството се завърна в „развита и цивилизована" Европа. Завърна се чрез циганските гета и тяхното множене, чрез арабските и турските ислямски анклави, чрез криминално доминираните квартали и селища – всички те са „сиви зони" без държавен и обществен контрол, живеещи в примитивни племенни форми. Завърна се чрез „трафика на деца и жени" за проституция и отнемане на органи, чрез слугинските бракове, чрез принудителен труд и престъпност.

Неслучайно от 2014 г. се прави световен рейтингов индекс, който измерва поразеността на 167 страни по света, мащабите на фактическото робство. То е дефинирано като *„собственост* над хора". Става дума за близо 40 милиона мъже, жени и деца в ситуация на робство днес по света.

Според *The Global Slavery Index* през 2014 г. България е класирана на 73-то място, със заробени 0,38% от населението, близо 30 000 души. И това е без отчитане на хората от гетата и жертвите на трафик.

„Бежанската вълна" рязко увеличава тези контингенти. Огромната част от тях си идват със своите устойчиви племенни робски структури, манталитет и норми. Влизат и остават сред нас като компактни общности. Допълнително те са запечатани от религиозни водачи и криминални тартори. Така тази имигрантска маса не само сменя структурата на населението в България. Не само създава критична маса за бърза и радикална ислямизация на голяма част от завареното население. Но и засмуква нарастваща гражданска маса около себе си назад към примитивизъм, вкл. в архаични и предцивилизационни форми на съвременно робство.

[11] *Ориана Фалачи* (1929–2006) не само предупреждава за предстоящото *превземане отвътре и предаване отгоре на Европа,* за да бъде тя подменена културно, религиозно и цивилизационно от ЕврАбия.

Тя нарича всичко това „най-голямата *конспирация*". Посочва субектите – банкерската олигархия чрез властовите структури на ЕС. Припомня главните актьори в договорния процес и в пропагандната кампания – Италия с Джулио Андреоти, Франция с Жорж Помпиду, Германия с Вили Бранд. Само за една година – от октомври 1973 до октомври 1974 г., се провежда серия от срещи на високо равнище с цел конкретното договаряне на *„Дружбата и сътрудничеството с Арабския свят".* Изработва се *„Програма за сътрудничество с арабите".* Институционализира се Парламентарна асоциация за *Евро-Арабско сътрудничество*.

От 1975 г. излиза специализирано списание „Еврабия". Наред с него действат няколко специализирани институции за енергийните и търговските договори, както и за осигуряване на арабско-ислямските имигрантски потоци към Европа и тяхното привилегирова-

не: *Association France – Pays Arabes;* Международна групировка за Близкия изток, в Лондон; *Groupe d'Etudessurle Moyen Orient,* в Женева; Европейски координационен комитет на асоциациите за приятелство с Арабския свят (на Европейската икономическа общност).

Ориана Фалачи акцентира на фактическата *война между културите* – по-конкретно на исляма срещу християнството, на арабско-ислямската цивилизация срещу европейско-християнската. Война без фронтове, а дифузна и ежедневна. Война не чрез пряк сблъсък, а чрез изтласкване. Война не чрез директна враждебност, а чрез обезсилване на противника.

Днес говорим за „хибридна война". Всъщност тя е започнала срещу Европа и нашата християнска цивилизация още през 1973 г. *Самюел Хънтингтън* през 1996 в този смисъл написа предупреждаващата книга „Сблъсъкът на цивилизациите" (С., Обсидиан, 1999 и 2015, с. 528). Предусещащ заливането на цивилизована Европа от имиграционна вълна на идващи „нови *варвари*", *Цветан Тодоров* през 2009 пише предупреждаващата книга „Страхът от варварите. Отвъд сблъсъка на цивилизациите" (С., Изток–Запад, 2009, с. 298).

[12] Един от проблемните акценти в моята кандидаткметска кампания в София (юли–октомври 2015) бе именно *рискът от „бежанците".* Настанени в центъра и други квартали на София. Изтласкващи населението от тези квартали. Създаващи нетърпима криминогенна обстановка. Подиграващи се чрез цялото си поведение на безпомощната полиция и на пасивните столични власти.

По този въпрос говорих на две мои кандидаткметски пресконференции от 23-ти и 30-и септември 2015. В специално интервю пред списание „Клуб Z" от 22 октомври 2015 г. казах, че *проблемът с „бежанците" ще взриви София, а след това и цяла България.* Че прогнозирайки такива неща, не използвам „език на омразата", а проявявам загриженост за гражданското и държавното ни самосъхраняване, говоря с езика на реализма и националното ни оцеляване. Особено в ракурса на все по-агресивните действия и заплахи за действия от страна на Турция.

[13] Смяна и подмяна на *цивилизационната структура на обществата* в Европа. Сега тя става чрез огромната по мащаб и агресивната като манталитет и амбиция „бежанска" вълна, имигрантско преселение към Европа, организирано вкарване на джихадистки мрежи и граждански армии.

Забравихме ли предупреждението и прогнозата за ЕврАбия на Ориана Фалачи? И защо зачестилите тревожни анализи и възгласи днес подминават Фалачи? Премълчават нейната изпреварваща мисъл и камбана за вразумяване на Европа.

Сякаш все още не е прочетена книгата на Ориана Фалачи от 2004 г. „Силата на разума" (С. МаК, 2008, с. 178). Сякаш днес има страх да цитираме прогнозата ѝ, че Европа е приготвена да се превърне в ислямска провинция. И това ще стане, при условие че *„Европа спи, вцепенена е като Троя"* навремето. Страх пред ясната ѝ оценка, че *„синовете на Аллах нямат равни в изкуството да нахлуват, да завладяват и подчиняват".* А тяхната най-желана плячка, още от VII–VIII и след това от XIV–XV век е светът на християните, на бялата и богата Европа.

Фалачи ясно ни казва, че вцепенението идва от страха. Онзи страх, който като болест разяжда отвътре и обезсилва. За да може през уж просветения и рационален, демократичен и хуманистичен XX век италианците да бъдат направени фашисти – без да са фашисти по манталитет, германците да бъдат направени нацисти – без да са нацисти по дух, руснаците да бъдат направени болшевики – без да са болшевики. Сега в Европа именно страхът превръща в предатели на своите нации хора, които не са по дух и мисъл предатели.

Време е да си спомним написаното от Ориана Фалачи. Да се отърсим от днешния си страх. Да прогледнем за истината в нейната безпощадна суровост. И това се отнася не само за журналисти и политици. Преди всичко това се отнася за учените и анализаторите. Освен другото, и в качеството им на интелектуални лидери на своите нации.

[14] Кои са визираните „Те"? За да се ориентирате в моя отговор, моля вижте главата „Новият световен ред от 90-те: като имперска конструкция в демократично-хуманна опаковка", с. 27–29, както и главата „*World System:* социологически макромодел на Глобалната имперска система", с. 36–45. Всичко това в студията ми „Преструктуриране на политическото пространство и властовата география", с. 15–47. В научния сборник „Преструктуриране на политическото и идеологическото пространство в България, Европа и света". С., УНСС, 2015.

[15] По теоретичната рефлексия за понятията „национализъм", „национална идентичност", „постнационална *констелация*", както и за експлозивното завръщане на национализмите в Европа и сред атакуващите Европа (отвътре и отвън) вижте интересните текстове: *Мария Бакалова*. От постнационални констелации към постмодерни национализми. – В цит. сб.: Преструктуриране на политическото и идеологическото… С., 2015, с. 80–91 и *Яница Маринова*. От сблъсък на цивилизациите, през спирала на мълчанието, до съхраняване на българската нация и национална идентичност. Пак там, с. 336–345.

Вижте и моите текстове в: „Социална динамика и цивилизационно разслояване. С., 2009, с. 120–121, 171–175, 402–403, 435–505, 514–519. Относно нацията и нейното отмиране или устойчивост, предефинирането на национална идентичност, разликата между нация и население, националната доктрина за ново национално възраждане, ядрото на нацията и малцинствата, трите етажа на интегритета в нацията или самосегрегирането извън и срещу нея, цивилизационната несъвместимост и проявите на сблъсък между цивилизациите.

Жул Паскин

КОЛИН КРАУЧ ЗА КОРУПЦИОНЕРИТЕ НА ЗНАНИЕТО, ИЛИ ПОСТДЕМОКРАЦИЯ III

Димитър В. Димитров

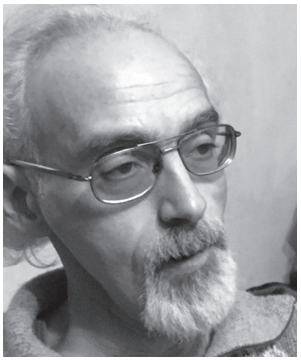

Димитър В. Димитров *– научен сътрудник. Работил е в Австрийската академия на науките, а след това във Виенския институт за модерни изследвания, участва в изследователски проекти за интернационални сравнителни икономически анализи. Главните сфери на изследователската му работа са теория, моделиране и анализ на международните отношения и външната политика; икономика и политика на страните в преход в Източна Европа; международен технологически трансфер; независимост на централните банки в периода на пазарен преход, националните и международните резултати от 25-годишния преход към демокрация и пазарна икономика в бившите социалистически страни.*

Наскоро една от частните телевизии с национално покритие пусна в сутрешния си блок репортаж на тема „Професия „Писач на дипломни работи". Колко струват знанията на хартия и кой ги купува?". В течение на около 7 минути доста точно, ясно и професионално бе представена коректно ситуацията у нас относно възможността срещу заплащане студент, дипломант или докторант да си закупи курсова или дипломна работа или дисертация и по този начин да получи съответната диплома. „Главните герои" бяха собственикът на фирма, която вече от 15 години развива доста успешно т.нар. бизнес на писача-призрак (*ghostwriter*), и студентка от икономически ВУЗ в София. Бизнесменът обясняваше, че имал поръчки даже и от чужбина, че не смогвал със заявките и че при него работели даже хора, завършили в Харвард. Според него работата му била нещо хубаво, защото правел хората щастливи, още повече че в днешните времена всичко било пари, а и той така или иначе не можел да промени манталитета на своите клиенти. Студентката съвсем спокойно обясняваше, че е нормално да си платиш за курсова или дипломна работа, защото така си сигурен и получаваш висока оценка: „Повечето сме на мнение, че като имаме диплома, можем да бъдем конкурентни на пазара." Студентката от репортажа си беше купила вече 6 курсови работи и предвиждала да си поръча и дипломната работа за бакалавър.

Журналистката – автор на излъчения репортаж, бе поставила много точно моралните акценти чрез въпроси и статистика. Единствената ѝ грешка – оставяше впечатлението, че получаването на документ за висше образование на базата на фиктивни знания е само български феномен.

А всъщност преди няколко години в държави от немскоговорещия регион на Централна Европа бе избухнал скандал с подобна фирма, която бе разгърнала транснационална дейност и бе развила мрежа, в която бяха наети даже и професори. Когато обществеността постави въпроса за законността на подобен тип дейност, собственикът се измъкна с юридическата формула, че фирмата му само консултирала студенти, дипломанти и докторанти и не носела отговорност какво представят следващите в съответната висша форма на обучение като собственоръчно изготвен текст пред академичните инстанции.

Тук е уместно може би да се посочи, че в държавите от този регион действа следният конституционен принцип: оценките на учащите се – от основното до висшето ниво на образование – се дават от министъра на образованието. Преподавателите само правят предложение за оценка пред министъра на базата на изпитване, за което са упълномощени от същия този орган на държавната власт.

У нас към момента нито обществеността, нито юристите са реагирали на репортажа – като се изключи един от вестниците на известна медийна група, който два дена по-късно публикува статия под заглавие „640 лева за фалшива дипломна работа". Предвид доста спорната публичност и медийна битийност на групировката, материалът по-скоро би трябвало да се класифицира като опит за лъскане на имиджа на корпоративна социална отговорност, а не като израз на гражданска позиция.

Ден преди телевизионния репортаж един нов информационен сайт – наследник на преустановил преди известно време печатното си издание вестник – публикува интервю с известен български кардиохирург професор под заглавие „Превърнахме здравето в нагло търгашество, а пациента – в подвижна касичка". В него лекарят обяснява как може да се въведе механизъм за научно измерване на качеството на резултатите от медицинската дейност, с което ще се повиши ефективността на здравеопазването. Основната цел е на територията на цялата страна, чрез правилна инвестиционна дейност, да се осигури равен достъп до качествена медицинска помощ. Лекарят преди всичко се е клел, че ще помага, а не че ще взема парите на болния. Не може здравеопазването да е бизнес с нулев риск, понеже здравната каса гарантира 100% заплащане независимо от качеството на лечението. Въпреки че интервюираният дава много убедителен пример за регионално оптимизирана инвестиционна стратегия във Франция, и в този случай – както и при примера с телевизионния репортаж – фокусирането върху уникалността на националните недостатъци не е съвсем коректно.

Като потвърждение за това, макар и в малко по-друг ракурс, може да послужи случаят с решението на Националната служба по здравеопазване в Англия, която през октомври 2014 г. обявява допълнително възнаграждение от 55 паунда за домашните лекари, които са диагностицирали деменция при свой пациент. Решението се натъква на осъдително възмущение от страна на части от лекарското съсловие и от пациентите, защото с това се създават предпоставки за финансова злоупотреба чрез стремеж за извличане на печалба, като при това се подкопава почиващото на морални устои доверително отношение между лекар и пациент.

Всъщност с горния пример Колин Крауч започва своята най-нова (май 2015 г.) книга „Корупционерите на знание: скритите последствия от финансовото

завземане на обществения живот". Главната тема на анализа в нея е свързана с причините за налагането – както и с последствията от това налагане – във все повече сфери на живота ни на неолибералния принцип, според който хората се мотивират най-добре с финансови методи и според който е по-разумно да не се разчита на професионалната им компетентност.

Съотнесено към изложените по-горе примери от нашата действителност – както се видя, те не са уникални само за България – поставянето на този проблем ни показва, че не е достатъчно да подхождаме само с морално неодобрение или укор към търгашеското придобиване на документ за професионална квалификация на ниво ВУЗ, който по никакъв начин не е доказателство за лично придобити знания, и че преодоляването на същото това търгашество в сферата на здравеопазването може да се постигне както чрез премахване на финансовата мотивация за непрофесионално отношение към здравето на пациента, така и чрез прилагане на научни методи за оценка на качеството на медицинското лечение.

Според Колин Крауч такива явления са симптоматични за постдемократичната фаза, в която се намират развитите общества. Фаза, в която наблюдаваме налагане на пазарни отношения във все повече сфери на живота в съответствие с един неолиберален модел. И където един доминиращ в икономическите отношения финансов елит може невидимо да увеличава своята власт, като манипулира и фалшифицира знанието и информацията в обществото.

Основната и звучаща изненадващо теза на Колин Крауч е, че господстващата роля на ценовите, а оттук и на парично-финансовите отношения превръща знанието, информацията и научността в тяхна жертва. Нещо повече: неолиберализмът е враг на знанието. Склонността му да подкрепя манипулирането на информацията и дискредитирането на експертното познание води до дълбоки увреждания в нашия живот.

Предвид на езиковите специфики тук е нужно едно уточнение за понятието „знание": то се използва от Колин Крауч (макар той да не посочва изрично такова разграничение) в смисъл на научно знание, професионално знание на обучен специалист, експертно познание в резултат на придобит професионален опит, както и на информация като известявана или съобщавана на обществеността или на клиента (потребителя, ползвателя, т.е. и на неспециалиста) съвкупност от знания по конкретен повод.

Въпреки че най-голямата опасност от разпространяването на неолибералните пазарни отношения е свързана с овладяването на публично предоставяните в модерните общества услуги в сферите на образованието, здравеопазването и сигурността, нашата тревога, а оттук и внимание, трябва да бъдат насочени към научния анализ на проблема в по-широк план. Във връзка с това Колин Крауч формулира пет тези, на базата на които изгражда цялата си книга:

1. Неолибералната политика се стреми основно към преустройство на публичния сектор по пазарни критерии, а това води до радикално орязване на познанията, компетентността и квалифицираността на заетите там специалисти.

2. Пазарът представлява високоразвита форма на продуциране на знания, но ако не му бъдат поставени ограничения, той подкопава други форми на при-

добиване на познание – като например научното, което е един от фундаментите на модерния живот.

3. Според класическата пазарна теория участниците на пазара са почтени, т.е. имат безупречно морално поведение, но според доминиращата понастоящем теория на рационалния избор се възнаграждава това поведение, което се възползва от фалшифицирането и изопачаването на информацията и на знанието.

4. Господстващият днес неолиберализъм толерира високата концентрация на монополна пазарна власт, чрез което някои области на икономиката биват доминирани от твърде малко на брой, но много големи фирми („неолиберализъм на концерните"), като в някои от случаите се стига дотам, че влиятелни икономически елити контролират достъпа до информация и знание и могат да контролират и двете по удобен за техните интереси начин.

5. За да можем наистина да действаме на пазара ефективно без някакви ограничения, се налага да променим представата за самите нас и да се превърнем в егоцентрични и аморални сметачни машини: това става въз основа на манипулиране на свързаните с нас знания и информация и изисква да потискаме всички други наши качества.

База и изходна точка за критичния анализ на Крауч е неолибералната теория за пазара, развивана през 40-те и 50-те години от Фридрих фон Хайек и разпространявана чрез създаденото от него в САЩ влиятелно Общество „Мон Пелерин". В своите разработки Хайек формулира идеята, че пазарът генерира по-висша форма на знание, поради което всички опити да се прогнозира развитието му чрез експерти са по необходимост несъстоятелни. На пръв поглед чрез това пазарът не се превръща във враг на знанието, той по-скоро се препоръчва като производител на единствената форма на знание, която в крайна сметка има значение – една при това демократична, антиелитарна форма. Според тази теория пазарът се състои от много на брой купувачи, търсещи определена експертна услуга (напр. квалифицирано лечение), за която те не разполагат с достатъчно експертно знание, за да оценят нейното качество, и много, макар и по-малко на брой (от купувачите – б.р.) предлагащи тази услуга специалисти (напр. лекари). Пазарът генерира знание (на базата на медицински познания) чрез механизма на търсене и предлагане, който се състои от безбройни трансакции (между лекари и пациенти). В този смисъл няма никакво значение колко добре подготвен ще е отделният лекар и какви са притежаваните от него в лично качество квалифицирани познания. Ако той не е достатъчно добър специалист, той ще бъде изхвърлен от пазара поради липса на клиенти (пациенти). Като притежатели на знание, познание и информация хората, специалистите и професионалистите са необходими за съществуването на пазара. Опасността възниква тогава, когато те се опитат да направят изключителните си знания основа за авторитарни политически решения, следователно да претендират, че сами имат един вид по-висше знание. Ако това бъде предотвратено, чрез пазара ще се генерира знание, което не може да бъде направлявано от никого и не принадлежи на никого; ние всички бихме допринасяли за това и бихме могли в същата степен да извличаме печалба от това.

Както е известно, пазарната теория на Фридрих фон Хайек бе взета на въоръжение и залегна в идейната и идеологическа основа на един твърд нео-

либерален политически курс в англосаксонския свят от края на 70-те години (Хайек стана лауреат на Нобелова награда по икономика през 1974 г.). Главната му цел, особено във Великобритания, бе да се отменят извоюваните през XX век социални компромиси, постигнати чрез одържавяване, планова икономика, държава на благоденствието и други държавни намеси на пазара. По същество в плоскостта на реалната политика бе приложено схващането, че в социалните сфери, като напр. сферите на здравеопазването, образованието и сигурността, трябва да бъдат елиминирани онези механизми за вземане на професионално обосновани политически решения, които се контролират или от държавата, или от експертното съсловие. Защото в първия случай щяло да има социалистическа диктатура, а във втория щели да господстват профсъюзно-съсловните структури.

Според Колин Крауч теорията на Хайек съдържа два основни недостатъка: *първо*, самият пазар, даже и реализиран като напълно „свободен" и нерегулиран, има вътрешно присъщи му противоречия и недостатъци – както се видя през 2007–2008 г. при кризата на глобалните финансови пазари, смятани за олицетворение на пазара в идеален вид; *второ*, установяването на един такъв пазар на практика винаги се натъква на непреодолими препятствия. Ефектът от взаимодействието между тези два недостатъка според Крауч е, *„че теорията на Фон Хайек de facto се превръща във враг на знанието (или поне на разпространението му в цялост). Същевременно тя се оказва приятел на онези групи по интереси, които се стремят да манипулират информацията, и враг на онези институции, които могат да им противодействат"*.

Конфликтът между неограничената експанзия на пазароподобни структури и знанието на професионално (в съответствие с академичната квалификация на специалиста), експертно (въз основа на придобития опит при практикуването на определена професия) и информационно (като запознаване на потребителя с характера и качеството на получавания от него продукт) ниво води до силни деформации в качеството на обществените услуги. Положителният сам по себе си стремеж да се повиши ефективността на предоставяните услуги, като на потребителите им се даде възможност да избират измежду множество алтернативи по отношение на качеството, се реализира чрез политиката на въвеждане на индикатори и целеви показатели за успеваемост, които експертите и професионалистите в съответната сфера трябва да покриват. На базата да постигната успеваемост се съставят класации, които, от една страна, служат за контрол и оценка на работата на съответните експерти, а, от друга, информират ползвателите на публични услуги. В случая, въпреки критиките на пазарните пуристи, които настояват за тотална приватизация, ролята на ценови индикатор, който според пазарната теория на Хайек е съвършеният носител на цялостната информация относно всички аспекти на закупувания продукт-стока, ценовата роля се поема от системата на индикатори. Те обаче се определят на базата на критерии с предимно политическа целесъобразност. Както посочва Крауч, тук се прилагат методи за правене на внушения на ползвателите на публични услуги в съответствие с теорията за поведенската икономика – използват се маркетингови прийоми като тези при подредбата на стоки по рафтовете в хранителните магазини. Решенията в случая се вземат на политическо равнище, като се заобикалят

законовите и парламентарните процедури, и обществеността в крайна сметка бива манипулирана. В САЩ тази роля се изпълнява от Службата по въпросите на информацията и регулирането (*Office of Information and Regulation Affairs*), за чийто ръководител президентът Обама е назначил един от авторите на горепосочената икономическа теория. Във Великобритания консервативно-либералната коалиция в Лондон създава приблизително по същото време Британска група за поведенски проучвания и анализи (*British Behavioural Insights Team*) към подчинената на премиера Правителствена канцелария (*Cabinet Office*). Тъй като жаргонно методите за сугестиране се наричат „подбутване" или „ръчкане" сред английската общественост, тази служба е станала известна като „звеното за ръчкане". В Германия от средата на 2014 г. се търсят експерти по антропология, психология и поведенска икономика към Щаба за политическо планиране при федералното правителство с цел изпробване на нови методи за „ефективно управление".

Другият аспект на негативните последствия от прилагането на индикаторни системи за успеваемост и класации се състои в това, че като опростен и синтезиращ критерий под формата на числово – за да се гарантира съпоставимост – изражение тези показатели са винаги едностранчиви и дават превес на политически предпочитаеми аспекти. Като резултат се получава силна деформация както в социално-икономическите структури, така и в качеството на предлаганата услуга, а оттук и понасяне на негативите от страна на ползвателите.

Съотнесено към българската действителност, тук е достатъчно да се посочат практиките за определяне на места в детските градини и на класове в основните и средните училища (делегирани бюджети) или за обявяване на специалности и съответно брой на приеманите студенти в държавните вузове. Негативните странични ефекти от прилагането на пазароподобни методи чрез системата на клинични пътеки с повишена степен на регистрирани заболявания у нас кореспондират изцяло с описания от Крауч пример с диагностицирани случаи на деменция в Англия.

Негативни последствия настъпват и с деформирането на експертното знание при заетите в тези сфери специалисти. От една страна, те са принудени да ориентират своята дейност не според необходимите от гледна точка на своето експертно знание и опит критерии за решаване на всеки конкретен случай, а от гледна точка на „повишаване на печалбата", т.е. покриване на зададените целеви показатели. От друга, именно поради първия аспект, много често отчетените резултати са манипулирани или фалшифицирани.

На трето място възниква и огромният проблем за оказване на доверие. Тъй като най-често при предоставяне на публични услуги е налице асиметрия в информацията – ползвателите (напр. пациентите в болнично заведение) не разполагат с необходимото знание за оценка на предоставяната услуга (диагноза и предписано лечение) и трябва да се доверят на някого. Дали това ще е съответният политик или политически фактор, който прави публични заявки за качеството на услугата в съответствие с наложена схема или модел, или превес трябва да вземе съответният специалист със своето експертно мнение, потребителят като гражданин не може да определи рационално. Единственото, което му остава, е да се довери на действащата система.

Предложеното тук решение от страна на неолибералната теория е еднозначно и просто. Според нея всеки човек е мотивиран на първо място от собствения си интерес. Като следствие от това теорията твърди, че специалистите биха използвали систематично своите превъзхождащи познания, за да ни измамват и да изискват завишени цени (отчитайки напр. нереално постигнати резултати), тъй като се държат като търговци и се стремят да не допускат ние да правим същото. Затова само пазарът, който не е човек и поради това не преследва собствени интереси, заслужава нашето доверие.

Както обаче посочва Колин Крауч в главите, посветени на корумпирането на знанието в частния сектор на икономиката, и тук пазарът не е в състояние да осигури предвидените от теорията резултати. Базисният постулат в случая е, че един пазар от „чист" вид не стимулира нито един от участниците в него да игнорира или дори да фалшифицира достъпната му информация. Всеки е напълно осведомен за предлаганите или купуваните от него стоки и в този смисъл според Хайек пазарът функционира като резервоар на знание. Ако настъпват деформации в това отношение, те са привнесени отвън, но пазарните механизми чрез многобройните трансакции елиминират достатъчно бързо такива отклонения.

Крауч изтъква поредица от проблеми при такъв подход и съпоставя реалностите с теоретичните постулати.

На първо място, трябва да се отчита фактът, че в съвременните пазарни общества сложността на предлаганите продукти нараства неимоверно много. Според пазарната теория такива проблеми на информираността и знанието биват преодолявани автоматично. Както обаче показа глобалната финансова криза от 2007–2008 г., този постулат не се потвърждава в реалността. Ускорените трансакции (сделки) с все по-сложни финансови продукти не даваха възможност на техните търговци да се информират за качеството им. В резултат на това обемът на „гнили" финансови активи нарасна лавинообразно в балансите преди всичко на американските банки, което доведе до сриването на глобалната банкова и финансова система като кибритена къщичка. По аналогичен начин в България много от потребителите на пазара стават жертва на лихвите по бързо кредитиране и доста често изпитват тежестта на сметките за мобилни телефони, където икономистите отдавна работят с понятието за нелинейната цена, т.е. покачваща се много бързо в зависимост от обема на пакета или продължителността на телефониране.

Като цяло, на второ място, практиката показа, че даже и пазарите от най-чист вид – за каквито се смятат финансовите пазари – не са в състояние да решат проблема с информацията и да се саморегулират. Това е възможно само в определени условия, които обаче правят теорията невалидна. Едното от тях е, че в много от случаите пазарът се нуждае от внесеното отвън знание, като например научното, създавано в научни и изследователски центрове извън пазара. Именно те доставят така нужната за клиента информация, на базата на която той да вземе своето решение за покупка. Другото е, че качеството на предоставяната информация трябва да е надеждно. Обикновено в случая се появява един междинен доставчик на информация за качеството на продуктовата информация, което, както отново показа глобалната криза, може да е свързано

с прилагането на практики по фалшифициране и манипулиране на информацията, а в някои от случаите и с корупция. Най-значимият пример в първия случай е съдбата на трите рейтингови агенции „Муудис", „Стандард&Пуърс" и „Фич Рейтингс", които до настъпването на банковата криза в САЩ бяха давали отлични оценки за финансовото състояние и икономическото здраве на редица банкови и финансови институции, а и на държави. Впоследствие се оказа, че те са оценявали дейността на собствените си клиенти и с това са деформирали и фалшифицирали редица показатели. В неолибералната пазарна теория няма място за подобен тип пазарни участници или поведение: пазарът би трябвало да се изчисти много бързо от тях и да коригира деформациите. Практиката обаче показа точно обратното. Първо, и до ден-днешен трите рейтингови агенции си съществуват на един олигополистичен пазар, където освен тях няма други участници (даже централите им се намират на много малък участък една до друга в Манхатън). Второ, не пазарът коригира фалшивата и манипулирана от тях информация, а те дестабилизираха световните пазари. Трето, те продължиха да осъществяват необезпокоявано своята дейност даже и след разкритията за техните неправомерни практики. Нещо повече, банките, за които трите агенции бяха давали неверни оценки и манипулирана информация, също не изчезнаха от пазара, а след налагане на съответни глоби прехвърлиха тежестта на повишените разходи върху своите клиенти чрез завишени цени на предлаганите продукти.

Няколко години по-късно в Лондон избухна корупционният скандал заради системно манипулиране и фалшифициране на двата основни лихвени процента *LIBOR* и *EURIBOR*.

Според Крауч тези два случая са примери за проблема с почтеността и моралната безупречност на пазарните участници. Класическите икономисти като Адам Смит са смятали, че пазарът трябва да бъде разположен в една по-обща морална система, чрез която да се възпроизвежда така необходимото за съществуването на пазарни отношения доверие. Според неолибералната пазарна теория обаче въпросът с почтеността на пазарните участници изобщо не възниква – корумпираните и непочтените биват изхвърляни, защото никой им няма доверие. На практика обаче, както се вижда и от горните примери, пазарът често пъти създава стимули именно за непочтено поведение, което впоследствие не се санкционира. Когато един търговец на ценни книжа може да реализира изгодна, но мръсна сделка, знаейки, че това няма да бъде разкрито впоследствие, той съгласно съпътстващата неолибералния модел теория за рационалния избор трябва да вземе решение в полза на печалбата.

Ето защо според Крауч пазарите (с изключение на много малките и високоспециализираните), както и държавните институции в сферата на публичните услуги *„трябва да бъдат вместени във външни системи за регулация, от една страна, за да може измамите да бъдат разкривани, от друга, за да се поддържа висока степен на конкуренция, която е наложителна, за да бъде един пазар също така и пазар в действителност."*

Реално обаче при доминацията на утвърждаваните в съответствие с неолибералната схоластика числови финансови индикатори на пазара се вземат

решения, които игнорират или отхвърлят изцяло всякакъв друг тип експертно познание и информация. В крайна сметка по подобие на едно автоимунно заболяване на живия организъм, което ликвидира жизненоважни за неговото оцеляване органи, икономическата система ликвидира основите за дълготрайното си съществуване. Примери в това отношение са екологичната катастрофа в Мексиканския залив вследствие на изтичане на суров петрол при подводни сондажи на Британ Петролиъм (BP) и радиоактивното замърсяване на околната среда след аварията на ядрения реактор във Фукушима. И в двата случая са били пренебрегнати предупрежденията на инженерите експерти в полза на съображение от страна на финансовите специалисти. До каква степен се е разраснало автоимунното заболяване на икономическата система ние не можем да установим, тъй като се сблъскваме с неговите симптоми само при екстремалните му проявления както при посочените инциденти, така и при случаите на системна корупция от типа на скандала във връзка с манипулираните данни за междубанкови лихвени проценти на Лондонския финансов пазар.

Очерталата се тенденция за разпростиране на пазарните отношения във все повече области на живота поставя и проблема за т.нар. потребителски суверенитет – потребителят на стоки или услуги трябва да е в състояние да взема суверенни, независими решения по въпросите на личното си потребление. В периода преди либерализиране на сферата на публичните услуги по този въпрос е съществувал проблемът с асиметрията във властовите позиции на държавния чиновник експерт, който твърде често е попечителствал, наставлявал и назидавал ползвателите на такива услуги. Те (ползвателите) са били и са същевременно и граждани, и в условията на демокрация са имали възможност да контролират този тип деформирани отношения само чрез гласуване за политици, но не и за чиновници. Именно за да се преодолеят тези недостатъци, се започва внедряването на пазароподобни отношения в съответствие с неолиберална теория за „новото обществено управление" (*new public management*). На практика това е довело до промяна на ролята и мястото на предишния ползвател на публични услуги. Той се превръща в клиент и като такъв – от ползвател в потребител на услуги. Факт е, че проведените по неолиберална схема административни реформи са довели до поредица от положителни резултати – най-малкото е коригирана асиметрията във властовите позиции между предоставящите публични услуги държавни институции и гражданите. Но тези реформи са свързани и с редица негативни резултати, които са симптоми за една засилваща се тенденция. При доставчиците на публични услуги е налице занижаване ролята на професионализма в експертното знание, а се наблюдават и описаните вече случаи на корумпиране на знанието. При бившите ползватели на публични услуги възникват няколко обезпокоителни проблема. Потребителят на публични услуги може да оказва контрол като гражданин много по-трудно, защото чрез механизмите на ползване на външни ресурси (аутсорсинг), публично-частното партньорство и следователно преотдаването на част от дейностите на частни фирми поддоставчици, държавните институции, които трябва да осигуряват предоставяне на публични услуги, сами се превръщат в клиенти и с това на практика клиентите потребители много често се обезличават до нивото на обекти, които трябва само

пасивно и безропотно да приемат предоставяните им по пазарен път публични услуги. В крайна сметка гражданите се оказват в много по-лошо положение от преди – освен ако не са достатъчно платежоспособни, за да получат съответните услуги на чисто пазарни начала. За да могат да противодействат, те трябва да са добре информирани в цялата пълнота на своето битие като граждани с право да получават висококачествени публични услуги.

С което Крауч стига и до големия въпрос за корумпирането на знанието от свръхбогатите пазарни участници, които чрез своето доминантно икономическо положение са в състояние да контролират, влияят и при желание да овладяват политически властови позиции и инструменти – главно с цел по-нататъшно обогатяване. На практика точно в този пункт е осъществена методологическата и теоретична връзка на най-новата му книга с предишните му разработки на тема постдемокрация.

Тук е уместно да се посочат основните тези на тази теория:

– Колин Крауч въвежда термина „постдемокрация“ по аналогия с понятието „постиндустриално общество”. В едно постдемократично общество демократичните институции са запазени и функционират формално, но политическата енергия вече не се препредава чрез демократичния процес. Т.е. както и при постиндустриалното общество хората продължават да потребяват продуктите на индустриалното общество, но икономическата енергия на обществото вече е на друго място. Аналогично на това днес имаме някои демократични институции, които са силни и дейни, но демокрацията е по-скоро едно наследство от миналото и те не са продукт на политическата активност от днешния ден.
– Основен симптом на протичащите постдемократични процеси е неспособността на социално-икономическите структури да създават активни идентичности. На национална и етническа основа все още се формират енергични идентичности, но съществувалите от около 200 години социално-икономически идентичности отмират.
– Единственото изключение прави финансово-икономическият елит, който поне досега е в състояние да наложи и реализира своя неолиберална политическа стратегия даже и в периода на кризата след 2007 г. На практика засега няма друг политически субект, който да е в състояние да наложи алтернативно развитие по социално-икономически въпроси извън рамките на тази идеология.
– В постдемократичното общество все още наблюдаваме доминиращата роля на неолибералната парадигма („странното неотмиране на неолиберализма”), в съжителство с кейнсианския социален модел съвместно с приватизирания сектор за предоставяне на публични услуги.
– Симптоматично за постдемократичното общество е, че политическите партии не се различават съществено по големи и стратегически значими политически въпроси, поради което се наблюдава силно политизиране на различията по незначителни теми и проблеми.
– Демокрацията съществува на базата на формални правила и неформални ценности. За да не може тези правила да бъдат разрушени, обществата

си инсталират властова ограничителна рамка, която трудно да може да бъде променяна. *В случая това са конституциите, които като правило могат да бъдат променяни само чрез квалифицирани парламентарни мнозинства.* При постдемокрацията се наблюдава формиране на мощни групи по интереси, които се стремят чрез неформални методи да се домогнат до формално легитимната политическа власт и чрез дестабилизиране на рамковите условия да си присвоят още повече власт.

В „Корупционери на знанието" Колин Крауч посочва, че не може пазарът да бъде обвиняван за всички форми на непочтеност в икономиката – измамата и корупцията се срещат при всички икономически форми. Както в теорията на неолиберализма, така и в свързаните с нея теории за „новото обществено управление" и за рационалния избор има доста положителни елементи, които при определени условия могат да бъдат приложени с много голям положителен ефект. Корумпирането на знанието все още не се е разпространило масово във всички страни, но това е главно поради оказваната в някои от тях съпротива в рамките на демократичния политически процес. В днешно време обаче се наблюдава едно преяждане с власт от страна на пазарите и фирмите и политиката демонстрира във висока степен безкритично отношение към тази тенденция. А от преяждането с власт страда в най-висока степен демократичната общност, защото предоставянето на надеждна информация е нейният „еликсир на живота". „*Докато тези, които имат големи сфери на влияние, разполагат с власт да прикриват информация или да снабдяват обществеността с едностранчива, заблуждаваща или манипулирана по някакъв друг начин информация, засегнатата общност ще става заложник на техните егоистични интереси.*"

На немски език „Корупционери на знанието" бе издадена с подзаглавие „Постдемокрация III" поради посочената по-горе връзка с първата книга на Колин Крауч „Постдемокрация" от 2004 г. (на български език тя излезе през 2013 г.). За България, а и за всички страни от Източна Европа възниква въпросът, предвид на факта, че постдемократичните симптоми в модерните общества са били налице още от 1980-те години, не беше ли сгрешена стратегията на демократичния преход от самото начало? Не носят ли всички политически партии – леви, десни, центристки и либерални, родилните петна на мисловните схеми на неолиберализма и не се ли възползват мощни за всяко общество икономически и политически групи от постдемократичните шансове за увеличаване на своите богатства и властови ресурс? И доколко е морално да се тръби и пропагандира тезата за приключването на прехода към демокрация и пазарна икономика, при положение че движението може да бъде само към една постдемокрация?

Научните публикации на Колин Крауч в периода между публикуването на „Постдемокрация" и „Постдемокрация III" обхващат и двете му книги: „Странното неотмиране на неолиберализма" (2011 г.) и „Да пригодим капитализма към обществото: пледоария за социалната справедливост" (2013 г.). Взети заедно, те могат да бъдат определени като Постдемокрация II и съдържат конкретен анализ за това, как при доминацията на неолибералните идеология и политика в постдемократични условия една напориста социална демокрация

може да предложи алтернативи за бъдещо развитие без икономически, социални и политически деформации. Партиите с претенции за лява идентичност имат очевидно избора да започнат или от битката за социална справедливост, или от битката срещу корумпираността на знанието.

А може би е целесъобразно да се започне с напористи действия и на двата фронта едновременно?

Един положителен и поради това оптимистичен отговор на този въпрос би трябвало – за да се превърне в успешно политическо действие – да отчита и предупреждението, което Колин Крауч ни отправя в „Корупционери на знанието":

„В едно общество, в което малко на брой избраници ги очакват неимоверни възнаграждения, много хора са яли вече от дървото на познанието за добро и зло и установяват, че второто си се изплаща. Има ли изобщо път, който да извежда от тази ситуация? И имаме ли волята, ако него го има, да заплатим разходите за проверки и регулативни мерки, за да поемем по него?"

(19 декември 2015 г. – Виена/Кърджали)

Жул Паскин

СЯКАШ ТЪЖНО МАХАМ С РЪКА И КАЗВАМ СБОГОМ...

Бригита Йосифова

Бригита Йосифова *– журналист и писател. Дългогодишен кореспондент в Лондон и в Москва за в. „Литературен фронт“, „Работническо дело“, „Труд“, „Отечествен фронт“, „Стандарт“ и др. Автор е на редица книги, сред които „Купено дете“ (автобиографична), „Ля-ля, сама в широкия свят“ (за актрисата Елена Воденичарова), „Декабристите“ (преведена на руски, станала бестселър в Русия), на сборници с разкази, сред които „Бирена чаша с монети“, и други.*

Отдавна бях започнала да пиша, но все не успявах да довърша един литературен „хибрид”, една романтична политическа история. Опитвах се да възкреся портретите на двама души, скъпи за мен, на двама английски политически дейци комунисти: Раджани Палм Дът (близките му приятели го наричахме Раджи) и жена му Салме Мурик-Дът, която беше естонка. Но писането не потръгна.

Години наблюдавах, бях свидетелка на нещо много по-силно от всяка политика: двамата мои възрастни приятели бяха тотално влюбени един в друг. Любовта им бе красива, виждах я с очите си и я чувствах и ловях с някакви скрити мои сеизмографи. Без да го разбират, те я излъчваха за околните. Тяхната любов ме изпълваше с възхищение. И тайно, ненаситно и захласнато ги наблюдавах... Нещо трепетно и вълшебно извираше от самите тях, витаеше из въздуха. Виждах, че двамата се гледат с взаимно обожание, като омагьосани. И се питах: нима на техните напреднали години е възможно да се обича със страстта на Ромео и Жулиета?

Докато им ходех на гости, докато ги опознавах и обиквах, реших за себе си: ако на Шекспир би хрумнало през 1595 г. да промени съдбата на Ромео и Жулиета (да оживеят след отровата и удара с кинжала), двамата щяха да се обичат до дълбока старост. Палм Дът и Салме ми го доказваха. Виждах велика, шекспировска любов! Взаимно обожание след повече от 40 години брак.

Нека спомена и някои подробности: тогава Раджи бе на 63 години, тъмен, смугъл като индус. (Беше наполовина индус и наполовина швед.) Салме беше на 71 години. Още от пръв поглед, по време на първата ни среща, външността и изяществото ѝ ме поразиха. Беше висока, елегантна жена с бели коси и

с необикновено спокойни светлосини очи. Очите ѝ излъчваха тишина, бяха като тихите води на северно езеро. Мислещи очи. С поглед загатваха за непознати дълбочини. За ум. Очите ѝ таяха безкрайност.

Трън в очите на едни, възхищение – от други

Раджи и Салме имаха еднаква професия: бяха професионални революционери. Бяха комунисти. От сутрин до вечер и двамата се занимаваха единствено с политика. Английските вестници често пишеха за него, ругаеха го в печата, по радиото и телевизията. Кажи-речи – ежедневно. От десетилетия насам обсъждаха политическите му убеждения и ги иронизираха.

В същото време, докато бе трън в очите на едни, други му се възхищаваха. Възхитата не идваше от другарския му комунистически свят. (Ще уточня: напълно липсваше от страна на ръководството на Английската комунистическа партия.) Палм Дът оставаше за съпартийците си неразбран и чужд, както бе неразбираем (но не и чужд) на английския естаблишмънт. Това „неразбиране" от братята му по партия ме сърдеше и възмущаваше. Споделях го със съпруга ми Питър, но той виждаше нещата единствено в едри щрихи. Дреболиите (кой какво мислел или защо някой някого не харесвал) отминаваше с английско спокойствие. Не спореше с мен, но изтъкваше високия му партиен пост, че е председател на комунистическата партия. Твърдеше, че това било важно, а не настроения за харесване-нехаресване. Дълго време студенината към Палм Дът (главно от страна на ръководни съпартийци) за мен оставаше неразбираема. Аз с български плам настоявах, че е изключителна личност, че за мен постът му е само партийна „титла" и признание и няма нищо общо с грозното отношение, което някои имаха към него. Неговият „висок" пост не му носеше нито политически, нито материални облаги, а единствено трудности, преследване и присмех. Беше парадокс. Е, добре, ще го нарека ребус. Нека добавя: поради честото ми общуване с Раджи (и с други ръководители на английските комунисти), ребусът се разреши, парадоксът – изясни. Зейна обикновена, проста истина. Ще разкажа и за нея.

Думи за необикновените способности на Раджани Палм Дът и добри чувства изразяваха хора, много от които не се занимаваха с политика. Сред тях имаше видни английски интелектуалци, писатели, философи и историци, както и много хора от чужбина. Уважаваха го и го четяха известни марксисти, обагрени с всички възможни оттенъци на розово, червено и болшевишко червено. Палм Дът е познавал и е имал приятелски връзки с хора от аристокрацията на Англия. (Постоянно получаваше покани да гостува в замъците им.) Шведските му роднини по майчина линия били банкери, владеели земи в Швеция и съперничели по богатство на Ротшилд. И всички до един го канели в домовете си. Понякога Раджи ми разказваше за тези свои гостувания. Многобройни бяха и почитателите му в САЩ и в Индия. Раджи водеше кореспонденция с лордове, с депутати, с английски министри. Показвал ми е приятелски писма от Джавахарлал Неру, от Чеди Джаган, президента на Гаяна (видях с очите си: президентът Джаган го нарича „Скъпи учителю"), водеше интересна кореспонденция с английския министър Стафорд Крипс (по време на войната английски посланик в Москва). Близък роднина, братовчед на Палм Дът

(майките им били сестри) бе министър-председателят на Швеция, г-н Улоф Палме. Ще спомена, че при една негова официална визита в Англия жадните за сензация журналисти му зададоха хаплив въпрос за „неудобния" му роднина комунист Палм Дът. Чух отговора му, защото посрещането се предаваше по телевизията. Шведският гост отговори, че обича братовчед си. Каза на удивените журналисти, че ще се постарае и да го посети след официалното си посещение при кралицата. С други думи, с родово достойнство даде урок на всички: неприемливите идеи на родините не са пречка за роднинската обич и привързаност. За мен Улоф Палме потвърди пословицата ни „Кръвта вода не става".

Няколко думи за братовчеда Улоф

Понякога Палм Дът споменаваше шведския си братовчед с добри думи. Изпитваше привързаност към много по-младия си роднина. (Почти 30 години по-млад.) Говореше, че Улоф крачел по свой път, смело обърнал гръб на професиите, които по традиция били предопределени за мъже от рода на майка му. Чух, че на 22 години станал член на социалдемократическата партия; на 30 години – неин депутат; на 42 години – министър-председател на Швеция.

Попитах: как обяснява, че е социалист? Не е ли странен, дори феноменален този избор за младеж от подобна аристократична среда? Палм Дът веднага каза, че Улоф бил умен и със сърце на място, независимо от средата си. Поривът бил по-скоро емоционален, а не прагматичен. Дори не и странен! Надделяло желанието да служи на шведския народ така, както го разбирал. В различно време бил и министър на транспорта, после министър за развитие на образованието и културата. Не се съблазнил от перспективите, които му предлагали банките или бизнесът, типични интереси за всички други негови роднини.

Слушах и си мислех: в този разговор Дът не спомена, че майката на Улоф Палме е негова леля. Знаех, че на млади години двете сестри били наричани „бунтовнички". И двете се омъжили по свой избор, единствено по любов. Майката на Палм Дът се омъжва за скромен лекар индус в Англия, човек и от друга раса! И поради това – завинаги била принудена да е изгнаница, да живее далеч от Швеция. Палм Дът подчертаваше смелостта и на братовчед си. Разказа как от високи трибуни на световни форуми и конференции Улоф Палме се е обявявал срещу апартейда в Южна Африка. И на дело подкрепял борбата на Африканския национален конгрес. Предоставял закрила и подслон в Швеция на чилийски политически емигранти, спасявал ги от терора на генерал Пиночет. Рязко осъждал военните действия на САЩ във Виетнам, но също така – и нахлуването на съветските танкове в Чехословакия.

Бях уверена, че Палм Дът е имал и несъгласия, и политически спорове с братовчеда си. Но за тях не чух нито една дума от устата на Дът. Не си позволи и най-малък намек, нито критика към своя роднина. (Ако са спорили, спорили са на четири очи; бях уверена, че двамата са разговаряли с уважение един към друг.) За мен, родената на Балканите, на малък къс земя с тежки исторически делби и с неукротима страст при спорове, проявите на такт и деликатност от Палм Дът бяха желан урок.

12 години след смъртта на Палм Дът министър-председателят на Швеция Улоф Палме падна убит на улица „Тунелгатан" в Стокхолм. Застрелян е подло. В гръб и от упор.

Смъртта на Улоф Палме

Нека припомня убийството му. Късно вечерта на 28 февруари 1986 г., около 23 часа и 10 минути, Улоф Палме и съпругата му Лизбет, хванати под ръка, излизат от салона на кино „Гранд". (Гледали шведския филм „Братята Моцарт".) Министър-председателят винаги се движел без охрана, гордеел се с това. Три часа преди да бъде убит, в интервю по радиото казал: „Трябва да се радваме, че все още в Швеция министър-председателят живее и се движи като обикновен човек в демократична страна, чужда на терор и убийства."

Семейната двойка тръгнала към метрото, двамата пресекли кръстовището на улица „Тунелгатан". Зад гърба на Улоф крачел висок, рус мъж. Извадил от джоба си револвер „Смит & Уесън" и спокойно, от упор го застрелял в гърба. (После стрелял и към жена му, но не я улучил.) До ден-днешен убийството му тревожи Швеция. Заговорът на престъпниците, изпратили наемника убиец, не е разплетен. Оттогава насам цели 28 години шведската полиция продължава да открива нови доказателства около убийството на Улоф Палме. Не една, а няколко са били организациите (и шпионските централи в различни страни по света), които – без да са съюзени и във връзка – са имали обща цел: да убият министър-председателя на Швеция! Въпросът, който все още остава неразрешен, е: кой е изпратил наемника, който е стрелял? И успешно завършил терористичния си акт.

Още за Салме

Тя често носеше на главата си умело завити тюрбани, понякога с висящи ъгли, като рамка от коприна. Друг път тюрбанът ѝ приличаше на гъвкаво копринено въже, което се виеше върху белите ѝ прави коси. Не познавах, не бях срещала друга жена, която да носи тюрбани. Бях виждала, че само целулоидните героини от американските филми (като загадъчната Марлена Дитрих и красавицата Грета Гарбо) носят тюрбани.

За мен Салме имаше ореола на революционерката Роза Люксембург или – на Инеса Арманд, приятелката на Ленин. Защо тогава така странно обвиваше главата си като актриса? Не бях чувала за подобна мода. Тези нейни чалми ме занимаваха и привличаха. Салме ги сменяше, сякаш бяха шапки. При всяко наше гостуване тюрбанът ѝ бе друг и по цвят, и по форма. (Тайно ги разглеждах, исках да разбера как ли ги прави.) Понякога тюрбаните ѝ имаха възли, преплитания и кръстосани краища. Всичко оставаше загадка и непознато за мен умение. Една игра с шал! Но трябва да кажа, че всеки от тях стоеше като корона на главата ѝ.

Копринените ѝ шалове бяха безброй. Виждала съм я наметната, а някой път шалът ѝ бе на коленете, често го докосваше с ръка. Цветовете им бяха пастелни, мъгливосиви, най-често светлосини. Меката им гама подчертаваше бялата ѝ кожа, а сините тюрбани повтаряха синия унес на очите ѝ.

Веднъж попитах Салме защо обича шалове. Признах ѝ, че ги забелязвам и харесвам. И чух невероятни думи: „Така не се разделям с Айседора Дънкан и брат ѝ Реймънд. Продължавам да ги чувствам близки и да мисля за тях.“

За Айседора и Реймънд Дънкан

Името на американската балерина Айседора Дънкан ми беше познато. Знаех, че в началото на миналия век е била забележителна балерина и новаторка на танца, променила представите за класическия балет. С устрем се втурвала да поставя на световните сцени и да танцува свой нов съвременен танц. Създала балетни школи в САЩ, Съветския съюз и Южна Америка; танцувала боса, често с гръцка тога или гола, наметната само с два шала. Изразявала с тяло и движения музиката на велики композитори; на сцената приличала на танцуващ силует върху древна, изписана амфора. Наричали я „Пеперудата“. Това бе пределът на моите познания за творчеството ѝ. Но знаех много повече за връзката ѝ с руския поет Сергей Есенин. Бях чела за тяхната бурна, объркана и разрушителна любов. Когато се срещнали в Москва, Айседора била на 44 години, Сергей Есенин – на 26 години. Оженили се, но не могли да разговарят, нямали дори общ език! (Тя не знаела руски, той не познавал нейните три езика: английски, немски и френски.) Пътували из Европа и Америка. Общи били само любовта им и драматичните им скандали.

Бях като омагьосана, че Салме не само е познавала, но е била близка с Айседора Дънкан. Исках да чуя повече, но не се решавах да питам. Салме беше сдържана, невъзможно и недопустимо бе да ѝ задавам въпроси. Казвала ми е например (не разбирах защо), че ми е благодарна, защото я посещавам въпреки младостта и заетостта си. Понякога ме молеше да съм търпелива и снизходителна към физическото ѝ безсилие. Доверяваше ми, че то я измъчвало, наред с многото ѝ натрупани години. Не намирах нито думи, нито смелост да извикам, че за мен тя е жена без възраст, че е мъдра и красива! Възхищавах ѝ се мълчаливо. Понякога ни казваше (на Питър и на мен), че страда, задето няма сили заедно да отидем в някой парк или да бродим из гори. (Знаех, че има болно сърце, но тя влагаше съвсем друг смисъл в думите си.) Усмивката ѝ бе лъчезарна. И именно с тази неповторима усмивка посрещаше моята младост, увлечения, щуротии и желание да зная повече.

Говореше ми за Айседора Дънкан, но не лични впечатления или отделни случки. Не бяха спомени. Салме ми преразказваше... мислите ѝ! Описваше разговори. Слушах я със затаен дъх. От разказаното дълго време не можех да се успокоя. И вкъщи бързах да запиша чутото.

– Тя мечтаеше да създаде ново училище на танца – казваше Салме. – Беше първата, която настояваше да опознаем света в неговото безкрайно и постоянно движение. Говореше за вълните на океана, за ветровете, за единната им хармония. Беше поетеса на танца. Споделяше с мен, че иска спектаклите ѝ да са като стихове, да се възприемат с наслада на Шекспировите текстове. Казваше, че с балетните си школи се стреми да посее нови идеи. От тези художествени семена щели да се родят и да се развиват новаторски течения, които ще се превърнат в нови върхове на балета. Това ще постигнат малките ѝ дечица, ученици ѝ. Те нямало да имитират движенията ѝ, а щели сами да са творци със свой стил. Искала

да извае от тези деца хармонични личности, които да изразяват по свой начин красотата на тялото, но в единство с една своя лъчиста интелигентност.

Чух как Айседора ненаситно пътувала по света, посещавала Лондон, Париж и Атина, за да изучава в музеите им античните скулптури. Изследвала всичко: рисунки, фрески и монументи от древността, за да превърне танца си в ехо, в художествен отзвук на величието на човешкия духовен път. Двамата с брат ѝ, художника Реймънд Дънкан, купили земя на един хълм в Атина, от който се виждал Акрополът. Там започнали да строят свой дом. Но не искали да е някаква великолепна къща с покрив, а мечтаели да издигнат един истински Храм на културата и танца. Гърците били очаровани от своите двама забележителни американски преселници и ги обградили с голямо внимание. Гледали на тях като на вестители на новите изкуства. Гръцкият крал пожелал да ги посети, за да се запознае с културните им интереси.

Чух и за трагичната смърт на Айседора, причинена от шала ѝ. На 14 септември 1927 г. в Ница тя пътувала в открита спортна кола бугати. Колата карал механикът от автомагазина (искала да я купи) и в един момент дългият ѝ копринен шал се развял назад. Само след 50 метра ресните на шала попаднали в спиците на едно от задните колела на колата. Шалът се впил в шията ѝ! Смъртта ѝ била мигновена. Погребват я в Париж, в гробището Пер Лашез.

Салме разказа и за приятелството си с брата на Айседора, с Реймънд. Срещали се и общували в продължение на много години, заедно оплаквали скъпата Айседора. Художникът бил равен по талант на сестра си! И като нея бил изпълнен с новаторски дух. Докато говореше, Салме взе в ръце една черна кожена папка с много снимки, някои бяха дагеротипи. Видях една странна смесица от портрети, не откъсвах очи от тях. Имаше няколко стари снимки на Александър Херцен, на Август Бебел, Хенрик Ибсен, Карл Кауцки и на други, които за съжаление не познах. Салме се зарадва на моя интерес, хареса въпросите ми. И обеща да ми разкаже защо именно тези хора почита.

В тази черна папка бе и снимката на Реймънд Дънкан. Салме каза, че я е получила по пощата, изпратил я от Париж. Изненадах се: видях един млад... индус! Американецът имаше дълги до раменете коси, носеше ленено бяло сари и беше със сандали на боси крака. Салме видя удивлението ми и се засмя. После каза, че Реймънд винаги се обличал ексцентрично, живеел красиво, бил лишен от условности и предразсъдъци; на снимката този ден носел дрехи на индус.

Салме намери и един стар руски сборник „Театър и революция", издаден в Москва през 1924 г. Показа ми публикацията „Писмо от Париж", посветена на Реймънд Дънкан. Веднага си преписах няколко реда: „Реймънд Дънкан е изключително светла фигура. Всеки ден безплатно преподава в Академията си принципите на истинската красота пред пъстра публика. Преподава уроци по танц, музика, пеене, рисуване, тъкачество, керамика и дори – как се правят обувки! Всяка неделя пред огромна аудитория чете лекции и свири на флейта. В големите зали на Шатле и Трокадеро поставя прекрасни представления. Всичко това е забележително. И... всичко това съвсем не е по американски."

Салме разказа, че Реймънд основал в Париж (а после и в Лондон) две академии на изкуствата. Успял да привлече да му помагат в това благородно дело мно-

го забележителни световни творци. Те идвали в Академията и безплатно учели широката публика, говорели за творчеството си. Реймънд искал да осъществи идеята на Платон: „Една къща, която да е отворена за всяко ново направление в театъра, литературата, музиката и изкуството." Увличал се и да рисува върху коприна, създал изумителни шалове картини. Всички били в памет на сестра му Айседора. Много от тях се пазят в музеите на света.

Салме много подробно говореше за шаловете на Реймънд. Искал да обезсмърти делото на сестра си и по свой начин да изрази обичта си към нея. Върху късове коприна започнал да рисува танцовите ѝ стъпки, сцени от балетите ѝ. И създал уникални творби върху коприна! Рисувал гъсти редици миниатюри на Айседора, всяка в различна поза и с различен сюжет. Стотици мигове от балетните мотиви на Айседора като фрески върху амфора. Реймънд правел от шаловете своя художествена молитва за Айседора. Реквием за таланта на загиналата си сестра.

Реймънд подарил на Салме един от шаловете си. Признал ѝ, че постоянно го измъчвала горчивата мисъл: Айседора страстно обичала шалове, танцувала на сцената с тях, а... един шал я убива! Искал да разкаже върху коприна за дуализма на противоположните начала: Любов–Смърт. И да го превърне в дуализъм Дух–Материя. Да оповести: изкуството прави смъртта безсилна.

Нека накрая кажа: Салме протегна ръце и ми подари шала си от Реймънд Дънкан. Салме ме прегърна с усмивка. Бях онемяла, а тя настояваше да го разгледам, разгъна го пред очите ми. Шалът беше сиво-син и повече от метър дълъг. Каза, че е преброила: 150 са миниатюрите на Айседора... (Струваше ми се, че нямам право и не бива да приема този шал, свързан с много скъпи за нея хора.) И отказах. (За оправдание изредих всички мои доводи.) Салме ме слушаше усмихната и не прие нито един. Тя каза, че се радва, че разбирам значението на този шал, но с него тя ми подарява и нещо в повече – един безценен свой спомен. Подаръкът е шал, но и къс от живота ѝ. Мога ли да ѝ откажа? Защо отделям шала от спомена за приятелите ѝ? И аз приех подаръка.

Гостуване с две малки деца и с голяма торба

Един ден с Питър се престрашихме и заведохме двете ни деца на гости при семейство Дът. Отдавна настояваха, искаха да ги видят. Отхвърляха нашите „разумни" доводи, че ще ги затрудним, дори – измъчим. Шеговито им говорех, че тези наши деца са варварчета, ще завладеят апартамента им с бойни викове и с рев до Бога. Казах, че ще кажем сбогом на тишината и на всяко нормално общуване. Но те махаха с ръце, не искаха и да чуят. Твърдяха, че приемат „заплахата". И детското гостуване трябвало да е за цял един ден. Канят ни в неделя.

Ричард беше на четири години, Джейн – бебе. Питър, съпругът ми, който обикновено водеше с домакините оживени политически разговори, този път съзнателно се стараеше изцяло да ангажира вниманието им с други теми, та дано не забележат, че гостите имат палав син и какащо бебе.

Пристигнах с торба, натъпкана с необходими неща: пешкирени пелени (12 на брой), изпрани от мен предишния ден и изгладени с гореща ютия. (По съвет

на знаещи, учеха ме как да пазя задничето на Джейн от тайнствени бактерии.) В моя тогавашен свят нямаше и помен от памперси, които след употреба да мога да изхвърлям. Беше зората на този нов вид пелени. Рекламите показваха засмени до уши майки, които не перат, а почиват край щастливи бебета с пухкави памперси. Но да ги купя ми се струваше лудост, все едно да хвърлям пари! Възможно ли е пелени за един път? Абсолютно прахосничество. Баща ми имаше своя философия за подобно разсипничество, казваше: „Имали пари за горене."

В грамадната торба бях домъкнала и бутилчици с мляко, бебешки каши на прах, детски крем, памуци и какво ли не още. Носех и играчки, включително и едно грамадно китайско мече панда. (Ще се похваля: уших го по инструкции от готов пакет, който купих в магазина „Направи го сам".)

Домакините хвърляха любопитен поглед към децата. Виждаха непознат бебешки свят и енергията на едно живо момченце. Знаех си: чакат ме изпитания и мъки. Ще разбъркаме реда на този тих, интелектуален дом... Но в същото време усещах, че рутината на обременена, неспокойна майка съвсем не ужасява домакините. Напротив, гостуването ги изпълваше с радост. Бяха и много любопитни. Стоически търпяха лудориите на сина ни. След час мируване това дете за нищо на света не искаше да седи на едно място. (Дотегна му и да рисува шарении в албумчето, което бях донесла.) Страшно отегчен, синът ми от „добро момченце" се преобрази в щуро дете. Започна да се върти на едно място като пумпал. После разпери ръце и забръмча... (По цял ден бръмчеше вкъщи, настояваше, че е хеликоптер.) Белокосата дама го гледаше с усмивка, сякаш присъстваше на представление от малък, забавен артист. Ричард забеляза, че дамата го гледа, тогава легна на паркета пред краката ѝ и зарита във въздуха, за да я впечатли още повече. (И я впечатли!) А аз бях готова да потъна в земята от срам.

Ричард неочаквано рипна, изтича в коридора и изчезна. Чувахме как отваря и хлопа врати. Хукнах след него да го поучавам. Но нищо не помагаше! Послушното ми момченце се беше преобразило в дяволче. Молех го да се върне при нас, да си играе с играчките, които бях донесла. Умолявах и го гонех из стаите. Най-сетне го хванах и прекъснах играта на гоненица.

Бяхме поканени на гости за цял един ден, а аз вече отчаяно броях минутите. Домакините, несвикнали да общуват с деца, се стряскаха, когато Джейн заплакваше. Това бебе умееше да реве, да си дере гърлото като сирена. Разтревожени, те ме питаха как да помогнат, какво да направят. Как да успокоят детето.

А това наше бебе пищеше от... лакомия. Зверски огладняваше (по часовника на Гринуичката обсерватория) и всеки два часа с рев ми го напомняше. Обяснявах им, че имам идеално средство: бутилка мляко и овесена каша. Но Раджи не ми повярва, още при първия неистов гладен рев на Джейн реши да я забавлява. Забърза към кабинета си и донесе един голям черен гарван от дърво. И завика към Джейн: „Грак, грак-грак!". Размаха черната птица пред очите на беснеещото бебе. Раджи обясняваше на Джейн (пред смаяната аз), че необикновената играчка е от Берлин, подарък от приятелката му, от революционерката Клара Цеткин. Срещата им била на един конгрес. И обясни на Джейн, че гарванът е неин, подарява ѝ го.

Играчката впечатли само мен. (Всичко в тази птица се въртеше – главата, краката, крилата, човката.) Джейн не се впечатли нито от гарвана, нито от името

на Клара Цеткин. Ревеше, та се късаше. Не искаше забави. (Аз се пошегувах, че все още не познава историята на Древен Рим, реве за хляб, без зрелища.) Шегувах се и трескаво топлех млякото и бърках овесената каша... Въпрос на минута-две и щях да заситя този гладен кратер. Убеждавах Раджи, че имам личен рекорд по бързина на приготовляване на каша за ревливо бебе. И... плачът секва! Все едно, че го отрязвам с ножица. И ето: Джейн с диво настървение смуче биберона на бутилката и млякото се лее в гърлото ѝ.

Домакините гледаха сцената с невярващи очи. Високият прегърбен човек бе във възторг. Очилата му лъщяха над главичката на Джейн като грамадни лещи на телескоп. (Надявах се, че няма да я уплашат.) Всички мои объркани мисли бяха плод на смущение и срам. Не знаех с какви думи да се извинявам за безредието, което внесохме в дома им. А домакинът все повтаряше с щастливо лице: „О, колко всичко това е прекрасно!". Жена му се усмихваше с неопределена тъга в очите. Понякога повтаряше очевидното: „Апетитът на Джейн впечатлява."

За Франс Масерел

Раджи разказваше, че приятеля му художника Франс Масерел още приживе го наричали „велик гравьор на нашето време". Издавал книги с гравюри в Берлин, Париж и Брюксел (20 книги). Обичал цялостно да разработва една тема в дълга поредица от гравюри. Художникът ги наричал „новели без думи". Най-големите писатели по това време, между които Томас Ман, Стефан Цвайг, Ромен Ролан, писали предговори към тези негови изумителни творби. Уважението между художника и писателите било взаимно; и Масерел обичал да илюстрира с гравюри романите им. В Берлин работел рамо до рамо с Георг Грос, блестящия майстор на рисунката, карикатурист, пацифист и антифашист. По това време в Берлин работели като равноправни и близки братя цяла плеяда млади приятели художници, между които и братята Виланд, Хелмут Херцефелд и други.

От моите очи изскачаха искри. Горях от радост и любопитство, молех го да разказва още и още. И... вадех писалка, готова да си водя бележки. И усмихнатият стар, смугъл и разнежен мъж продължаваше своя разказ. Тогава научих, че Раджи поставя на първо място книгата „Градът" сред гравюрните новели на Масерел. (Раджи я намери в библиотеката и ми я подаде, да я разгледам.) Каза, че тази „новела без думи" е описание на града, една разходка из него. Сцени от един ден, от една вечер или – в един определен час. Гравюри – хроника на драматични събития. Един уловен миг. Франс наднича през отворен прозорец с мълниеносна „присъда". Тънки, художествени наблюдения над един грандиозен панаир на човешката суета... Неочаквани и поразяващи! Не говорят, а крещят за великото чудо на човешкия ни живот. Гравюрите показват хаос, но и точен ред; убийства и смърт, но и добрина, и любов. Художникът разгръща в „Градът" безкрайната, пулсираща панорама на човешките лутания. Самият той е сред шумните митинги или влиза в църква по време на молитва. Той е този, който е и в театъра и най-силно ръкопляска. Той, Масерел, е и под купола на цирка, наблюдава как безстрашно летят из въздуха цирковите артисти... Той иска от нас и настоява да се възхитим и на уличния фокусник, който бълва огън пред запленената тълпа. „Дървеният" му огън е красив, прилича

на залп от звезди и цветя... „Градът" е черно-бял свят от зрелища и чувства. Умна, изумителна художествена творба, излязла под резеца на великия гравьор.

Раджи говореше, а аз слушах. Бях длъжна да запомня и записвах всяка дума: Франс Масерел е уловил всички възможни човешки драми – екстаз, ужас, красота, жестокост, любов. И във всяка от тези малки гравюри е вложил сила и талант. В миниатюрите му чуваме викове на отчаяние или ехтят песни на ликуващи хора.

Сега, когато прелиствам бележките си с думите на Раджи, виждам, че съм отбелязала и подчертала, че Масерел и Стефан Цвайг са били близки приятели. И винаги – неразделни. По време на Втората световна война големият писател пацифист Цвайг и жена му Лоте Алтман били принудени да емигрират в Бразилия, далеч от всички близки. Цвайг бил отчаян, бил ужасен от хода на войната, от престъпленията на фашизма. Измъчван от тежки мисли, решава, че предстои окончателната гибел на европейската култура. И писателят изгубва желание да живее. На 22 февруари 1942 г. Цвайг и жена му се самоубиват.

Отново за Масерел и за четиригодишния

Ще си позволя да доразкажа за гравюрите на Масерел и как моето малко момченце Ричард се запали по тях. Това се случи още по време на първото ни гостуване в дома на Дът. По едно време Ричард престана да тича от стая в стая. Дори не се опита (както правеше у дома) да вдига килима и да пълзи под него. (Беше му редовен навик, харесваше да пълзи из тъмното на килима.) Открих, че Ричард седи мирно и тихо до Раджи, на канапето. За моя изненада синът ми бе забил нос в „Градът" на Франс Масерел.

Възможно ли е едно малко човече да харесва книга без текст, само със... знаменити гравюри? Четиригодишният разглеждаше страниците и слушаше обясненията. Беше захласнат; Раджи превръщаше картинките... в детски сюжет! От време на време той повтаряше на глас заглавието на книгата така, както бе написано – на немски език – върху корицата: „Роман ин билден" („Роман в картини"). И Ричард всеки път повтаряше заглавието на немски, непознат за него език.

Дали мислеше, че са комикси? Гласът на Раджи водеше сина ми из много по-тайнствени и по-интересни места от тъмното под килима. Гласът го поведе на разходка, предложи му да тръгнат из града заедно с един гологлав човек от първата картинка; Раджи го посочи с пръст и чукна по гравюрата. Според Раджи гологлавият обичал да наблюдава разминаването на влаковете и затова често ходел на гарата. И какво този път видял? Видял 4 железопътни линии, два влака, много черен дим и бяла пара. (Пръстът на Раджи ги посочи.) После гологлавият продължил разходката си из улиците на града. И ето какво още видял: високи до небето къщи, безброй прозорци, а по улиците – стотици хора. А кои са нарисуваните човеци, които бързат, на които телата са устремени напред? Едни имат чанта в ръка, други – бастун, дамите носят шапки на главите си, а по-зиморничавите дами имат и шалче около врата. (И наистина ги имаха. Пръстът на Раджи ги посочи.) На друга картинка гологлавият е сред много хора, дошли са на митинг. Всички хора наоколо пеят. А как се познава, когато ние не сме били там, нас ни няма на този митинг и не чуваме пеенето? Худож-

никът е нарисувал устата на всеки човек отворена, тя прилича на буквата „о". По това личи, че всички пеят.

Какво разбираше и колко ли запомни от всичко това моят син? Всеки случай вечерта, уморен и почти заспиващ, ми съобщи, че Раджи му прочел приказка от една книга. И каза на немски език името на книгата „Роман ин билден".

Раджи завърза голямо приятелство с Ричард, пълнеше главата му с истории. Салме се захласваше по нашето бебе Джейн. Умиляваха я лудият ѝ апетит, къдравите буклички, босите ѝ крачета. Пелените не забелязваше, зачеркваше ги като подробности без значение. Обикна моето момиченце. Често говореше за нейното бъдеще.

Бях уверена, че ако някой би казал (пред Ричард), че Раджи е много стар човек, гърбът му е изкривен от болест на костите, че куца... той щеше да го отрече с решително „не"! Ричард намираше Раджи прекрасен като ангелите. В детските му очи Раджи бе направо равен на Робин Худ, на Крали Марко или на юнака Иля Муромец! Гледаше го със сияещи очи и с абсолютна преданост. За Питър и за мен бе естествено да му се възхищаваме. Но за децата? Нали казват, че малките човечета са лишени от сантименталност и на кривото казват по детски искрено: „Криво е".

След години, когато живеех и работех в Москва (Ричард бе на осем години, а Джейн на четири години), пристигането на Раджи се превръщаше в ден на всеобща семейна радост. Децата му готвеха подаръци: рисуваха картинки, лепяха по тях лъскави звездички. Ричард му пишеше „писмо" от едно изречение. Джейн му рисуваше цветя и къща с комин. За подпис слагаше дебела българска буква „Д". По това време и двамата обичаха детските руски бонбони, направени от сгъстено мляко; бяха бели, наредени в кутии с нарисувана бяла крава отгоре и се наричаха „поматка". Носеха му от тези свои любими бонбони, пазеха ги за него; явен детски знак, че подаръкът им е и ценен, и много щедър.

Джавахарлал Неру и Палм Дът

Струва ми се, че не бива да отмина приятелството им. Едва ли много хора по това време са знаели или предполагали за тяхната връзка. Приятелството им продължило от деня на първата им среща в Швейцария (1936 г.) до смъртта на Неру (1964 г.). Водили са и дългогодишна кореспонденция.

Запознали се случайно, Дът пристигнал в санаториум за гръдоболни край Лозана, за да навести болния си приятел, профсъюзния деец Бен Брадли. По същото време в санаториума била и тежко болната Камала, съпругата на Неру.

Раджи ми каза, че от първия момент на срещата, от първия им разговор се почувствали близки като братя. Три дни не се разделили! Обсъждали въпроси на колониалната политика на Британската империя, налагана със сила в продължение на 200 години. И особено – бъдещето, пътя на свободна Индия. Независимостта на Индия била провъзгласена през 1947 г. от лейбъристкото правителство на Клемент Атли. (Неру е бил 9 години политически затворник и постоянно преследван от англичаните.) В затвора написва знаменитата си книга „Писма на един баща до неговата дъщеря", сборник с 30 писма до 10-годишната Индира. В тях ѝ разказва как вижда историята на цивилизацията и естествознанието.

Неру запознава Палм Дът с болната си съпруга Камала, неговата близка съратница в борбата му за освобождението на Индия. Раджи няколко пъти се връщаше към тази тяхна първа среща. Камала направила на Раджи огромно впечатление. Била тежко болна, на смъртно легло, а в поведението ѝ имало изключително достойнство. С тих и нежен глас наравно с двамата обсъждала най-трудните аспекти на политиката за Индия. Вълнувала се и от предстоящото годишно заседание на Индийския национален конгрес. Поискала от Раджи да ѝ „съдейства" – двамата да убедят Неру веднага да се върне в Индия и лично да изложи становището и политическата си програма пред организацията. Раджи каза: „Камала бе забележителна жена, за мен бе висока привилегия да я срещна и да разговаряме. Живееше последните си дни, но показваше висок пример на жертвеност и благородство. И притежаваше изключителен ум."

На 28 февруари 1936 г. Камала умира. Неру бил съкрушен от скръб. Предстояло му да намери сили, за да отнесе урната с праха ѝ в Индия. По традиция трябвало да изпълни обряда – да разпилее праха ѝ над реката Ганг. (По-късно Неру ще разкаже на Дът, че задържал една малка шепа прах от тялото ѝ. Завещал на близките си: когато умре, да смесят праха му с праха на Камала и чак след това да изпълнят погребалния обряд над реката Ганг.)

Ще спомена и за други техни срещи, на които Неру разказвал на Дът много свои лични спомени. Струва ми се, че имат историческо значение и ще ги повторя. След смъртта на Камала Неру останал още няколко дни в Лозана, за да урежда документите, свързани със смъртта ѝ. Потърсил го консулът на Италия; обяснил, че трябва да му предаде съболезнованията на Бенито Мусолини и молба за среща. Но Неру веднага разбрал, че съчувствието е само удобен повод за Мусолини, който крои да го вмъкне в свои планове. Неру незабавно отказал всякаква среща! Разбирал, че Мусолини целял да създаде интрига срещу англичаните и да го въвлече в политическите си схеми. Неру доверил на Раджи, че винаги е изпитвал силна неприязън към фашизма, знаел и за ролята на Мусолини в грабителската му колониална война срещу Абисиния.

На път за Индия самолетът на Неру кацнал в Рим. На летището го посрещнал самият началник на личната канцелария на Мусолини. Съобщил на Неру, че същата вечер в 18 часа Мусолини ще го чака в резиденцията си; всичко било вече уредено. Неру решително за втори път отказал среща. Началникът продължавал да настоява, уверявал го, че разговорът ще е кратък, само от няколко минути. И нямало да разговарят за политика! Гарантирал, че срещата му с Мусолини ще остане в пълна тайна. Неру отново отказал.

И пред очите му започнал да се разиграва театър: началникът се опитал да го разчувства, умолявал го... Казал, че ако не успее да го убеди да се срещне с Мусолини, той ще бъде незабавно уволнен! Неру отново отказал. И тогава фашисткият пратеник повишил тон, започнал да му крещи и да го заплашва! Неру мъжествено и вежливо устоял и на ласкателствата, и на заплахите. И за последен път твърдо казал: „Не".

Не по-малко драматични били и опитите на редица англичани да се сближат с някогашния си затворник, но вече в качеството му на ръководител, на строител на независима Индия. Неру описал на Дът първата си визита в Лондон

и поведението на един от големите играчи в английската колониална политика, на лорд Латиан. Този политик дълги години решавал съдбата на Индия и лично дърпал конците...

По време на престоя на Неру в Лондон лорд Латиан му изпратил настойчиво писмо, поискал незабавна среща. Канел го в замъка си, споменал в писмото, че някога този негов замък бил „най-разкошният собствен дворец на кралица Елизабет Първа в Норфолк". Пишел, че и лорд Халифакс (бившият кралски наместник в Индия) ще присъства на срещата им. Лорд Латиан си позволил и да го поучава. Ето извадки от това писмо до Неру: „Не се съмнявам, че нашите с Вас възгледи за последните събития в Индия и изобщо за политиката са съвършено различни. Но за добро или за лошо, съдбите на Индия и Англия са тясно свързани помежду си и аз мисля, че е много важно за тези от нас в Англия, които са се грижили за индийските дела, лично да познават и младите лидери на Индия, които ще строят бъдещето ѝ и ще определят политиката ѝ. Също така смятам, че не по-малко важно е и Вие самият да познавате някой и друг измежду нас...".

Неру отказал срещата. Написал учтиво, но откровено писмо до лорда. Ето извадки от отговора му: „Изпитвам известно неудобство да се срещам с хора, които в течение на последните кошмарни години бяха свързани с правителството на Индия. Не е така лесно да стисна ръцете на тези, които се опитаха да ме обесят."

Неру разказал на Дът как и други членове на английския естаблишмънт го упреквали, че с политиката си се обявявал срещу собствената си привилегирована индийска класа. Ето думи от едно друго писмо до него: „Вие изменяте и не служите на интересите на привилегированото общество!".

Помня, че веднъж седяхме с Палм Дът на едни жълти плетени столове на веранда в санаториума „Боровиха" край Москва... Беше тиха лятна вечер. Целия ден се разхождахме из парка, разговаряхме с часове. Помня до най-малки подробности и обстановката, и разговорите ни. Палм Дът се шегуваше, иронизираше... белия си ленен костюм. Каза, че го вадел от дъното на гардероба си в Лондон „от дъжд на вятър" и то винаги, когато тръгвал на път за Делхи или за Москва. (А в Англия никога не го носел.) Чудех се, но ми беше неудобно да го попитам: защо му е този бял ленен костюм в Москва. Пристига в един северен град, с различен климат от климата в Делхи... Така и не разбрах логиката при този негов странен избор. Но оцених шегите му за костюма.

В „Боровиха" Дът спомена, че донесъл в куфара си и един сборник с речи на големи политици и световни дейци; обичал понякога да ги препрочита. Каза, че е пленен от една реч на Неру (от 1947 г.) по случай провъзгласяването на независимостта на Индия. И на Питър и на мен прочете на глас следния откъс:

„Денят настъпи, ден, посочен от съдбата. Индия отново се изправя, след много борба и поражения, будна, жизнена, свободна и независима. Миналото до известна степен е все още прилепено за нас, но повратната точка е отмината. За нас историята започва отново. Бъдещето ни зове! Накъде ще тръгнем, какви ще бъдат нашите стремежи? Трябва да дадем свобода и възможност на обикновения човек, на работниците и селяните на Индия. Ще се борим срещу бедността, невежеството и болестите, за да изградим цветуща, демократична нация. На

Индия, нашата обичана родина, на древната, вечната и винаги нова Индия, поднасяме благоговейна почит. И отново се кълнем да ѝ служим..."

Издателят Виктор Голанц

Виктор Голанц до ден-днешен е голямо име в английското книгоиздаване. Бил е приятел на Палм Дът.

Наричали го „джентълмена издател". В онова далечно време (преди Втората световна война) Виктор Голанц удивлявал англичаните с американската си деловитост. Разбирал и от маркетинг, и от реклама; с други думи, плувал като риба във вода из свирепия капиталистически книжен пазар. Плувал добре и печелел много. Отличавал се от другите английски издатели не само с американската си деловитост. През 1936 г. започнал да издава поредица от политически книги, които били един нов, отделен и могъщ поток. Книгите имали еднакви корици, излизали под заглавие „Ляв книжен клуб". Целта на Голанц била и дръзка, и новаторска: с тези книги да разпилее мухъла на застоя от консервативното мислене в Англия.

Този богат издател обявил свой собствен кръстоносен поход срещу... капитализма. На всеослушание съобщил: „Ще издавам дебели книги, и то на много ниски цени, които се надявам, че с широк замах ще убеждават хората в ползата от социализма и пацифизма." И въпреки подобна „опасна" програма, хората от всички класи и съсловия продължили да го уважават. Защо ли?

На този въпрос отговарят видни негови съвременници, тези, които са писали мемоарни книги и постоянно го споменават. (Наричат го „страстен, изобретателен и енергичен".) За мен е интересно, че много хора са харесвали книгите от неговия знаменит „Ляв книжен клуб", които днес са библиографска рядкост, търсени от колекционерите. Аукционните къщи определят цената им в астрономически суми.

През 2001 г. в Лондон излезе сборник, изцяло посветен на този „Ляв книжен клуб". Авторите пишат, че клубът имал не само влияние, но си извоювал в съзнанието на английското общество и статут на английска национална организация. Други пишат и повтарят старите си съмнения, че зад този клуб навярно са се спотайвали и много комунисти. А самият г-н Голанц пет пари не давал какво мислели или какво предполагали за неговия „Ляв книжен клуб"! Самият той бил член на лейбъристката партия, смятал себе си и за традиционен социалдемократ. Пол Лейти пише шеговито за него: „Въпреки че носеше членска карта от лейбъристката партия и някои го смятаха за спътник на комунистите, самият той като пътник пътуваше винаги и единствено само в първа класа."

Но нека разкажа какви прекрасни книги е издавал г-н Голанц в този свой клуб. Достатъчно е да спомена „Пътят до Уиган пир" на Джордж Оруел, „Испанско свидетелство" на Артър Кьоснер, „Червена звезда над Китай" на Едгар Сноу. Низ от 260 книги на бележити и не чак толкоз бележити автори. Сред тях са например „Падналите бастиони" на Джордж Гиди, майсторски написана остроумна и свирепа книга, уловила атмосферата на 1930 г. в Австрия, където Гиди е бил кореспондент. Или книгата от напълно забравен странен

автор ексцентрик, някой си Уилфред Макартни. Той великолепно описва един английски затвор... (А попаднал г-н Макартни в затвора, защото шпионирал в полза на Съветския съюз!) Може да се посмеем и над „Книга с леви песни" от Рандал Суинглер. В нея има истински шеговити бисери, революционни маршове от рода на „Растат цените, растат цените! Вижте само как се трупат!". Друг непознат за мен американец и убеден марксист г-н Херман Мълер в книгата си води горещ спор с всички нас, „погрешно" мислещите, несъгласните с него. В тази своя безсмислена полемика изведнъж, ни в клин, ни в ръкав, се провиква: „Колко ли много жени с желание и гордост биха родили дете от Ленин или Дарвин!".

Изумена и ококорена, спрях да чета. Какво ли би казал г-н Херман Мълер, ако тези негови патетични думи бяха наистина въодушевили „много жени"? И те, „с желание и гордост", бяха хукнали да се редят на опашка пред Кремъл за среща с Ленин? А други – да бродят като моряци и да търсят из океаните Дарвин и кораба му „Бигъл"?

Ще разкажа за близостта на Виктор Голанц с Палм Дът. Едва ли хората в Англия са подозирали приятелството им или колко горещи са били споровете им. Ако биха имали възможност да прочетат писмата им, щяха да разберат, че г-н Голанц не е бил никакъв „спътник на комунистите", а техен намусен критик. Истината е само тази: г-н Голанц е бил близък и е обичал... един комунист!

Всичко това научих, защото прочетох многобройните им писма, запазени в архива на Палм Дът. След размяна на сърдити думи в същото писмо веднага си предлагат примирие. Минават години, минават десетилетия... Двамата живеят диаметрално противоположен живот в Лондон, а и стоят на различни стъпала на обществената стълба. Единият живее богато и удобно, другият – съзнателно избира да е постоянно беден; да е във водовъртежа на лявата, опозиционна политика на властта. Дът пътувал с метрото, мокрел се под вечния лондонски дъжд и дълго чакал автобуси по спирките. Пристигал уморен и запъхтян на събрания, тичал на заседания. Двамата с Голанц живеели в Лондон, но в два различни свята. Г-н Голанц имал имение сред красива природа, имал кола и шофьор, пътувал с влак само в първа класа. Но тези светове не ги делят, защото и двамата по свой неповторим начин ги насищат с човешко достойнство и със свои благородни постъпки. И винаги, постоянно проявяват един към друг добрина и привързаност. Дори и невероятното: нежност.

Чета с възхищение и с тъга писмата им. За мен са отзвук, дори силен тътен от непознати, бурни години. Ехо на далечни, отминали политически страсти. Историята ги разреши за нас, а времето – бавно изпепелява детайлите им. Авторите им, отдавна напуснали този наш свят, няма как да узнаят кой е бил прав, кой – крив. Ние, живите, знаем присъдата – справедлива или не. А може би така и трябва да бъде?

На снимките Виктор Голанц има лице на типичен английски интелектуалец: носи очила, държи в ръка лула; има остри бели мустаци и бяла коса, бухнала зад ушите му. В градината на своето имение (в Бримтон) е имал дървета и декоративни храсти. Особено се е радвал на една своя любима акация. Ето какво белокосият издател Виктор Голанц записва в дневника си:

„Тя е истинско чудо: стои в ъгъла на обградената със стена градина и за няколко години надмина къщата. Някак си бе по-различна от другите дървета, листата ѝ бяха много по-тънки, дори грациозни и очакваш, ако ги докоснеш, тя да го почувства. Но най-много ни впечатляваше в нея естетичната комбинация от едновременно и тънкост, и височина. Ние я наричахме... Раджи!

Ето обяснението ми: Раджи е „*Le petit nom d'amitie*" (приятелското име) на Раджани Палм Дът, великия теоретик на Комунистическата партия на Великобритания. И много по-впечатляващо е – най-големият жив сред другите равни: той е доктор по марксизъм-ленинизъм. (Това ми е казано от тези, които знаят нещата.) Бил е не по-малко блестящ класик от един Хърбърт Аскуит или Леонард Щейн в Оксфорд. Още през първата си година от шестте награди на колежа Бейлиол, мисля, спечелил легендарните награди всички до една! И не само бе блестящ в изучаването на старогръцки и латински, той просто бе блестящ човек! Хората казват, че каквато и професия да си избере, той ще е на върха ѝ.

За времето, когато добре опознах Раджи през трийсетте години – продължава Голанц, – животът му бе живот на аскетизъм и всеотдайност. Получаваше като заплащане 4 лири седмично. Джон Стрейхи веднъж ми разказа, че храната му се състои от чай, хляб, маргарин и няколко сардели. И въпреки че лично не съм го виждал, но съм уверен, че продава пред станциите на метрото определен брой, своята квота от един или друг работнически вестник. И най-често го прави под проливен дъжд. Написал е също така 16 книги. Редактира списанието „Лейбър мънтли" от 1921 г. до ден-днешен. Два пъти е бил кандидат за депутат. Що се отнася до характера му, бе човек (и съм уверен, че и сега е такъв) добросъвестен и предан. От „Кинг стрийт" (улицата, където е сградата на Комунистическата партия – б.а.) едва ли са повярвали на ушите си, когато са го чули по време на режима на Сталин да казва на висок глас: „Някои другари говорят, че другарят Сталин бил велик теоретик. Преувеличение."

Възхищавах се на Раджи Палм Дът за неговата аскетичност и преданост, качества, които слабо притежавам – доверява Голанц. – Обичах го (нещо, което ще го изуми) за неговата недемонстрирана добрина, която постоянно излъчва. Уважавах го поради странна причина: той спечели наградите „Херфорд" и „Ирландия", докато аз самият спечелих единствено наградата на университета си и то само защото... (чух го, някой ми го намекна) изобщо е липсвал друг кандидат! Истина или неистина, но казват: нямало други претенденти.

Но всичко това какво ли общо има с нашата акация в Бримтон, ще попита някой. Ето какво: акацията бе очебиещо висока и тънка. Раджи бе очебиещо висок и тънък. И нарекохме акацията Раджи! Хари Полит (генерален секретар на Английската комунистическа партия – б.а.) го наричаше „този дълъг дявол". Хари Полит не обичаше Раджи Палм Дът. Не обичаше и Хюлет Джонсън, декана на Кентърберийската катедрала, когото пренебрежително наричаше „този червен декански задник". Беше несправедливо. Хюлет Джонсон бе човек с много интереси. Абсолютно нищо лично Хари Полит не влагаше в отношението си към Палм Дът и декана. Те бяха интелектуалци. (Според Полит.) Той не им вярваше, презираше ги, не ги харесваше. И често пъти мразеше интелектуалците, защото...

бяха интелектуалци! Не че трябва да подценяваме самия Хари Полит. Понякога си мисля, той бе нещо като символ за величието и падението на комунизма."

Тези бележки дъщерята на Голанц, Ливия Голанц, преписва от дневника му и лично ги изпраща на Палм Дът, веднага след смъртта на баща си. Този жест дълбоко трогва Палм Дът. И той ѝ пише благодарствено писмо, пише много топли думи за баща ѝ. (Мемоарната книга на Виктор Голанц „Спомени за чувства" бе публикувана през 1968 г. в Лондон.)

Палм Дът може сухо да е поучавал приятеля си, може да е бил и неправ в едни писма, но и трогателно му доверява тежки мигове от живота си, живот на тотална бедност! Гладува. Веднъж прочетох с изтръпнало сърце едно такова писмо на Палм Дът. Ето го писмото, ще си позволя да го цитирам цялото:

„Мой скъпи Голанц, благодаря за писмото. Ще Ви изпратя ръкописа веднага, когато е готов. Мога ли да добавя доверителни думи, нещо като лично обяснение, ако молбата ми за голям аванс е възможно да предизвика шок. Ще обясня: молбата ми не е чак такава, до степен човек чак да затаи дъх от нея, но на пръв поглед възможно е и да Ви се стори такава. Жена ми и аз, двамата, изцяло сме заети с политическа работа. Нашият сегашен доход е 5 лири седмично. От тях 30–35 шилинга се харчат за разходи по работата ни: купуване на вестници и седмичници, книги, пощенски марки, телефон, хартия и абонаменти. С останалите 3 лири и 10 шилинга живеем цяла седмица до стотинка. Организирахме живота си по такъв начин, че отделяме време и за домакинство, и за чистене без чужда помощ. Нямаме възможност да каним или практически да посещаваме наши приятели. И отдавна изключихме театъра или представленията. Когато ни налегнат болести или ни се случат неволи, естествено те ни причиняват големи трудности и увеличават дълговете ни, дори при нашето „научно" водене на бюджета. Преди печелех лесно, когато се нуждаехме, чрез писане. (Дът е живял 10 години в Белгия и други страни – б.а.) Но откакто се върнах в Англия, зает съм с текуща партийна административна и пропагандна работа до такава степен, че те ми отрязаха писането, освен минимално сътрудничество на в. „Дейли Уъркър" и на сп. „Лейбър Мънтли". Ето откъде дойде трудността и с книгата ми за Индия, която завършвах в последователни коледи, великдени и някой и друг свободен неделен ден.

Разбира се, че ще Ви разбера, ако поради Ваши трудности няма да мога да получа аванс. Но ако е възможно да ми дадете една малка сума, като 20 лири, това ще е истинска помощ. Но Ви моля, не обръщайте внимание на всичко това, което написах, ако и на Вас сега Ви е трудно. В такъв случай игнорирайте писмото ми, с изключение на пояснението. Искрено Ваш Раджи."

Не намерих в архива писмо или потвърждение, че са му изпратили 20-те лири, така мъчително очаквани и така нужни на семейство Дът. По онова време за могъщото издателство „Голанц" сумата е била равна на няколко чаши шотландско уиски, с които са черпели авторите си... Или цената само на ордьоврите към вечерята на поканен писател, с когото са сключили договор. За Палм Дът и Салме 20-те лири аванс са били нужни за храна и лекарства. Искам да вярвам, че г-н Виктор Голанц е изпълнил молбата му.

Миражите се повтаряха

Годините минаваха. Отдавна Палм Дът и Салме спяха своя вечен сън... А аз, от безсъница, мислех за тях късно през нощта на тъмно, в спалнята. И те заставаха пред мен... В този нощен измислен мой свят Салме ме гледаше с нежност, а Раджи идваше облечен в своя стар, черен костюм. И както някога правех, броех многото черни копченца на жилетката му. Цял един вертикален ред. Ще призная: тези строги дрехи ми се струваха старомодни, извадени от някой сандък на тавана. И от глупост, от пуста весела младост, все чаках да ме лъхне и дъх на нафталин.

Но Палм Дът не беше някакво изключение с облеклото си, така се обличаха (и днес!) английските банкери и депутати в парламента, че и всички важни или неважни английски чиновници. Носеха „униформата" на строгия вкус. Имаха и черен чадър, окачваха дръжката му на сгънатата си лява ръка. Някога, заради чадъра, тези хора ми се струваха като ходещи карикатури.

По време на тези миражи вдишвах и познати мириси: аромата на лавандула от салона на моите приятели или усещах уханието на английския сапун „Империал Ледър", този в банята. Помня, че в средата му имаше вдълбана златиста лента. (За мое неуко удивление тя не се топеше, не изчезваше и при миене.) Заричах се: всичко насъбрано в главата ми, колкото дребно и неважно да е – да го опиша. Въобразявах си, че подобни подробности ще ме спасят: веднъж написани, ще изчезнат от главата ми, ще ме освободят. Заричах се: настъпи ли утрото, сядам да пиша.

Но писането не вървеше. Единствено през нощта спомените ми бяха ярки и ме вълнуваха. През деня, когато се опитвах да ги разкажа, пишех и сухо, и скучно. Понякога цитирах думи на Палм Дът, но и те не помагаха.

А животът на двамата пионери, които в началото на XX век учредяват една партия в Англия, ми беше невероятно интересен. Но как да го разкажа? Исках да „разгадая" живота им, да го обясня. Как, с каква „магия" успяват да се приобщят към политическия живот на Англия? Разбирах, че великолепно са владеели английския език, успешно са издавали списания, публикували са изследвания, писали са философски книги и многобройни политически памфлети. Салме е авторка на забележително научно изследване за чартистите, едно крупно събитие в средата на XIX век, което вдъхновява работниците; чартистите се включват в борбата за политически и социални реформи. Под проекта им за парламентарна реформа се подписват три милиона души! В градовете на северна Англия избухват стачки и се стига до въоръжени кървави сблъсъци. Четях книгите на Раджи и Салме и стъпка по стъпка проследявах как двамата на „голо поле" създават нова лява партия в Англия.

И беше ли редно в този сериозен свят на английската политика да споменавам аромата на лавандулата в дома на семейство Дът? А той особено ме трогваше. И отново се лутах, правех опити да разкажа за техния свят, но написаното се превръщаше в сух хербарий на политиката.

Питах се: дали е, защото се старая да съм обективна? Или защото не споменавам, че лично ги познавам? Мислех си, че не ми е мястото да съм там, вътре в разказа. Къде ти! Изпитвах неудобство да се „напъхвам" в техния умен свят. И, най-вече, не се смятах за достойна. Колебаех се до такава степен, че... изоставих ръкописа си. За години.

Две фотографии на двама великани

Споменах, че веднъж Салме ми показа две стари фотографии на Август Бебел и на Хенрик Ибсен. Извади ги от една черна кожена папка, избра ги и ги отдели от другите снимки. Салме ги нарече „двама великани". Твърдеше, че оставили дълбоки бразди в духовния път на човечеството. Каза, че мислите им, делата и книгите им са я оформяли като човек.

Признах, че не зная кой е Август Бебел. Казах ѝ, че съм чела книгите на руския писател Исак Бабел („Конармия" и „Одески разкази"). Добавих, че смятам „моя" Бабел за един от големите писатели на света. Салме с усмивка отговори, че „нейният" Август Бебел не е в съревнование за писателско величие, въпреки че е автор на блестяща книга, книга със световно значение. Но Бебел извоювал свое достойно място в историята като основател на партията на германските социалдемократи. От 1889 г. в продължение на 15 години (до смъртта си) бил депутат в Райхстага. Каза, че бил забележителен защитник на работническата кауза и златоуст оратор.

– Но това, което ме увлече и плени при Бебел – каза Салме, – е книгата му „Жената и социализмът". Плени ме изумителният му анализ на историческия матриархат. Ще се опитам да свържа този човек с още една голяма личност, с Ибсен. И двамата в различни страни са защитавали позициите на жената в обществото. Ето защо за мен са духовни исполини. Ще се опитам да ги доближа, да ги поставя един до друг като защитници на жената.

Не откъсвах очи от Салме. Говореше както винаги, спокойно и приятелски. За първи път чувах някой да говори по този начин за хора, каузи, теории и доктрини. Не наблягаше на думи, не правеше жестове, но ме омагьосваше. Как се получава тази словесна виртуозност? Чувах най-обикновени английски думи и несложни фрази, казани с тих, доверителен глас. (Чужденката, естонката Салме, обаче говореше на невероятно културен и красив английски език.) За мен беше омайна, изящна реч.

Едва днес разбирам, че Салме веднага е схванала, че неуката ми млада главица е жадна да учи, че бях като попивателна. Исках да имам четири очи и четири уши! И с тези двойни сетива да попивам всичко от този прекрасен свят: думи, истории, хора, науки, гледки. И при всички следващи разговори за „двамата великани" гласът ѝ винаги беше топъл и нежен като милувка. С този глас рисуваше контурите на непознати времена. Разказваше ми за свят, в който умни, смели хора се борили срещу несправедливостите на своето време.

За Август Бебел

Помня, че взех в ръце снимката и се загледах в лицето на Бебел. Реших, че белокосият мъж прилича на красив немски благородник, достоен да живее в замък. (Беше навик: постоянно фантазирах, докато слушах как някой говори; имах раздвоено съзнание.) А Салме казваше невероятни неща! Бебел бил работник, дърводелец в Лайпциг. Поради безработица пътувал из страната, готов да работи всякаква работа, за да може да преживее. По различно време бил

стругар, обущар... Но този скромен работник самоук бил надарен с изключителни таланти, с голям ум и колосални знания. Много скоро той вече общувал с най-образованите хора на времето си като равен с тях. Бебел постигнал големи височини като забележителен немски политик и мислител. И успява още повече: да промени мисленето на хората.

Салме започна от много далеч, спомена труда на Енгелс „Произходът на семейството, частната собственост и държавата" и го определи като „епохална книга". Подчерта, че дотогава жените фигурирали в трудовете на Маркс и Енгелс дотолкова, доколкото били участници в историята на семейството и в политическата борба на работническата класа. Според нея Август Бебел се заел да развие много по-задълбочено „женския въпрос". Наричал стените на семейния ѝ дом – стени на затвор за жената, които ѝ пречат да е съвременна и самостоятелна личност. Издигал свой символичен „чук", с него замахвал и рушал затвора ѝ. Доказвал, че тази крепост я държи и покорна, и безмълвна. Салме каза, че „дом-затвор" е силна и точна метафора на Бебел за безправието на жената. Крачките на жената между кухнята и спалнята я правят покорна марионетка. Дори разрешеното „утешение" (да следи модата и да има красиви рокли) я превръща в жива, бездушна „кукла". В същество без стремежи.

Салме заключи с усмивка: „Ето как Бебел заедно с шепа други мислители от XIX век (да кажем, петима на брой) оформиха нов теоретичен модел за миналото и матриархата. Показаха развитието на човешкото общество като отделна поредица от периоди, но разкриха и положението на съвременната жена."

Веднага попитах кои са онези мислители (петимата на брой), които създават новия теоретичен модел на матриархата. Чух името на швейцареца предшественик Йохан Баховен, който в книгата си „Мит, религия и майчиното право" (1861 г.) разплитал възлови въпроси, свързани с „майчиното право". Салме назова и американския антрополог и етнолог Люис Морган и книгата му „Първобитното общество". (Тогава тези две имена записах, трите други имена не запомних.)

Не, не беше лекция по история, нито беседа по теоретична книжовност. И ако е имала желание да ме просвещава, че да запълни обширните ми празни „бели полета", не го усещах. Всичко ставаше естествено и увлекателно. И едва днес, когато пиша тези редове, имам чувството, че съм на път да разгадая защо ми отделяше толкова много внимание. Тогава, от късогледство и младост, просто се радвах на добрината ѝ. Бях уверена, че цялото човечество е тук на земята, за да ме радва и да ми помага. Не се замислях дали заслужавам нейното родителско търпение, с което посрещаше наивните ми въпроси. Навярно я е радвало, че ококоренатa аз я слушам с внимание (бих казала – с възторг) и съм жадна да зная.

Сега мисля, че Салме е сеела зрънца от добрина и знания, както прави една майка от любов към дъщеря си. (За голямо съжаление съдбата не ѝ подари дете.) Дали бях този щрих в живота ѝ, олицетворение на таен, скрит копнеж? На желаното, останало вън от живота ѝ миражно дете? Салме избра да бъде мой нежен гид из нейния интелектуален книжен свят. Радиусът му бе огромен, чак неимоверен. Обхващаше понякога близкото, понякога – най-далечното минало. А Салме от мен нищо не искаше! Не ме съветваше какво да чета, а най-малко

кого от авторите да харесвам или обичам. Тя просто ми говореше и споделяше. Избираше темите. Сякаш ме хващаше за ръка и ме повеждаше по хилядолетния исторически път на човечеството. И без да разбера или усетя как става, Салме разширяваше периметрите на интересите ми.

Боже мой! Салме успя да ме увлече дори по... австралопитека, първия представител на хуманоидите! Веднъж ме върна с цели 10 милиона години назад. Слушах я зяпнала, възхитена, забравила всичко друго на земята. Гълтах думите ѝ като сюжет на увлекателен исторически роман. И още на другия ден търсех по библиотеки и букинисти книги по антропология. Всичко ме занимаваше: че са открили останки на австралопитеци в Южна Африка, в Етиопия или Кения. Или за голямото откритие на археолога и биолог Луис Лики. След 30 години упорити разкопки под палещото слънце на Танзания Лики открива останките на същество, живяло преди 2 милиона години. До останките на първобитния ни роднина антропологът започнал да вади от пръстта купища безценни кремъчни оръдия... (Веднага си представих как сърцето на учения започнало силно да бие!) Луис Лики открива това, което цял живот мечтаел да намери: един древен човек ловец! И до него – „биографичните" му лични вещи. По тях като по документи Лики се залавя да „прочете" живота му. Открива например, че е бил изправен на крака! Внимателно описал всичките му телесни особености, узнава с какво се е хранил, как и по какъв начин ловувал... И научно определя, че е бил и бързоног, и ловък! С това свое велико откритие Луис Лики доказва на света, че далечният обитател на земята е бил Човек. И го нарекъл Хомо хабилис. Тоест, сръчен човек.

Виждам, че съвсем се отклоних от разказа... за „двамата великани" на Салме... Но сега, когато пиша тези редове, си спомням, че и Салме постоянно и често правеше отклонения. Отваряше нови „прозорци" към сходни или близки теми. Помня например, че веднъж заговори за историята на възгледите като за творческа, движеща сила. Посочи Аристотел, спомена възгледите му за историята на човечеството. В IV век преди новата ера великият мислител формулира произхода на живота като самозараждане на живата от неживата материя. Салме каза, че едва след експериментите на Луи Пастьор през 1872 г. и след формулирането на закона за биогенезиса (основан върху експерименти на Пастьор) учените започнали да търсят самия произход на живота.

И отново, след време, се връщахме към Бебел. Салме подчертаваше още нещо. Каза, че Бебел, който свято служел на социалистическата идея, не се побоял да заяви, че... социализмът нямало да създаде нищо ново за жената! Според него щял само да възстанови на по-високо равнище на цивилизацията това, което някога вече е съществувало. Социализмът щял да възкреси за жените всички прекрасни черти, заложени в матриархата.

Лъчезар Еленков

ИЗ „НЕБЕСНА ЛОДКА“*

ПРОЛОГ

Едно момче, пропито от възторг,
с коса на видинско узряло жито и люляк във очите –
пренебрегнато зверче в белоградчишките села,
по стълба вържена
от лодката небесна слезе…
И следното отворено писмо на масата постави,
забравило на времето забраната корава,
защото, откакто свят светува, разум в разума е съвестта:

До Юлиус Пинкас,
местожителство – в сърцето ми

Здравей!
Прости ми за това решение –
със друго име съм от днес – Жул Паскин.
В битката да победя не ме разбра баща ни.
Всичко трябва да сменя,
но само не кръвта, бушуваща във нас.
И ти оставаш в мен –
със други измерителни мащаби.
От кума на мама и на татко си кръщаван,
аз на себе си съм кръстник.
Ще разговарям често с теб
във дни със въпросителни безкрайни,
в нощи на луни безсънни,
в мигове на обич ще те викам…
В часове на самота
ще бъда все така далече от света измислен.
В кръга на сутрешното огледало
ти ще идваш от седефената бездна.
Лицето ти със моето лице ще се покрива.
Ще питам:

* Лирическа повест за Жул Паскин под печат.

„Как живееш двадесетгодишен
в лодката на волността?!"
До мене бъдещето ми предé заспала всеотдайна котка.
А твоето начало във града от крепости остава
с котва, спусната отдавна.
Единствена в годините изминати и времето напред
не ни разделя само мама –
за един пред бога тя се моли, не за двама.
Имената само са различни и в делник, и в неделя.
Моето създава слава,
а ти си двадесетгодишен и такъв завинаги оставаш.
Към твоята гореща възраст,
без тревога,
лета ще трупам, както мога –
обичан или отричан – писмено и устно.
Накрая,
леко и красиво
с тебе ще отлитна, за да се превърна в пустош.
Сега понякога на глас крещя:
„Видимият – ти си, а прозрачният съм аз!"
Радостни или тревожни,
ще се допълваме в жестоките си откровения
пред стоика в мене, пред лирика в тебе.
Юлиус,
спомни си
между Дунава и Стара планина
онова момче
с косата сламена и люляка в очите…
Преминало вековен хребет,
то от бъдещето връща се назад.
Навсякъде ни търси със фенера Диогенов.
Било с метафори облечено момчето.
Казват още,
че е имало характера на бодър син.
И на Белоградчик в пейзажа лунен
от устните на свободата тайно е целунато.
Довиждане!
Сърдечно, Жул Паскин

Париж, 1905 г.

P. S.
Ако потрябва аз живота си за теб ще дам!
Но кажи
да не гърмят камбаните на „Нотър Дам".
Истински ще ме оплаче само
в състрадателно послание
момчето със косата сламена.

Същият

...

ЕПИЛОГ

До Жул Паскин,
местожителство – паметта на цветовете

Жул, здравей! Последното писмо ти пиша.
Към недостижимото летяхме двама и не бях излишен.
В лодката небесна твоето метежно име
невидим защитавах за успех неразрешен.
Кипеше общата ни кръв във мен.
Днес на водораздела в две посоки тръгваме:
аз – река подземна или светлина небесна,
а ти оставаш в живата следа до тук и по-нататък,
съвършенството осъществила във света несъвършен.
Понякога ще ме улавяш като звук
сред тишината на картина неразбрана.
Но кой настъпи вярата у мен?
Подобно звяр простреляН тя се мята… И горещ е този ден.
Дали избрах нарочно тази дата? –
във България под нейния зенит
непобеден поет загина, от куршум улучен.
От същия поет е вик бунтовен
до Парижката комуна
от Галац изпратената телеграма.
Знак в простора лумна.
И може би това с поета е случаен случай.
Тръгвам надалеко по Реката на забравата
със лодката небесна и обичта към теб безумна.
Не ме търси.
Поглъща ме една врата натрапчива.
След нерва от бръснача над китката изтръпнала
пустота ме чака –
като инка неизвестен – сам сред храмовете разрушени.
Дали ще можеш да твориш без моето последно рамо
в континентите осиротели…
Ти, най-първият сред последната бохема на Париж,
паметта на цветовете ще повтаряш само…
И те ли – синовете безпарични,
за които даже и ключалките секретни
на банкерите от касите
заплакаха във този ден, наречен втори юни,
с тебе изкачиха на живота пясъчните непослушни дюни.
Всичко в тях едрее страховито,

после се смалява жално
под удара на скитащия вятър – твоят най-добър приятел.
От крепостта на Видин извисен
до тръгналата жажда ненаситна
ти не искаше да бъдеш никому емблема свидна.
Капка,
от очите на вселената отронена,
тежка и призрачна, днешна и предишна,
за тебе ще се моли.
Между мене и стените на „Клиши" безсилен юни спи.
Прощавай, Жул! И сбогом, скъпи!

Париж, 2 юни 1930 г. *Юлиус Пинкас,*
двадесетгодишен

P.S.
След вената, от острието сребърно целуната,
момчето със косата сламена във дневника си ще напише:
„Силата на светлината в тъмнината се усеща –
последният спечелен бой от тебе, Юлиус.
И този нелогичен край завинаги остава само твой.
Човек с бомбе и шал изкачва стълбата нагоре.
С едно весло остана лодката небесна, а прозорецът – отворен."

Видин – София – Видин
август – април,
2013 – 2014 г.

Жул Паскин

ЗА РОДАТА, ЕДИН ТЕАТЪР И ЕДИН ВЪЗРОЖДЕНСКИ ГРАД

Павел Писарев

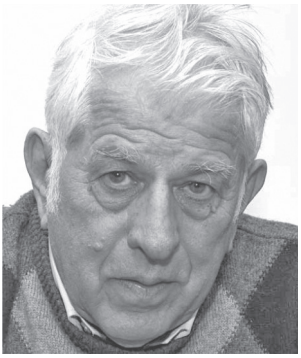

Павел Писарев *– доктор на социологическите науки. Работи в областта на социологията и политологията. Публикувал е статии и книги по проблемите на европейската културна интеграция, между които: „Еврокултурата“, „Електронната култура“, „Американският културен империализъм“, „Подир изгубеното време (спомени)“ и други.*

Книгата на Николай Калев* е посветена на баща му, който е бил художник в шуменския театър, покрай него авторът разказва за целия си род – чичовци, лели, баби, братовчеди, до девето коляно. За тях не четох подред, прескачах. Той сам пише, че го прави за деца и внуци, да си знаят корена. А на мен ми беше безкрайно интересно за театъра в Шумен, където баща му е работил, за онова време, втората половина на миналия век, че и десетилетия назад.

Много от родата му са играли роля в развитието на България и на Шумен – дядо му Калю, служил 45 години в армията като писар, или комунистът Петко Топчиев, емигрант в СССР, който загива неясно къде по лагерите в Сибир. Има и далечни роднински разклонения, които стигат до Раковски и капитан Петко войвода и до други патриоти поборници.

С интерес научих стари работи за българите. Че по време на турското робство България е имала 1500 училища – толкова, колкото руската империя, и с 250 по-малко от британската империя, които са били десетократно по-големи по територия и население. Първите държавни институти за подготовка на първоначални учители са основани в Шумен и във Враца през 1881 г. със закон. Авторът е споменал и стари български просветители от Шумен като Добри Войников.

Най-интересната част от книгата разказва за баща му, художник постановчик в шуменския театър, и за работещите с него художници, артисти, директори на театъра и други, главно драматурзи като Славчо Красински, поети като Иван Пейчев. Режисьори като Вили Цанков. Споменавам тях, защото и аз ги позна-

* Н. Калев. Сърцето на артиста. Фабер, 2015.

вах бегло, но от работа в София или от софийските механи, главно тази в Съюза на писателите, където Георги Джагаров пийваше с писателите. Познавах и Емил Кьостебеков, Богомил Райнов, Здравко Петров и други, които Николай Калев споменава. Баща му рисува, а в свободното си време е рибар, ловец, гъбар, безмоторен летец. Живее си живота.

За баща си Любен Петков авторът Николай Калев с право пише много и подробно. Той е левичар, като всичките си приятели, с които говорели по цял ден за поезия и литература, но не за текущата политика. И както във всички театри, много пият. Той е правил декорите на голяма част от постановките на шуменския театър – тогава център на културния живот на града и на региона. Има пиеси, играни десетки пъти, с хиляди зрители. Средногодишно театърът е имал двеста, двеста и двадесет представления.

Забележителен град е Шумен. Аз там в с. Мараш карах през лятото първата си войнишка служба като студент и търчах да превземам Илчов баир. В книгата на Николай Калев е описан културният живот на града през десетилетията. Първото честване на Кирил и Методий, за което спорят и до днес с Пловдив, първата театрална постановка, пак спорна, опера, оперета и театър, симфоничен оркестър, изложби на професионални художници, интелигенция, политически живот.

Шумен е център на българския дух в северозападна България, че и повече. По-голям град от София – къде ти, от Търново, Петко Славейков пише за това, Мидхат паша иска да обедини българските училища с турските, защото нашите са по-добри, но българите не се съгласяват.

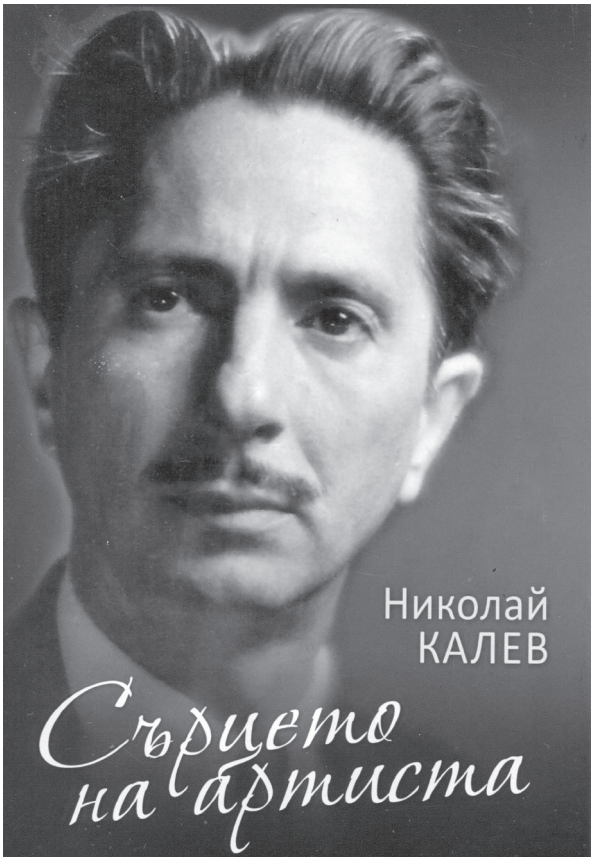

Всеки трябва да напише една книга като Николай Калев. За своя край, своя род, за своя град или село. И ако е имало ремсова група, партийна организация, съпротива, загинали, непременно да спомене и тях. И за строителството при социализма да пише. Само така ще се противопоставим на антикомунистическия бяс, който настъпи или настъпва. Но да се пише грамотно, реалистично, вярно, хубаво като Николай Калев.

КНИГА ЗА ДНЕШНАТА БЪЛГАРСКА ОРИС

Христо Черняев

Христо Черняев *– поет, публицист и писател. Автор е на повече от 30 книги с поезия, есеистика и документалистика, сред които са: „Животът, който не умира“, „Далечни гари“, „Сребърни зарани“, „Старопланински дни“, „Крайбрежие“, „Пясъчен пръстен“, „Гладни стихове“, „Огнище“, „Край брега на Янтра“, „По чукари и пътеки“, „Апостоли на българския дух“. Негови творби са превеждани на руски, английски, френски, испански, арабски, хинди, фински и други езици. Член е на Съюза на българските писатели и на Съюза на българските журналисти.*

Драгомир Шопов е изявен съвременен лирик. Поетическото му творчество е наситено със слънчеви емоционални мотиви. В последно време той често присъства в литературния печат и стиховете му все повече придобиват граждански и социален тонус. Неговият стих има ярка българска атмосфера и багра. Освен това Драгомир Шопов е от малцината силни български публицисти, той неведнъж е откликвал на редица наболели проблеми в трагичния ни български ден. Както в поезията, така и в публицистичните си творби той е откровен и честен и има нещо много гордо в това, че защитавайки истината и правдата в нерадостната съдба на народа и Отечеството ни, всъщност той е верен наследник на най-добрите традиции на литературата ни. В публицистичните си творби Драгомир Шопов влага жар и прочувственост, обич и синовно преклонение пред българското и безпрекословна ненавист към продажниците на националните ни идеали, независимо от техния временен сан.

Всичко това обуславя изконната съкровена същност на новата книга на Драгомир Шопов „Терзанията на съвестта”. Съвсем разбираемо е защо авторът е сложил за мото на книгата си знаменитата мисъл на Чехов: „Равнодушието е паралич на душата”.

Книгата „Терзанията на съвестта”* съдържа статии, есета и интервюта в три цикъла: „Камбаните бият тревога”, „Време е да се пробудим” и „Християнството – понятие за човещина”. Самите заглавия на творбите говорят за съдържателната същност на книгата: „Сбърканите ценности на безвремието”, „Криминал-

* Драгомир Шопов. Терзанията на съвестта. С. , Световит, 2015.

ният преход изхвърли зад борда честните писатели", „Възмутен съм!", „Предизборен театър или сцена на абсурда", „За хумора и безпомощните имитатори", „За политическата култура и съдбата на България", „Животът не може да бъде излъган", „Народе, докога?", „Вярвам в човешкия разум", „Хуманизмът оплодява честната мисъл и дело", „Вярата"…

Кое терзае и бунтува будната съвест на Драгомир Шопов в неговите творби? Преди всичко все по-дълбокото затъване на България в блатото на безпросветното и пагубно безконечно безвремие. Авторът безпогрешно посочва виновниците и гробокопачите ѝ – властници, депутати и писачи, които продадоха и продават майка България за трийсет сребърника. Драгомир Шопов осъжда жестоката подмяна на пословичния ни морал и нравственост със съмнителни и чужди на българския дух „ценности". Неслучайно той казва: „За съжаление подмяната се осъществява с пълна сила, т.е. както се създават с незнайно чия помощ псевдополитици (примери в това отношение колкото щеш, особено в последно време), така се създават и псевдописатели. Нищо чудно след тази духовна инвазия лишеният от критерии читател да избере за книга на годината някой циничен порнографски пасквил, с каквито най-често се появяват тези „поети" и „белетристи"." И как да не стяга болка душите ни, когато в поместеното в книгата интервю „Животът не може да бъде излъган" четем: „преди време проф. Дезмънд Макфорън, наблюдател у нас, бе казал: „Дразнещо е, че пенсионери с впечатляващ трудов стаж и високо образование преживяват месечно с по-малко средства, отколкото депутати и новобогаташи харчат за всекидневния си обяд."

След като изтъква редица негативни страни на радиата и телевизиите, в Отворено писмо до Георги Лозанов, председател на Съвета за електронни медии, Драгомир Шопов пише: „Господин Лозанов, разбирате ли каква отговорност носите всички от СЕМ за тези негативи? И колко осъдително е бездействието? Не ми е ясно на какво се дължи лично вашето бездействие. Може би на недобра подготовка, на нерешителност, на удобна съобразителност, на незаинтересованост, на страх да не се засегнат важни особи. Сигурно за вас е много по-важно да участвате в разни сбирки на днешния наш лъжеелит, камерите да показват грижливо разрошената ви коса и неизменната папийонка. Това е ваша работа, тази показна суетност. Но наша работа е да поискаме в СЕМ да настъпят решителни промени… Убеден съм, че ще се намери действително уважаван, известен и авторитетен специалист, който ще преобрази СЕМ." Другаде в книгата си Драгомир Шопов ще допълни: „Ако се върнем назад в историята, ще видим, че даже най-консервативните наши правителства са обръщали повече внимание на своите духовни водачи, сред които безспорно са писателите, отколкото правителствата през последните 24 години."

Наистина неоценима и висока е заслугата на Драгомир-Шоповото публицистично перо, което с аналитичен подход в книгата „Терзанията на съвестта" описва злокобната летаргия на България през последния четвърт век. И ние виждаме и чувстваме неговата правота, когато възмездно ни посочва подмененните български ценности и опропастеното ни настояще и бъдеще, и циничното отношение към българската култура, и продадените национални интереси, и новото

поробване на народа, и новите бедствия: глад, недоимък, бедност, мизерия… Именно затова авторът тревожно възкликва: „Народе, докога?"…

Искам да спомена едни от най-силните творби в книгата на Драгомир Шопов: „По трудния път на кървавата българска свобода", „Хуманизмът оплодява честната мисъл и дело", „Обещанията на Кунева са просто със хартия", „А ние живи ли сме?", „Я, колко велики личности", „Да пазим завещаното от Левски", „Предан до смърт на народа и революцията" (за Гео Милев), „Завинаги със своя народ", „За Хайтов – проникновения сърцевед и непримиримия патриот", „Спасен от забвение", „Далновиден политик и държавник с модерно мислене" (за Иван Башев), „Творецът не трябва да изменя на себе си" и други.

Не мога да не спомена с възхита една значима литературно-философска студия, озаглавена „Християнски мотиви в българската поезия". Това е особено ценна творба, където присъстват плеяда български поети, въплътили божествения християнски дух в поезията си. Тази студия прави чест на Драгомир Шопов, като имам предвид, че в последно време никой друг не е застъпвал в писанията си тази тематика. Още повече че тя е задълбочено изследване, което респектира. С проникновение авторът пише за поетическото творчество на поетите, които разглежда. Ето какво казва той например за Емануил Попдимитров: „За него природата е едва ли не живо същество, в което винаги се случва нещо – раждане, смърт, борба, вихрен танц на буря, остри светкавици, плач, отронени листа… Сякаш Бог е вложил в природния свят всичко онова като усещане, като преживяване, като болка или успокоение, което е вложил и в човека." Не може да не сме съгласни с авторовите думи: „Живеем в условията на опорочен и безкраен преход, когато се развихря едно тотално настъпление срещу духовността, когато истински стойностното се измества от пошлост и бездарие. Говоря за литературата, въпреки че и в останалите области на живота ни положението не е по-различно. А това е предпоставка за сериозни терзания в самите нас. Все посилно се изразява една носталгия по миналото, едно неприемане на настоящето… Къде остана любовта към ближния? Къде се загуби човещината? Защо у българина изчезна любовта към труда, която подхранваше и религиозното му чувство?… Необходимо е обаче да си зададем въпроса – ние свободни хора ли сме?".

Накрая още веднъж ще подчертая, че „Терзанията на съвестта" от Драгомир Шопов е силна книга за днешната нерадостна и трагична съдба на България. И което е особено важно – тя властно въздейства на читателя. Неслучайно в чудесния си предговор „С вярност към мисията на таланта" проф. Орлин Загоров пише: „Макар включените в книгата творби да са различни по форма, в тематично отношение съставляват цялостна и вътрешно единна естетическа и нравствена матрица. Като цяло логиката на книгата е подчинена на вярата в силата на разума и неподкупността на всеотдайността към идеала, който дава сили, за да живеем, борейки се за отстояване на човешкото ни достойнство. Впрочем който познава автора и е запознат с неговата нравствена мярка за достоен живот, знае, че в това той вижда мисията на таланта."

ДИМИТЪР ГЕОРГИЕВ

80 Години

Уважаеми другарю Георгиев,
Драги Митко,

От сърце те поздравяваме с твоя юбилей и ти пожелаваме здраве, дълги години плодотворен труд, бодрост и сили, лично щастие на теб и на цялото ти семейство.

Списание „Понеделник"

Показалец
на статиите и материалите, публикувани в списанието през 2015 година

Теория			
Бъдещето на капитализма (Световно правителство, глобална епоха на „воюващите царства" или триумф на САЩ?)	**Андрей Фурсов, Кирил Фурсов**	3/4	6
Неравенството в обществото е заплаха за нашето бъдеще	**Джоузеф Стиглиц**	5/6	7
Препрочитайки Маркс	**Пеню Михайлов**	5/6	24
Реформата на социалната политика във Финландия – засилване на ефективността на адаптацията	**Джаако Кяндер, Юхо Сари**	7/8	7
Съвременни тенденции на превода в контекста на културния трансфер	**Анна Лилова**	7/8	17
Неолибералните глобализирани идеологически апарати	**Васил Проданов**	9/10	7
Към зрялото практическо приложение на някои идеи на младия Маркс	**Николай Велев**	11/12	7
Украйна след примирието			
Европа се отдалечава от мира	**Владимир Трифонов**	1/2	39
Европа е на ръба на пропастта	**Владимир Трифонов**	3/4	25
Сблъсъкът в Украйна			
Светът търси алтернтива на либерализма	**Владимир Трифонов**	5/6	73
Балкани			
Мястото на Балканите в „Стратегическа дълбочина"	**Любен Петров**	3/4	50
Първи отзиви:			
	Михаил Мирчев,		71
	Мариан Карагьозов,		73
	Зорница Илиева,		74
	Мирослав Попов		77
Политика			
Необходими са нови стандарти за лява политика	**Донка Михайлова**	1/2	33
Време за победи	**Евгений Белий**	1/2	36
Когато България взема решения под натиск – все някога идва 9.IX.	**Янаки Стоилов**	7/8	87
Новите леви. Изводи за левицата	**Александър Димитров**	7/8	91
Срещу зависимостите на политиката от „големите пари"	**Ивка Цакова**	11/12	103

Показалец

на статиите и материалите, публикувани в списанието през 2015 година

Местни избори 2015			
Победоносна левица? Възможна е...	**Евгений Белий**	7/8	96
Икономика			
Необходима е нова икономическа политика на БСП	**Иван Ангелов**	1/2	90
Реформите в КНР и държавните предприятия (от началото на 80-те до края на 90-те години на XX век)	**Нако Стефанов**	1/2	103
Индивидът, пазарът и държавата	**Николай Работяжев**	3/4	79
Новата глобална архитектура			
Светът е разделен – редът срещу хаоса	**Владимир Трифонов**	7/8	98
Образование			
Политиката в сферата на художествената култура	**Ваня Добрева**	7/8	130
Левицата – вчера, днес и утре			
Левият профил на Българската социалистическа партия	**Михаил Миков**	1/2	6
БСП – примирение или промяна	**Янаки Стоилов**	1/2	21
БСП трябва да заеме националноотговорна позиция	**Ваня Добрева**	1/2	28
БСП не трябва да губи лявата си идентичност	**Николай Джагаров**	1/2	31
България е всичко, което имаме	**Петър Начев**	5/6	38
Лявата политика – мислене без клишета	**Евгений Белий**	5/6	43
БСП остава единствената опозиция на настоящото управление	**Михаил Миков**	9/10	65
За силна социалистическа партия, национална партия, която отстоява интересите на трудовите хора	**Янаки Стоилов**	9/10	73
Неолиберализмът е мъртъв. Да живее неолиберализмът!	**Мартин Сракмаджиев**	11/12	63
Документът „Блеър – Шрьодер" и икономическата политика на Третия път	**Боян Балев**	11/12	79
Общество			
Време за малките хора (Анализ, посветен на реставрацията на капитализма)	**Васил Проданов**	3/4	95
Два закона на прехода	**Дончо Градев**	3/4	101
Гражданското в образованието или гражданско образование	**Мартин Сракмаджиев**	5/6	112

Показалец
на статиите и материалите, публикувани в списанието през 2015 година

История

Втората световна война и някои произтичащи от нея предупреждения	**Велко Вълканов**	1/2	77
За писмата на Иван Шишманов до видния немски византинист Карл Крумбахер	**Васил Гюзелев**	1/2	82
Публицистът и глутницата (140 години от рождението на Йосиф Хербст, 90 години от неговата гибел)	**Велислава Дърева**	3/4	112
За характера на обществено-икономическата система у нас преди Десети ноември (дискусия чрез електронни писма)	**Велко Вълканов, Стоян Михайлов**	3/4	132
За живота, телевизията и други работи (75 години от рождението на Иван Славков)	**Павел Писарев**	3/4	140
9 септември 1944 г. – повратна дата за българската история през XX век	**Искра Баева**	9/10	81
Нека не губим историческата си памет! (67 години от Петия конгрес на БКП)	**Минчо Минчев**	11/12	106
Сертликът на челеците бил яце голям	**Тодор Коруев**	11/12	123

Международна политика

Трябва да променим системата	**Папа Франциск I**	5/6	45
Бъдещето на Европейския съюз след края на гръцката битка за Европа	**Дилян Начев**	5/6	53
БРИКС – съвременната цивилизационна алтернатива на човечеството	**Тодор Недев**	5/6	59
Миграционния пожар трябва да го гасят тези, които го запалиха!	**Иван Ангелов**	7/8	30
Италия – година и половина управление на правителството на Матео Ренци	**Иван Динков-младши**	7/8	48
Гръцката дългова криза като част от световното икономическо неравенство	**Мартин Сракмаджиев**	7/8	56
Гръцката криза – въпрос на гледни точки	**Христо Проданов**	7/8	74
„Каталунският възел": политическите последствия от икономическата криза в Испания	**Пьотър Яковлев**	9/10	21
Отношенията на КНР със САЩ и с Русия	**Дончо Дончев**	9/10	37
Сирийската криза – назад, напред или на място?	**Ралица Трифонова**	9/10	47
Атентатите в Париж – причини и поуки	**Дилян Начев**	9/10	61
Човечеството навлиза в епоха на глобална нестабилност	**Владимир Трифонов**	11/12	17
Каталуния и конституционната криза в Испания	**Мигел Б. де Фелипе**	11/12	47

Показалец

на статиите и материалите, публикувани в списанието през 2015 година

Общинска политика

Аз мога да спечеля, вие можете да спечелите, ние можем да спечелим!	**Михаил Мирчев**	5/6	105

Култура

Хора без идеал – птици без криле	**Крум Василев**	1/2	122
Стихове	**Анна Ахматова**	3/4	147
„От перваза син на времето..."	**Георги Николов**	7/8	138
Стихове	**Петър Андасаров**	7/8	144
Похвално слово за Кръстьо Горанов	**Минчо Минчев**	7/8	147
Златните години на нашия екран	**Павел Писарев**	9/10	97
Ново мислене, нова образност, нов поглед към света (Поемата „Гранитово" на Л. Еленков)	**Кръстьо Г. Кръстев**	9/10	116
Откъси от поемата „Гранитово"	**Лъчезар Еленков**	9/10	120
И докога?	**Найден Вълчев**	11/12	131
Отражението на войните, в които е участвала България, в литературата ни	**Драгомир Шопов**	11/12	138

Нови книги

Импресии и разкази	**Юрий Борисов**	5/6	118
Първи отзиви:			
Свят на светлина	**Антон Дончев**	5/6	129
Молба за рая	**Иван Гранитски**	5/6	129
(За най-новата книга на Юрий Борисов)			
„Ако няма какво да дадем на света, за какво сме родени?"	**Павел Писарев**	5/6	133
(80 години от рождението на Владимир Башев)			
Смисълът, целта и границите на познанието според св. Василий Велики	**Панко Анчев**	5/6	137
(Размишления върху „Беседи на Шестоднев")			
Николай Петев – дарбата да бъдеш лидер	**Тенко Тенев**	5/6	149
Симеон Хаджикосев – литературоведът като мемоарист	**Михаил Аначков**	11/12	147

Рецензии

Със сенокосен мирис...	**Благовеста Касабова**	1/2	137
Съвестта на един икономически килър проговаря	**Любен Петров**	9/10	127
Възходът на корпоратокрацията	**Владимир Трифонов**	9/10	139
Откъси от книгата „Изповедта на един икономически килър"	**Джон Пъркинс**	9/10	142

Показалец
на статиите и материалите, публикувани в списанието през 2015 година

In memoriam

Проф. Чавдар Николов (1954–2015)		1/2	140
10 години без Иван Динков		1/2	141
...И неусетно над главите ни небето става мемоарно	**Белла Цонева-Динкова**	1/2	142
Цветан Начев (1958–2015)		7/8	150

Показалец

Показалец на статиите и материалите, публикувани в списанието през 2015 г.		1/2	149

TABLE OF CONTENTS

ПОНЕДЕЛНИК

(„MONDAY" – *A JOURNAL FOR THEORY, POLITICS AND CULTURE*)

THOUGHTS AND APHORISMS 5

BEFORE CONGRESS

CONTEMPORARIES OF THE FUTURE
125 YEARS OF BSP
(Draft of the Political Declaration of the 49th Congress of the Bulgarian Socialist Party) 7

POLITICS

„BSP – CREATIVITY AND RESISTANCE"
A Conference Organized by the Union of the Left Wing Socialists in the BSP
(20.III.2016. Veliko Turnovo) 12

Mihail Mikov With Proundly Raised Heads, with a Strong Belief in Solidarity, Freedom and Justice (An address to the Union of the Left Socialists in BSP) 13

Speeches:
Peter Nachev 14
Svetlana Sharenkova 18
Yanaki Stoilov 21
Boyko Velikov 24
Dilyan Nachev 26
Peter Volgin 29
Alexander Simov 30
Vassil Sgurev 32
Vanya Dobreva 34
Evgeny Beliy 37

EUROPEAN LEFTISTS

Anna Pirinska Jeremy Corbyn – How Important is to Be Honest 40

Andrey Ostalsky The Unloyal Oppositioner Jeremy Corbyn (A Political Portrait) 49

TABLE OF CONTENTS

ECONOMICS

Ivan Angelov — Who Is Better Owner – the State or the Private Sector? 54

GLOBAL POLICY

Michail Mirchev — There Must be a Change in the Paradigms of the National Policy and the State Governing (The Migrant Crisis – Threat and Risk for Bulgaria) 72

Dimiter V. Dimitrov — Colin Crouch on the Corruptioneers of Knowledge or Postdemocracy III 101

THE LEFT PARTY – YESTERDAY, TODAY AND TOMORROW

Brigitta Yossifova — As if I Wave Sadly with My Hand Saying Good-bye 114

CULTURE

New Books:

Lachezar Elenkov — From „Sky Boat" 136

Pavel Pissarev — On a Family , a Theatre and a Town from the Revival 141

Hristo Chernyaev — A Book for the Present Bulgarian Fate 143

ANNIVERSARY

80th Anniversary of Dimiter Georgiev 146

INDICATOR

Indicator for the Articles and Materials Published in the Journal in 2015 147

SOMMAIRE

ПОНЕДЕЛНИК

(„LE LUNDI“ – *MAGAZINE DE THÉORIE, DE POLITIQUE ET DE CULTURE*)

PENSÉES ET APHORISMES 5

AVANT LE CONGRÈS

CONTEMPORAINS DE L'AVENIR
PSB – 125 ANS
(projet de déclaration politique du 49-ème congrès du PSB) 7

POLITIQUE

„LE PARTI SOCIALISTE BULGARE – CRÉATION ET RÉSISTANCE“,
Conférence organisée par l'Alliance des socialistes de gauche au sein du PSB, (20.III.2016 – Veliko Tarnovo) 12

Mikhaïl Mikov La tête haute, avec la foi en la solidarité, la liberté et la justice 13
(Appel envers l'Alliance des socialistes de gauche au sein du PSB)

Interventions: 14
Petar Natchev 18
Svetlana Charenkova 21
Yanaki Stoïlov 24
Boyko Velikov 26
Dilian Natchev 29
Petar Volguine 30
Alexandar Simov 32
Vassil Sgourev 34
Vania Dobreva 37
Evgueni Belii

GAUCHE EUROPÉENNE

Ana Pirinska Jeremy Corbin – combien c'est important d'être honnête 40

Andrei Ostalski L'oppositionnaire déloyal Jeremy Corbin 49
(portrait politique)

SOMMAIRE

ÉCONOMIE

Ivan Anguelov — Qui est le meilleur propriétaire – l'État ou le secteur privé? 54

POLITIQUE GLOBALE

Mikhaïl Mirtchev — Il y a lieu de changer de paradigmes dans la politique nationale et dans la gouvernance de l'État (Le problème des réfugiés – menace et risque pour la Bulgarie) 72

Dimitar V. Dimitrov — Colin Crouc sur les corruptionnaires du savoir ou la Postdémocratie III 101

LA GAUCHE – HIER, AUJOURD'HUI ET DEMAIN

Briguita Yossifova — Comme si j'agitais la main pour dire adieu… 114

CULTURE

Nouveaux livres:

Latchezar Elenkov — Extrait de la „Barque du ciel" 136

Pavel Pissarev — De notre souche, d'un théâtre et d'une ville de la renaissance 141

Christo Tcherniaev — Un livre sur le sort bulgare aujourd'hui 143

ANNIVERSAIRE

Le 80ème anniversaire de Dimitar Gueorguiev 146

INDEX

Index pour les articles et les publications parus dans la revue en 2015 147

INHALT

ПОНЕДЕЛНИК

(„MONTAG“ – *ZEITSCHRIFT FÜR THEORIE, POLITIK UND KULTUR*)

GEDANKEN UND APHORISMEN 5

VOR DEM PARTEITAG

ZEITGENOSSEN DER ZUKUNFT
125 JAHRE BSP
(Entwurf einer politischen Erklärung des 49ten Parteitages der BSP) 7

POLITIK

BSP – SCHÖPFERKRAFT UND WIDERSTANDSFÄIGKEIT
(Diese Konferenz wurde organisiert von der Vereinigung der linken Sozialisten in der BSP, am 20ten ´März 2016 in VelikoTarnovo) 12

Michail Mikov Stolz den Kopf heben mit Glaube an Solidarität, Freiheit und Gerechtigkeit
(Ansprache an die linken Sozialisten in der BSP) 13

Diskussionsbeiträge:

Peter Natschev 14
Swetlana Scharenkova 18
Janaki Stoilov 21
Boiko Welikov 24
Diljan Natschev 26
Peter Wolgin 29
Alexander Simov 30
Wassil Sgurev 32
Wanja Dobreva 34
Ewgenji Belji 37

EUROPÄISCHE LINKE

Ana Pirinska Jerami Korbin – Wie wichtg ist es ehrlich zu sein 40

Andrej Ostalski Der illoyale Oppositioneller Jerami Korbin
(politisches Porträt) 49

INHALT

ÖKONOMIK

Iwan Angelov — Wer ist der bessere Inhaber – Der Staat oder der Privatsektor? 54

GLOBALE POLITIK

Michail Mirtschev — Unerlässlich ist der Wechsel der Paradigmen in der nationalen Politik sowie in der Staatsregierung (Das Flüchtlingsproblem – Drohung und Risiko für Bulgarien) 72

Dimiter W. Dimitrov — Kolin Krautsch über die Korruptionären des Wissens oder Postdemokratie III 101

DIE LINKE GESTERN, HEUTE UND MORGEN

Brigita Jossifova — Als ob ich traurig mit der Hand winke und nehme Abschied… 114

KULTUR

Neue Bücher:

Latschesar Elenkov — Aus „Himmelsboot“ 136

Pavel Pissarev — Über die Verwandtschaft, ein Theater und eine Stadt zur Zeit der Wiedergeburt 141

Christo Tscherniaev — Ein Buch über das heutige bulgarische Schicksal 143

JUBILÄUM

Dimiter Georgiev 80 Jahre alt 146

VERZEICHNIS

Verzeichnis der Artikel, Schriften und Informationsmaterialien, die im Jahre 2015 veröffentlicht worden sind 147

Содержание

понеделник

(„ПОНЕДЕЛЬНИК“ – *ЖУРНАЛ ТЕОРИИ, ПОЛИТИКИ И КУЛЬТУРЫ*)

***М*ысли и афоризмы** 5

***П*еред конгрессом**

СОВРЕМЕННИКИ БУДЕЩЕГО
125 ЛЕТ БСП
(Проэкт политической декларации 49-го конгресса БСП) 7

***П*олитика**

„БСП – СОЗИДАНИЕ И СОПРОТИВЛЕНИЕ“
Конференция, организованная Объединением левых социалистов в БСП (20.III.2016 г., Велико Тырново) 12

Михаил Миков С гордо поднятой головой, с верой в солидарность, свободу и справедливость (обращение к Объединению левых социалистов в БСП) 13

Выступления:
Петр Начев 14
Светлана Шаренкова 18
Янаки Стоилов 21
Бойко Великов 24
Дилян Начев 26
Петр Волгин 29
Александр Симов 30
Васил Сгурев 32
Ваня Добрева 34
Евгений Белий 37

***Е*вропейские левые**

Ана Пиринска Джереми Корбин – насколько важно быть честным 40

Андрей Остальский Нелояльный оппозиционер Джереми Корбин (политический портрет) 49

Содержание

Экономика

Иван Ангелов — Кто лучший хозяин – государство или частный сектор? — 54

Глобальная политика

Михаил Мирчев — Необходима смена парадигм национальной политики и государственного управления (Проблема беженцев – угроза и риск для Болгарии) — 72

Димитр В. Димитров — Колин Крауч о коррупционерах знания, или Постдемократия III — 101

Левые вчера, сегодня и завтра

Бригитта Йосифова — Словно грустно машу рукой и говорю сбогом... — 114

Культура

Новые книги:

Лычезар Еленков — Из „Небесная лодка“ — 136

Павел Писарев — О родне, об одном театре и об одном городе со времен Возрождения — 141

Христо Черняев — Книга о сегодняшней участи болгар — 143

Юбилей

80 лет Димитру Георгиеву — 146

Указатель

Указатель статей и материалов, опубликованных в журнале в 2015 году — 147